

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce

Zdeněk Mužík

Český zemský sněm v letech 1500–1526

The Diets of Bohemia in the Years 1500–1526

Praha 2011

vedoucí práce: PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat všem, díky nimž mohla tato práce vzniknout.

Na prvním místě děkuji vedoucí své práce PhDr. Blance Zilynské, PhD. za ochotu, trpělivost, rady a cenné připomínky, s nimiž mi při psaní této práce pomáhala a za to, že mě k tématu této práce přivedla. Poděkování zasluhují také všichni nápomocní a ochotní pracovníci archivů, knihoven a dalších institucí, které jsem kvůli své práci navštívil. Mé díky patří i mým přátelům a kolegům, kteří mi pomohli radou nebo svou důvěrou. V neposlední řadě pak chci poděkovat svým rodičům za jejich podporu během mého studia.

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 29. července 2011

Zdeněk Mužík

Anotace

Český zemský sněm představuje jednu z nejvýznamnějších institucí českého stavovského státu v pozdním středověku a raném novověku, jehož jednání měla značný vliv nejen na samotné České království, ale mnohdy se dotýkala celé Koruny české a okolních států. Předkládaná diplomová práce se českým zemským sněmovnictvím zevrubně zabývá v rozmezí let 1500 až 1526, přičemž se zaměřuje jak na postižení obecných aspektů fungování tehdejších sněmů v rámci české stavovské společnosti, tak na jednotlivá témata a problémy, které se na nich projednávaly. Po stránce organizační jsou sněmy popsány a zhodnoceny od jejich svolávání, zahajování, přes obvyklý průběh jednání a zasedání až k jejich uzavírání a ukončování. Konkrétní oblasti jejich zájmů a pravomocí jsou zpracovány ve formě tematického přehledu obsahů sněmovních jednání. Mezi ty nejdůležitější se řadí hlavně právo zákonodárné, povolování berní a vojenských hotovostí. Náležitá pozornost je věnována také působení tehdejších stavovských sporů na sněm a jeho jednání.

Klíčová slova: zemské sněmy, český zemský sněm, české stavy, stavovská monarchie

Annotation

The Bohemian land diet represents one of the most important institutions of the Bohemian estate monarchy in the late Middle Ages and early modern period, whose actions had considerable influence not only on the Czech kingdom itself, but often touched whole Land of the Bohemian Crown and surrounding states. This master thesis deals with the Bohemian Land Diets extensively between the years 1500 to 1526, focusing on how disability aspects of the functioning of the then land diets in the estates society and on individual topics and problems, which were on the diets discussed. Thesis deals with the organization of the diets, which are described and evaluated from their initiating, via the usual course of negotiations and meetings until their closure and completion. Particular areas of their interests are processed in the form of thematic summary of the topics of their negotiations.

Keywords: Land Diets, Bohemian Land Diet, Bohemian Estates, Estate Monarchy

Obsah

I. Úvod.....	8
I.1. Definice a východiska.....	9
I.2 Zhodnocení literatury.....	13
I.3. Zhodnocení pramenné základny.....	16
II. Organizace a průběh sněmů.....	22
II.1 Svolávání	22
II.2 Čas a místo konání	30
II. 3. Složení a účastníci.....	35
II.4 Průběh a organizace jednání.....	44
III. Pravomoci sněmu a obsah sněmovních jednání.....	53
III.1. Volba krále.....	54
III.2. Bernictví.....	57
III.3. Schvalování vojenských hotovostí.....	66
III.4. Záležitosti zahraniční a vedlejší země.....	69
III.5. Náboženské záležitosti.....	76
III.6. Další zákonodárné pravomoci a jiná práva sněmu.....	80
IV. Závěr.....	82
Prameny a literatura.....	85
Přílohy.....	94

Seznam zkratek

AČ	– Archiv český čili staré písemné památky české i moravské
AČK	– Archiv České koruny
AT	– Acta Tomiciana
ČMKČ	– Časopis Musea Království českého
FHB	– Folia Historica Bohemica
FRB	– Fontes rerum Bohemicarum – Prameny dějin českých
KNM	– Knihovna Národního muzea
LD	– Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585
NA	– Národní archiv
NK ČR	– Národní knihovna České republiky
ÖNB	– Österreichische Nationalbibliothek
PHS	– Právněhistorické studie
RLK	– Roudnická lobkovická knihovna v Nelahozevsi
SČ	– Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu
SLČ	– Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané
SLČ G	– Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického
SOA	– Státní oblastní archiv

I. Úvod

Předmětem zájmu této diplomové práce jsou české zemské sněmy v letech 1500–1526, jakožto nejvýznamnější stavovská instituce a hlavní politické fórum Českého království jagellonského věku. Cílem předkládané studie je popsat a zhodnotit činnost, fungování a úlohu zemských sněmů výše zmíněných let v rámci české stavovské společnosti na přelomu středověku a raného novověku. Přitom se chci zabývat jednak poznáním zemského sněmovnictví v Čechách obecně, tj. sněmem jako institucí samotnou, charakterem jeho jednání a jeho celkovým významem, ale i tematicky obsahem a průběhem jednání jednotlivých sněmů ve vybraném období, tedy jejich náplní a pravomocemi. V návaznosti na předchozí bádání, především na starší výzkum českého zemského sněmovnictví v první polovině období vlády jagellonské dynastie v zemích Koruny české, je pak možno zasadit výsledky této práce do širšího rámce výzkumu českých zemských sněmů v pozdním středověku, ale i sněmů a sněmovnictví obecně, a pomoci tak, alespoň částečně, dotvořit obraz jejich poznání.

Časový rozsah práce, roky 1500–1526, je určen v první řadě v závislosti na časových meznících dosavadních zpracování této látky předchozími badateli. Spodní hranici představuje sněm o suchých dnech postních roku 1500 jakožto poslední sněm, kterým se ve své diplomové práci a následné studii zabýval Jan Pelant.¹ Horní mez pak tvoří sněm započatý v pátek po sv. Jeronýmu roku 1526, tj. sněm, jímž začíná Antonínem Gindelym založená edice sněmovních akt, *Sněmy české*.² Zároveň se však nejedná o členění násilné, neboť oba výše zmíněné sněmy představují i významné historické mezníky. Na prvním z výše zmíněných sněmů byly provedeny poslední úpravy konečného znění Vladislavského zřízení zemského a druhý byl pak sněmem volebním, z něhož vzešel nový český král, Ferdinand I. Habsburský. Nutno ale podotknout, že toto členění odráží hlavně mezníky dějin politických. Z hlediska právně-správního představuje určitý přelom spíše až sněm svatojeronýmský z roku 1500, který byl prvním sněmem přímo ovlivněným novým zřízením. Podobně jsou z tohoto

---

¹ Jan PELANT, *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, Diplomová práce na Katedře československých dějin a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1960; a TÝŽ, *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, Sborník archivních prací (dále SAP) 31, 1981, s. 340–417. Podrobněji o jeho studiích o sněmech viz rozbor literatury k dějinám sněmovnictví v této diplomové práci.

² *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu* (dále SČ) I, Praha 1877.

úhlu pohledu významnější než volební sněm Ferdinandův až sněmy po jeho zvolení, na kterých se začal pokoušet realizovat své představy o upravení a omezení jejich úlohy v Českém království. Pro zachování návaznosti na starší výzkumy jsem se raději držel výše uvedených dat.

I.1. Definice a východiska

První desetiletí 16. století představují v Českém království dobu velmi bohatou na nejrůznější druhy shromáždění stavovských, mocenských a náboženských skupin. Při místy torzovitém dochování pramenů tak občas nebývá jednoduché mezi nimi identifikovat pouze zemské sněmy, neboť s pojmem sněm se lze v dobových pramenech, více či méně často, setkat jako s označením pro téměř všechny typy těchto shromáždění.

Kromě českých zemských sněmů samotných jsou někdy jako sněmy nazývány i sjezdy zástupců stavů z jednotlivých zemí Koruny české, tj. sněmy generální.³ Rovněž pro krajské sjezdy – sjezdy stavů jednotlivých krajů, ať již všech tří, či pouze dvou – se v soudobém materiálu objevuje pojmenování sněm.⁴ Dále jsou jako sněmy označovány také utrakvistické synody a kněžská shromáždění.⁵ Stejný úzus je používán i pro označení synod Jednoty bratrské.⁶ Podobně se v pramenech jako sněmy nazývají sjezdy náboženských stran, bez

---

³ Takto například král Vladislav v potvrzení landfrýdu uzavřeného mezi Českým královstvím a Moravským markrabstvím na generálním sněmu v Kladsku roku 1512, Národní archiv (dále NA) Praha, Archiv České koruny (1158–1935) (dále AČK), inv. č. 1898.

⁴ O krajských sjezdech jako o sněmech po krajích píše např. Vilém z Pernštejna, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* (dále AČ) I, ed. František PALACKÝ, Praha 1840, s. 91; a nebo města roku 1502, AČ VI, s. 270. O krajských sjezdech v této době nejpodrobněji Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách* I, Praha 1889, s. 96–147.

⁵ K typům shromáždění utrakvistického kléru, jejich označením a charakteristice v jagellonských Čechách viz Blanka ZILYNSKÁ, *Synoda nebo sněm? Ke vztahu světské moci a utrakvistických struktur v době jagellonské*, in: *Doba Jagellonská v zemích České koruny (1471–1526)*, ed. Viktor Kubík, Praha 2005 (= Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – kulturní historie 1), s. 29–41, zde s. 29–34. Podrobněji k jejich terminologii v souvislosti se stavovskými shromážděními TÁŽ, *Synody v Čechách 1440–1540, Proměny synodální praxe v Čechách v kontextu vývoje synodality v Evropě*, Disertační práce na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 34–47.

⁶ *Dekrety Jednoty bratrské*, ed. Antonín GINDELY, Praha 1865 (= Staré paměti dějin českých 1), s. 43–44. O sněmech a shromážděních Jednoty viz Jaroslav GOLL, *Chelčický a Jednota v XV. století*, Praha 1916, s. 163–165.

ohledu na to, zda se jedná o sjezd strany podjednou⁷ či podobojí.⁸ Obdobná situace panuje i u ostatních sjezdů nejrůznějších stavovských a mocenských frakcí. V letech sporů o uznání Vladislavského zemského zřízení se jako o sněmech mluví občas jak o sjezdech stavu městského⁹ tak i o sjezdech pánů a rytířstva.¹⁰ Později je jako sněm zmíněn sjezd rožmberské neboli královské strany v Kolíně roku 1525¹¹ označení sněm je použito i pro takové anomální shromáždění jako byl sjezd stavu rytířského v roce 1518.¹²

Z pohledu české právně-správní terminologie se tedy jedná o pojem sémanticky poměrně široký.¹³ Obdobně je tomu i u latinsky psaných pramenů, kde se výrazy *dieta*, *synodus* a *concilium*, používané pro pojmenování zemských sněmů, objevují též jako názvy shromáždění kléru a sjezdů náboženských stran.¹⁴ V německy psaných pramenech jde oproti tomu při identifikaci zemských sněmů o záležitost relativně bezproblémovou. V němčině sice existuje výraz *Tag* jako obecné označení nějakého blíže neurčitého shromáždění,¹⁵ v mnou prozkoumaných pramenech týkajících se této práce jsem na něj však narazil téměř výhradně jen ve složenině *Landtag*, u níž je jasně patrné, o jaký druh shromáždění se jedná.

Názvoslovné problémy s označováním českých zemských sněmů se však netýkají pouze samotného termínu sněm. Celá záležitost se obdobně objevuje i v převrácené podobě, když je pro označení zemského sněmu použito pojmu sjezd.¹⁶

⁷ Sněmem nazývají sjezd katolických stavů vyslanci Českých Budějovic, *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad* II, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1905 (= Prameny a příspěvky k dějinám královského města Plzně 5), s. 484.

⁸ Zdeněk Lev z Rožmitálu roku 1516 nazývá sněmem plánovaný sjezd strany pod obojí v Praze, AČ VII, s. 171. Poměrně často jsou tak jmenováni ve Starých letopisech, viz např. *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých* vydané (dále SLČ), ed. F. PALACKÝ, in: Dílo Františka Palackého II, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941, s. 249, 275.

⁹ AČ VII, s. 163; AČ XI, s. 191.

¹⁰ AČ VII, s. 166–167; AČ VIII, s. 196.

¹¹ *Fontes rerum Bohemicarum – Prameny dějin českých* (dále FRB) VI, ed. Josef Vítězslav ŠIMÁK, Praha 1907, s. 335.

¹² AČ XI, s. 212.

¹³ Pro první polovinu období vlády jagellonské dynastie v Čechách jsou zaznamenány i příklady použití výrazu sněm ve smyslu zasedání zemského nebo komorního soudu, zasedání královské rady či prostého srazu účastníků k vojenskému tažení, viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 340. V materiálech pro léta 1500–1526 týkajících se Českého království, které jsem prošel, jsem však na ně v tomto významu nenarazil. Navíc stále zůstává otázkou, zda jsou některé z těchto Pelantových příkladů skutečně průkazné, k tomu srov. Karel MALÝ, *Studie o zemských sněmech*, Právněhistorické studie (dále PHS) 26, 1984, s. 247–248, zde s. 247.

¹⁴ B. ZILYNSKÁ, *Synoda*, s. 33; *Dekrety*, ed. A. GINDELY, s. 189.

¹⁵ Václav BOK, *Slovník středověké němčiny pro historiky*, České Budějovice 1995, s. 124; Hildegard BOKOVÁ – Libuše SPÁČILOVÁ, *Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí – Kurzes frühneuhochochdeutsches Glossar zu Quellen aus den Böhmischen Ländern*, Olomouc 2003, s. 423.

¹⁶ Například nedávným sjezdem, na němž bylo zvoleno poselstvo ke králi, o němž se píše v listu poslaném koncem roku 1518 z Litoměřic do Prahy, se jistě míní svatolucijský sněm z téhož roku. Srov. zmíněný list AČ XXI, s. 102–103; s popisem onoho sněmu v SLČ, s. 335.

Jak ukazují výše uvedené příklady, při definování zemského sněmu není možné spoléhat pouze na terminologii používanou prameny, jež představuje poměrně komplikovanou problematiku. Ta by si jistě zasloužila podrobně rozebrat pomocí historické sémantiky, která by snad mohla více osvětlit používání jednotlivých pojmenování. Přesto však existují i dobové termíny a formulace jasně odlišující zemské sněmy od všech ostatních typů shromáždění stavovských a mocenských uskupení konajících se v Českém království na počátku 16. století. Nejčastěji se v této souvislosti užívalo pojmu „*sněm obecní*“,¹⁷ občas i v rozvinutých variantách jako „*sněm obecní vši země*“,¹⁸ „*sněm obecní všeho království*“,¹⁹ „*sněm obecní Království českého*“.²⁰ Vedle něj se objevuje i označení „*sněm valný*“,²¹ často v kombinaci s předchozím.²² Místo obrátů přiřazujících obecné a valné sněmy ke království lze narazit i na jejich vztažení k České koruně,²³ také tím se však míní český zemský sněm a nikoliv sněm generální, jak by se snad na první pohled mohlo zdát.²⁴ Mimo to se ve významu český zemský sněm, ale již poměrně zřídka, vyskytují i pojmenování „*sněm plný*“²⁵ a „*sněm hlavní*“.²⁶ Jak již bylo podotknuto výše, v německy psaných pramenech, české i zahraniční provenience, lze české zemské sněmy obvykle identifikovat zcela bez problémů.²⁷ Latinské prameny jsou oproti tomu, co se pro sněmy používaných slov týče, poměrně

¹⁷ Zde lze opravdu najít nepřeberné množství příkladů, proto jen namátkou viz např. AČ VI, s. 221, 227, 231, 237, 332. U spojení obecní sněm je třeba upozornit na jednu drobnou ale významnou výjimku. Na rozdíl od všech dále zmíněných obrátů se totiž jako jediný objevuje i jako označení jiného typu shromáždění než jen českého zemského sněmu, a sice v materiálech Jednoty bratrské se vzácně používá i pro bratrskou synodu, *Dekrety*, ed. A. GINDELY, s. 44. Naštěstí to pro identifikaci českých zemských sněmů nepředstavuje žádnou přítěž, neboť možnost záměny těchto dvou shromáždění v pramenech je vzhledem k jejich charakteru naprosto minimální. Vzhledem k mnohovýznamovosti a širokému využití slova obec a slov od něj odvozených je pak spíše trochu překvapením, že se se sněmy spojuje jenom v těchto dvou případech. O jejich významech podrobně viz Ferdinand SEIBT, *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*, Köln – Graz 1965, s. 125–182, zvláště s. 145–160; a Jaroslava PEČÍRKOVÁ [Josef MACEK], *Sémantická analýza staročeského slova obec*, Listy filologické 97, 1974, s. 89–100.

¹⁸ AČ VI, s. 250.

¹⁹ TAMTÉŽ, s. 379.

²⁰ TAMTÉŽ, s. 239.

²¹ AČ XVIII, s. 543. Také s podobnými modifikacemi, např. „*valní sněm všie země*“, TAMTÉŽ, s. 542.

²² Spojení „*sněm obecný a valný*“ a podobná viz AČ VI, s. 362, 376, 391.

²³ Např. „*sněm valní Koruny této české*“, TAMTÉŽ, s. 377.

²⁴ K problematice významu a používání pojmu Koruna česká v pozdním středověku viz Robert FLIEDER, *Corona regni Bohemiae*, Sborník věd právních a státních 10, 1910, s. 45–66, 292–305. Co se samotných generálních sněmů týče, ty proběhly v letech 1500–1526 pouze dva (1512 a 1518 v Kladsku). V ujednáních z nich vzešlých se nazývají prostě jako sněm a nebo sjezd v Kladsku, srov. listiny v NA Praha, AČK, inv. č. 1898, 1924.

²⁵ AČ VI, s. 277, 304.

²⁶ SLČ, s. 286.

²⁷ Ukázky používání termínu Landtag v souvislosti s českými zemskými sněmy např. *Listář II*, ed. J. STRNAD, s. 500, 508, 509. Jen v jednom případě jsem v pramenech narazil na slovní spojení „*geheim landttag*“, viz *Die Selbstbiographie Christophs von Thein (1453–1516)*, ed. Adam WOLF, Archiv für österreichische Geschichte 53, 1875, s. 103–123, zde s. 119.

pestřejší, a který druh shromáždění ten který výraz momentálně označuje, je třeba určovat především podle kontextu.²⁸

Zmíněnými jednoznačnými způsoby však nejsou české zemské sněmy označovány ve všech pramenech, které se jich týkají. Kromě hledisek terminologických, věcných a časových je nutné při rozlišování zemských sněmů od ostatních typů dobových shromáždění přihlídnout i k jejich právnímu vymezení. Normativní prameny z této doby, jako Vladislavské zřízení zemské a Knihy devatery,²⁹ ale i další nařízení obdobného charakteru vzešlá od krále, sněmu či zemského soudu, se zemskými sněmy zabývají jen minimálně. Při jejich definování je tak potřeba si pomoci určením znaků odlišujících je od ostatních sjezdů a shromáždění, s kterými by mohly být zaměněny.

Nijak zvláště vhodná je v tomto ohledu pro svou obecnost většina slovníkových definic.³⁰ Z literatury zabývající se českými středověkými sněmy se vymezením pojmu zemský sněm podrobněji zabýval Jaroslav Mezník za účelem zkoumání sněmů z doby vlády Václava IV.,³¹ částečně také Ivan Hlaváček v charakteristice rozdílů sněmů předhusitských od sněmů husitských,³² a především Jan Pelant pro první polovinu jagellonského věku.³³ Zatímco Pelantova definice vyniká především svou detailností, Mezníkova je pro širší použití vhodnější svou větší univerzálností, neboť Pelant vytvořil tu svou přímo na míru sněmům z doby, kterou se zabýval, a pro jiná období ji nelze vždy uplatnit v plném rozsahu.

Vycházejí z Mezníkova pojetí, bych tak český zemský sněm popsal jako shromáždění všech zemských stavů Českého království, které projednává veřejné záležitosti a vykonává

---

²⁸ Jde o výrazy *dieta*, *synodus*, *concilium*, a *conventus*. K jejich využívání pro označení zemských sněmů srov. např. *Listář Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*, ed. Josef TRUHLÁŘ, Praha 1893 (= Sběrka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Skupina druhá, Korespondence a cizojazyčné prameny 1), s. 176, 190–191, 195; *Acta Tomiciana* (dále AT) VI, Poznaň 1857, s. 178–181; FRB VI, s. 356–357. Latinské obraty jasně odkazující na české zemské sněmy jsou známy z doby před rokem 1500 v pramenech vzešlých z působení sněmů, viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 341. Mizí však s definitivním prosazením češtiny jako zemského úředního jazyka v devadesátých letech 15. století.

²⁹ *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, edd. Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ, Praha 2007; *M. Viktorina ze Všeherd O práviech země české knihy devatery*, ed. Hermenegild JIREČEK, Praha 1874. Nijak zvlášť podrobnější v tomto ohledu nejsou ani pozdější zemská zřízení z let 1530, 1549 a 1564, *Codex juris Bohemici* IV/1, edd. Josef JIREČEK – H. JIREČEK, Praha 1882.

³⁰ Z běžných slovníků srov. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí* XXIII, Praha 1905, s. 547; o něco lépe Bohuslav HAVRÁNEK et al., *Slovník spisovného jazyka českého* III, Praha 1968, s. 424. Podobné jsou na tom ale i slovníky právní, srov. Vincenc BRANDL, *Glossarium illustrans bohemicum-moraviae historiae fontes*, Brno 1876, s. 316; a zcela nevhodný je v tomto ohledu Bohuslav ROUČKA – Vladimír RŮŽIČKA, *Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku*, Praha 1975, s. 531.

³¹ Jaroslav MEZNÍK, *Český zemský sněm za Václava IV.*, in: *Tvář stárnoucího středověku. Výbor článků a studií*, edd. Tomáš Borovský – Martin Wihoda, Brno 2008, s. 68–77, zde s. 69–70.

³² Ivan HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, Sborník historický 4, 1956, s. 71–109, zde s. 73.

³³ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 340–341.

zákonodárnou moc. Zároveň však jistě není na škodu doplnit tuto definici podle Pelantova vzoru charakteristickými znaky, jimiž se sněmy v této době obvykle vyznačují. Jde především o následující rysy: 1. České zemské sněmy jsou řádně svolány panovníkem nebo svolením předchozího sněmu. Výjimku představuje volební sněm v případě uprázdněného trůnu. To se však období, kterým se zabývá tato práce, netýká. 2. Jsou řádně rozepsány po celé zemi v dostatečném časovém předstihu. 3. Jejich průběh se vyznačuje jistými ceremoniály a oficialitami. 4. Účastní se jich král nebo v této době mnohem častěji k nim posílá své vyslance nebo listy. 5. Jejich usnesení mají platnost zákona pro celou zemi. 6. Tato usnesení jsou zapisována do zemských desek.

Některé z výše uvedených znaků lze občas nalézt i u některých sjezdů z této doby, nikdy však ne všechny najednou. Je také třeba mít na paměti, že výše zmíněné body představují znaky běžného sněmu pořádaného za obvyklých okolností. Sněmy, kterými se tato práce zabývá, ale probíhají v době, jež je poznamenána silnými stavovskými a mocenskými spory. Ty pochopitelně silně ovlivnily i zemské sněmy, na nichž se také často ventilovaly, a v několika výjimečných případech tak došlo i k narušení některých výše zmíněných schémat, což bude rozebráno u příslušných problémů zvlášť.

I.2 Zhodnocení literatury

Prací věnovaných speciálně dějinám českého sněmovnictví v pozdním středověku a jejich problematice není v odborné literatuře mnoho. Záběrem svého zpracování mezi nimi výrazně vyniká studie Jana Pelanta o českých zemských sněmech v letech 1471 až 1500.³⁴ Pro studium sněmovnictví jagellonské doby představuje tato práce zcela zásadní dílo, které sice není úplně bezchybné a lze v něm nalézt i některé drobné dílčí nedostatky.³⁵ Stále si však zachovává mimořádný význam pro poznání dějin českých sněmů v pozdním středověku a v této diplomové práci, která na tuto studii tematicky navazuje, ji nelze náležitě nereflektovat.

---

³⁴ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 340–417.

³⁵ Srov. především recenzi K. MALÝ, *Studie*, s. 247–248. Některé další drobné výhrady vznesli i jiní badatelé viz I. MARTINOVSKÝ, *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, Ústecký sborník historický 1983, s. 133–171, zde s. 133; také Antonín KOSTLÁN – B. ŽILYNSKÁ, *Geografický horizont venkovského města ve druhé polovině 15. století (K možnostem využití edice lounské knihy počtů)*, *Folia Historica Bohemica* (dále FHB) 9, 1985, s. 427–471, zde s. 464, pozn. 66; a Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I–II*, Praha 2001, s. 351, pozn. 74.

V souvislosti s tímto článkem je třeba také zvláště upozornit na Pelantovu stejnojmennou diplomovou práci, která na rozdíl od časopisecké studie obsahuje navíc podrobné popisy jednání a průběhu jednotlivých sněmů v sledovaném období doplněné soupisy pramenů a literatury ke každému z nich.³⁶

Z pohledu právní, nebo přesněji řečeno právně-správní historie existuje k českým zemským sněmům jagellonského období také několik přehledových studií věnujících se jejich problematice v širších časových rámcích. Václav Vaněček se jimi zabývá v kontextu sněmovnictví české stavovské monarchie s důrazem na jeho vývoj během 16. století, přičemž ve svých člancích rozebírá i další typy stavovských shromáždění, tj. krajské sjezdy a sněmy generální.³⁷ Obdobně komplexním způsobem sněmy v průběhu 14.–16. století pojal Miloslav Doležal.³⁸ Zemskými sněmy v průběhu celého středověku se zabývá Miloslav Polívka ve studii zaměřené především na shrnutí dosavadních poznatků a odborné literatury.³⁹ Drobnější zmínky o sněmech zkoumaného období přináší také Ladislav Seitzl, hlavním bodem zájmu jeho práce je však až sněmování po roce 1526.⁴⁰ Velmi stručně na sněmy jagellonského období odkazuje také František Hnídek ve svém článku o sněmovnictví za vlády Ferdinanda I. Habsburského.⁴¹ Relativně podrobně, ale v rámci jiného tématu, zmiňuje zemské sněmy Bohuslav Rieger ve svém pojednání o krajském zřízení v Čechách.⁴² V souvislosti s právně-správními studiemi o sněmech si zaslouží být zmíněna také práce Ivana Hlaváčka, která se sice týká jen sněmů doby husitské, ale pokouší se nastínit i obecnější metodologická a metodická východiska studia sněmovnictví.⁴³ Podnětný je v tomto ohledu i článek Stanisława Russockého srovnávající polské, uherské a české sněmy v 15. století.⁴⁴ České

³⁶ J. PELANT, *České zemské sněmy*, Diplomová práce; popisy jednotlivých sněmů zde s. 122–303.

³⁷ Václav VANĚČEK, *Tři druhy stavovských shromáždění v českém státě 16. století*, PHS 4, 1958, s. 244–249; v rozšířené verzi pak Týž, *Trois catégories d'Assemblées d'états dans la Couronne de Bohême du XVIe siècle*, in: Album Helen Maud Cam I, Louvain – Paris 1960, s. 203–218; a Týž, *České sněmy za stavovské monarchie (od poloviny 15. století do počátku třicetileté války)*, in: Česká národní rada, sněm českého lidu, ed. Týž, Praha 1970, s. 103–116.

³⁸ Miloslav DOLEŽAL et al., *Česká národní rada, sněm českého lidu*, Praha 1986, s. 30–43.

³⁹ Miloslav POLÍVKA, *České sněmy od jejich počátků do nástupu Habsburků na český trůn (1526) – nárys*, in: Sejm czeski od czasów najdawniejszych do 1913 roku, ed. Marian Ptak, Opole 2000, s. 19–30.

⁴⁰ Ladislav SEITL, *Sněmy české v XVI. století*, in: Osmá výroční zpráva zemské vyšší reálky císaře a krále Františka Josefa I. v Uh. Brodě za školní rok 1903–1904, Uherský Brod 1904, s. 3–48.

⁴¹ František HNÍDEK, *Sněm český za Ferdinanda I.*, in: Sedmá zpráva výroční císař. král. státní reálky na Král. Vinohradech za školní rok 1904–1905, Praha 1905, s. 3–70.

⁴² B. RIEGER, *Zřízení I.*

⁴³ I. HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, s. 71–109. Srov. k tomu však výhrady, které v recenzi článku vznesl Jiří KEJŘ, *Studie o husitských sněmech*, PHS 4, 1958, s. 269–274.

⁴⁴ Stanisław RUSSOCKI, *The Parliamentary Systems in 15th-Century Central Europe*, in: Poland at the 14th International Congress of Historical Sciences in San Francisco. Studies in Comparative History, edd. Bronisław Geremek – Antoni Mączak, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdansk 1975, s. 7–21.

zemské sněmy bývají zmiňovány také v dalších komparativních studiích k dějinám středověkého sněmovnictví,⁴⁵ jde však obvykle již jen o drobné zmínky obecnějšího charakteru.

Stručně, většinou v rozsahu jen několika stran, o zemských sněmech jako instituci informují také souhrnné práce o dějinách práva a správy.⁴⁶ Tato krátká pojednání se ale mnohdy omezují jen na přebírání závěrů z jiné literatury a sněmy jagellonského věku rozebírají povšechně v širokém časovém kontextu, přičemž se pro ně často a bez odůvodnění uchylují k zjednodušujícím analogiím ke sněmům doby předbělohorské.

Kromě výše rozebrané oblasti zkoumání sněmů z perspektivy dějin práva a státu se lze s užitečnými informacemi o českých zemských sněmech jagellonské éry setkat i v pracích věnovaných politickým dějinám tohoto období. V tomto ohledu patří k těm nejvýznamnějším jednak *Dějiny národu českého* od Františka Palackého⁴⁷ a především pak ještě podrobnější *Dějepis města Prahy* od Václava Vladivoje Tomka.⁴⁸ Obě práce obsahují relativně podrobné popisy obsahu a průběhu jednání těch významnějších sněmů ve sledovaném období a kvůli tomu představují obvykle také hlavní zdroj informací pro studie, které nemají sněmy jako své primární téma. Problémem těchto dvou klasických prací je však často velmi obtížná a někdy i úplně nemožná ověřitelnost některých jejich tvrzení a informací. Při jejich využívání je tak třeba dbát zvýšené pozornosti a nepřebírat nekriticky jejich závěry. V politických dějinách se dostává sněmům pozornosti také při popisu zápasu o uznání Vladislavského zřízení zemského, tj. let 1500–1517.⁴⁹ S informacemi o sněmech této doby pracuje také Josef Macek

---

⁴⁵ Otto HINTZE, *Typologie der ständischen Verfassungen des Abendlandes*, in: Staat und Verfassung, ed. Gerhard Oestreich, Göttingen ³1962, s. 120–139, zde s. 124, 135–135; Robert Howard LORD, *The Parliaments of the Middle Ages and the Early Modern Period*, The Catholic Historical Review 16, 1930, s. 125–144, zde passim. Zcela je pak ve své syntéze přehlíží, jinak velmi přínosný, ANTONIO MARONGIU, *Medieval Parliaments. A Comparative Study*, London 1968.

⁴⁶ Josef KALOUSEK, *České státní právo*, Praha ²1892, s. 303–307, 313–319, 347–352; Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Povšechné české dějiny právní*, Praha ²1900, s. 137–141; Jan KAPRAS, *Právní dějiny zemí Koruny české I. Právní prameny a vývoj právnictví*, Praha 1913, s. 22–23; TÝŽ, *Právní dějiny zemí Koruny české II/1. Dějiny státního zřízení*, Praha 1913, s. 435–439; TÝŽ, *Přehled právních dějin zemí České koruny I–II*, Praha ⁵1935, s. 135–137; V. VANĚČEK, *Dějiny státu a práva v Československu*, Praha 1964, s. 169, a především pak podrobnější exkurz na s. 543–551 (tento exkurz je připojen jen k prvnímu vydání, další z let 1970 a 1976 ho již neobsahují); K. MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v Československu I*, Praha 1988, s. 120–122; Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha ²2007, s. 93–94; K. MALÝ et al., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha ⁴2010, s. 68–70. Krátkou pasáž v podobném duchu věnuje sněmům i Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, Praha – Litomyšl 2007, s. 543–544.

⁴⁷ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V/2*, Praha ²1878.

⁴⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy X*, Praha 1894.

⁴⁹ Z poměrně bohaté literatury k tomuto tématu si sněmů více všimá hlavně I. MARTINOVSKÝ, *Zápas*, s. 133–171; a Jindřich FRANCEK, *24. 10. 1517. Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006.

ve svém *Jagellonském věku*,⁵⁰ ve kterém sněmovních jednání a usnesení nepoužívá jen pro popis politických událostí, ale mnohdy je využívá i v kontextu kulturní historie a dějin každodennosti. Ve vztahu k náboženské situaci v zemi se Macek sněmům okrajově věnuje ještě ve své knize *Víra a zbožnost jagellonského věku*.⁵¹

Mimo tyto dva větší tematické okruhy, do nichž je výklad o českém sněmovnictví nejčastěji pojat, se lze se zmínkami o něm setkat už jen sporadicky. V nějaké ucelenější formě se relativně častěji objevují už jen v literatuře věnované dějinám vývoje stavovství a stavů v Čechách.⁵²

I.3. Zhodnocení pramenné základny

Materiály k dějinám českého zemského sněmovnictví jagellonské doby představují bohatou a různorodou, v některých ohledech však přesto nedostatečnou, směs pramenů. Obecně je lze rozdělit na dvě skupiny. První tvoří prameny vzešlé přímo z činnosti jednotlivých sněmů či spojené s jejich vlastní organizací, tedy ty vážící se ke sněmům v rovině oficiální a úřední, mezi něž se řadí především sněmovní usnesení, svolávací listy, královské propozice, instrukce zástupcům panovníka a listy ke sněmům přicházející i z nich odcházející. Druhou skupinu představují prameny stojící mimo sněmovní agendu, tj. poměrně volná a široká skupina zahrnující v sobě hlavně běžnou stavovskou korespondenci a kroniky.

Základní zdroj poznatků pro studium obsahu sněmovních jednání představují sněmovní usnesení, která nás zpravují o tom, na čem se stavy na sněmu společně dohodly. Protože desky zemské, do nichž se tato usnesení zapisovala, byly zničeny při požáru Pražského hradu roku 1541, nejsou bohužel sněmovní usnesení k dispozici v kompletní řadě

⁵⁰ J. MACEK, *Jagellonský věk I–IV*, Praha 2001–2002.

⁵¹ TÝŽ, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

⁵² Literatura věnující se stavovství je velmi rozsáhlá, pro přehled poslouží např. Winfried EBERHARD, *The Political System and the Intellectual Traditions of the Bohemian Ständestaat from the Thirteenth to the Sixteenth Century*, in: *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, edd. Robert John Weston Evans – Trevor Vaughan Thomas, London 1991, s. 23–47; či František ŠMAHEL, *Nástin proměn stavovské skladby Českého království od konce 14. do počátku 16. století*, in: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619)*, edd. K. Malý – Jaroslav Pánek – Dalibor Janiš, Praha 2001, s. 71–84. Z pohledu dějin sněmů samotných však stojí za pozornost především J. MEZNÍK, *Vývoj a systém stavovské reprezentace v českých zemích v pozdním středověku*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, C – řada historická 46, 1997, č. 44, s. 71–81; W. EBERHARD, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478–1530*, München – Wien 1981; a J. PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v 1. polovině 16. století*, FHB 4, 1982, s. 179–217.

a ve formě původního úředního zápisu. Dochována jsou jen některá v podobě starých tisků, opisů v rukopisech, či přejímk do jiných dokumentů.

Vytištěných sněmovních usnesení se ze zkoumaného období zachovalo celkem pět, dohromady v jedenácti exemplářích. Konkrétně se jedná o dvě usnesení z roku 1515,⁵³ svatováclavskou smlouvu z roku 1517,⁵⁴ jedno usnesení z roku 1522⁵⁵ a poslední z roku 1525.⁵⁶

Sněmovní usnesení dochovaná jako opisy se nacházejí především v rukopisech právní a správní povahy. Ty mnohdy obsahují množství různých výpisů z desek zemských (mezi nimi i usnesení zemského sněmu) pořizovaných pro paměť či hlavně jako jakési právní příručky a pomůcky pro jednání na zemském soudě.⁵⁷ Pro dobu, jíž se zabývá tato diplomová práce, k těm nejvýznamnějším a obsahově nejbohatším z nich patří kodex Talmberský⁵⁸ a rukopis Hořovický.⁵⁹ Větší část sněmovních usnesení a dalších materiálů k zemským sněmům do roku 1509 z těchto a dalších (méně významných a obsáhlých) rukopisů byla edičně zpřístupněna Palackým v Archivu českém v oddílu Akta veřejní i sněmovní v Čechách.⁶⁰ Velké množství opisů sněmovních usnesení obsahuje i tzv. rukopis Roudnický.⁶¹

⁵³ Jde o dvě usnesení ze stejného sněmu. Jedno datované na 23. květen: Österreichische Nationalbibliothek (dále ÖNB), sign. 168957-B; Roudnická lobkovická knihovna v Nelahozevsi (dále RLK), sign. VI Bh 1, s. 25–44. Druhé na 30. květen: TAMTÉŽ, s. 46–66. Domnívám se však, že druhé usnesení ve skutečnosti předchází prvnímu, neboť se odkazuje na jeho ustanovení o zemských ředitelích určených k výběru berní a správě královských důchodů, viz TAMTÉŽ, s. 65. Popis tisků Zdeněk Václav TOBOLKA – František HORÁK, *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* II/1. *Tisky z let 1500–1800*, Praha 1939, s. 56.

⁵⁴ Nejnověji *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 267–284. K jejímu tisku a starším edicím viz TAMTÉŽ, s. 90, 96.

⁵⁵ Knihovna Národního muzea (dále KNM), sign. 33 D 1, neúplný exemplář; RLK, sign. VI Bh 1, s. 67–99; Národní knihovna České republiky (dále NK ČR), sign. 65 E 8152; Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3822. Popis tisku Z. V. TOBOLKA – F. HORÁK, *Knihopis* II/1, s. 56; a Z. V. TOBOLKA – F. HORÁK – Bedřiška WIŽDÁLKOVÁ, *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Dodatky* II/1, Praha 1994, s. 31.

⁵⁶ NK ČR, sign. 65 E 2375; ÖNB, sign. 168957-B. Popis tisku Z. V. TOBOLKA – F. HORÁK, *Knihopis* II/1, s. 56–57; a Z. V. TOBOLKA – F. HORÁK – B. WIŽDÁLKOVÁ, *Knihopis* II/1, s. 31.

⁵⁷ Více k nim *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum – Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých* I, ed. Josef EMLER, Praha 1870, s. XIX–XXI.

⁵⁸ KNM, sign. I A 1. Jeho popis viz František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze* I, Praha 1926, s. 1–2.

⁵⁹ KNM, sign. II C 2. Jeho popis viz F. M. BARTOŠ, *Soupis* I, s. 357.

⁶⁰ Hlavně v AČ VI, s. 217–394. Tato sekce tak pro středověké sněmy částečně supluje Gindelym založenou edici *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, s níž se však, co se obsahu a pojetí týče, nemůže rovnat. Po druhé světové válce se sice objevily plány na rozšíření *Sněmů českých* i do doby před rok 1526, k jejich realizaci ale nikdy nedošlo. K tomu více J. PÁNEK, *Sněmy české (Naděje a ztroskotání edice k dějinám raného novověku)*, in: 130 let Zemského archivu. Sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 130. výročí založení Zemského archivu a 100. výročí úmrtí jeho zakladatele a 1. ředitele prof. A. Gindelyho, ed. Alena Pazderová, Praha 1993, s. 23–33, zde s. 27–28.

⁶¹ Tak ho nazývá Palacký, s největší pravděpodobností se jedná o rukopis RLK, sign. R VI, Fb 9. K popisu tohoto rukopisu viz *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 91.

Z důvodu uzavření Roudnické lobkovické knihovny v Nelahozevsi se mi však bohužel nepodařilo ho včas projít a u několika usnesení dochovaných pouze v něm jsem zůstal odkázán pouze na to, co z něj ve svých knihách vyčerpali Palacký a Tomek.⁶² Opis jednoho usnesení z roku 1513 se zachoval ve sbírce sněmovních artikulů Národního archivu, která je však zaměřená především až na sněmy po roce 1526.⁶³ Několik málo opisů se nachází v témže archivu i ve fondech Stará manipulace⁶⁴ a Česká dvorská kancelář.⁶⁵ Jen vzácně se některá sněmovní usnesení objevují vypsána zcela samostatně.⁶⁶ Výjimečně se jich několik v podobě prepisů dochovalo i v stavovské korespondenci a ve vyprávěcích pramenech.⁶⁷

V opisech se některá sněmovní usnesení, spolu s různými dalšími zmínkami o sněmech a souvisejících záležitostech, uchovala jako přípisky k několika výtiskům Vladislavského zřízení zemského,⁶⁸ které si tak jeho majitel asi chtěl udržovat aktuální. Jako pergamenový rukopis pravidelně doplňovaný o nová usnesení a nařízení bylo Vladislavské zřízení pravděpodobně drženo i v úřadu zemských desek.⁶⁹ Tento exemplář však nejspíš vzal za své spolu se zemskými deskami při požáru Pražského hradu.

Se zemským zřízením těsně souvisejí i sněmovní usnesení dochovaná formou přejímek. Několik usnesení z doby po roce 1500 bylo přejato do latinského překladu Vladislavského zřízení zemského pořízeného roku 1527 Rackem (Roderikem) Doubravským pro Ferdinanda I.⁷⁰ Celkem tento překlad obsahuje 35 nových článků, které vznikly mezi lety 1500–1527,⁷¹ ne u všech je ale jasné, zda se jedná o usnesení zemského sněmu nebo nález

⁶² Především Týž, *Dějiny* V/2; a V. V. Tomek, *Dějepis* X.

⁶³ NA Praha, Sněmovní artikule, inv. č. 2, kart. 1. K fondu viz Dagmar CULKOVÁ, *Sněmovní artikule 1497–1811. Inventární soupis*, Praha 1977, popis zmíněného usnesení s. 7.

⁶⁴ NA Praha, Stará manipulace, sign. L 34, kart. 1293. Jde o dva zestručněné opisy usnesení sněmu roku 1515. Jejich popis viz Karel BERÁNEK – Věra BERÁNKOVÁ, *Stará manipulace 14. stol.–1805. Inventář* IV, Praha 1973, s. 443–444.

⁶⁵ NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 3, kart. 698. Jedná se o opis sněmovního usnesení z roku 1523 a jeho německý překlad. Jejich popis viz K. BERÁNEK – Josef KOLLMAN, *Česká dvorská kancelář (1293) 1523–1749. Inventář*, Praha 1966, s. 241.

⁶⁶ KNM, sign. II E 17. Jeho popis viz F. M. BARTOŠ, *Soupis* I, s. 390.

⁶⁷ Viz rozbor listů a narativních pramenů níže.

⁶⁸ Konkrétně se jedná o exempláře označované jako Tisk 1 a Tisk 2. Všechny přípisy a marginální poznámky z těchto tisků jsou součástí edice *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 293–379.

⁶⁹ Nařizuje to sněmovní usnesení z roku 1502, AČ V, s. 263.

⁷⁰ Edičně je zpřístupněné paralelně se starší edicí VZZ TAMTÉŽ, s. 5–266. K Doubravskému a jeho překladu viz TAMTÉŽ, s. 6–7; P. KREUZ, *Edice zemských zřízení a ústavně historických pramenů k dějinám českých zemí v raném novověku (1500–1619)*, in: *Vladislavské zřízení*, edd. K. Malý – J. Pánek – D. Janiš, s. 267–289, zde s. 279; a Antonín TRUHLÁŘ et al., *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě – Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia Cultuae* II, Praha 1966, s. 84–88.

⁷¹ Jedná se o články číslo: 3, 20, 24, 26, 33, 35, 38, 50, 72, 189, 190, 246, 254, 304, 306, 385–388, 453–455, 458, 513, 518, 524, 537, 555–562.

zemského soudu a kdy přesně byly přijaty.⁷² Obdobným způsobem jsou některá sněmovní usnesení z let 1500–1526 začleněna také do pozdějších revizí zemského zřízení.⁷³ Rozpoznávání těchto přejímek je však stejně jako u Doubravského překladu místy dosti obtížné, neboť jen menší část nových článků odkazuje na svůj původ a dobu vzniku. To do určité míry omezuje jejich využití při hledání sněmovních usnesení ze zkoumaných let a snáze lze podle nich spíše zjišťovat, která usnesení byla dále přebírána a upravována. Několik především z pohledu stavů významných a důležitých usnesení bylo přejato také do obnovených desek zemských. Pro sněmy, jimiž se zde zabývám, jsou relevantní následující kvaterny: trhový červený č. 3, trhový červený č. 6, památný černý č. 41, památný červený č. 42 a památný šerý č. 45.⁷⁴ Za přejímky svého druhu lze jistě označit i zlistitěná potvrzení sněmovních usnesení panovníkem a také jejich přepisy objevující se v královských a zemských instrukcích zasílaných většinou krajským hejtmanům a královským městům, majícím zajistit jejich realizaci.⁷⁵

Mnoho zpráv o sněmech této doby se nachází v soudobých listinách, listech a aktovém materiálu. Co se výpovědní hodnoty obsahu týče, mezi nejčennější zdroje patří především královské listy a listiny. Nejčastěji se jedná o listy svolávací, sněmovní propozice, instrukce poslům, přímá psaní k zasedajícímu sněmu a již zmíněná potvrzení sněmovních usnesení či pokyny k jejich prosazování. Bohatší na informace o sněmech bývají také listy nejvyšších zemských úředníků, ať již úředního či soukromého charakteru (ačkoliv tento pojem ještě v mnohých případech částečně splývá dohromady).⁷⁶ V ostatní stavovské korespondenci se sice různé zmínky o sněmech vyskytují také poměrně často, ale většinou nemají moc vysokou informační hodnotu. Výjimku představuje akorát politická komunikace královských měst a zprávy městských vyslanců od sněmů, jichž se však nezachovalo mnoho. Obdobný

⁷² To je místy problematické už u samotného Vladislavského zřízení, srov. J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 409–410.

⁷³ Relevantní jsou v tomto ohledu vydání z let 1530 a 1549. Společně byla vydána v *Codex IV/1*, edd. J. JIREČEK – H. JIREČEK, s. 1–496. K těmto zřízením viz B. RIEGER, *Zřízení zemská*, in: *Drobné spisy Bohuše svob. pána Riegra I*, ed. Karel Kadlec, Praha 1914, s. 375–400, zde s. 375–392; J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 325–329; a P. KREUZ, *Edice*, s. 270, 280.

⁷⁴ NA Praha, Desky zemské větší (dále DZV). K zemským deskám obecně s odkazy na další literaturu viz Pavla BURDOVÁ, *Desky zemské Království českého*, Praha 1990. O obnově desek nejlépe Vladimír KLECANDA, *Obnovení desk zemských po požáru r. 1541*, in: *Zprávy zemského archivu Království českého V*, Praha 1918, s. 191–270. Rejstřík k zemským deskám tříděný podle osobních a místních jmen bohužel není pro vyhledávání obnovených zápisů sněmovních usnesení moc vhodný, srov. P. BURDOVÁ, *Rejstříky k deskám zemským. Obnovené vklady po požáru desek 1541 I/1–2*, Praha 1977–1981.

⁷⁵ Dochovány a vydány jsou obdobně jako další listy a listiny z této doby, jejichž rozbor začíná níže.

⁷⁶ K tomuto druhu korespondence viz Zdeněk VYBÍRAL, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005 (= Monografia historica 6).

charakter a význam mají i zprávy o průběhu a výsledcích sněmů, které posílali zahraniční poslové a zpravodajci svým pánům. Co se dochování všech těchto výše zmíněných písemností týče, jsou porůznu rozesety po archivech domácích i cizích.⁷⁷ Rozmanité je i jejich ediční zpřístupnění, ponejvíce česky psané listiny a listy jsou hojně otištěny v *Archivu českém*.⁷⁸ K získání určitého přehledu v těchto materiálech mi posloužil i Soupis česky psaných listin a listů⁷⁹ a regestová kartotéka Historického ústavu Akademie věd České republiky, která pro léta 1500–1526 čítá zhruba na šest a půl tisíce záznamů.⁸⁰

Poslední ucelený okruh pramenů, z něhož lze čerpat informace o českém sněmovnictví v letech 1500 až 1526, jsou prameny narativního charakteru. V nich jsou sněmy nejčastěji zmiňovány v souboru rukopisů známém jako Staré letopisy české.⁸¹ Ve větší míře obsahuje relevantní zmínky o sněmech také kronika Václava Hájka z Libočan.⁸² O několika sněmech především z dvacátých let 16. století referují Kronika Bartoše písaře, Paměti o bouři pražské roku 1524 a Kronika Jiřího Píseckého.⁸³ K vyprávěcím pramenům lze přiřadit i Děkanskou knihu pražské artistické fakulty s jejími pamětními zápisy, v nichž je stručně zmíněno pár sněmů.⁸⁴ Kromě výše jmenovaného se v narativních pramenech této doby ke sněmování nachází už jen pár poznámek obecné povahy, bez informací ke konkrétním sněmům.⁸⁵

⁷⁷ Jako fond velmi bohatý na informace ke sněmům si zaslouží být zmíněna především historica treboňského archivu, SOA Třeboň, Historica Třeboň. Inventář jejich dokumentů ze zde zkoumaného období viz Adolf KALNÝ, *Historica Třeboň 1216–1682, Inventář II/3*, Třeboň 1996. Z hlediska historie dobové správy sněmovních listů a listin je významný korunní archiv, do něž si stavové některé tyto písemnosti ukládali, NA Praha, AČK. K jeho obsahu viz *Archiv koruny české VI. Katalog listin z let 1438–1526*, ed. Antonín HAAS, Praha 1958.

⁷⁸ AČ I–II, IV–VI, ed. F. PALACKÝ, Praha 1840–1842, 1846–1872; AČ VII–XXI, XXVI, edd. J. KALOUSEK et al., Praha 1887–1903, 1909; AČ XXXII–XXXIII, ed. J. ČELAKOVSKÝ, Praha 1915–1918.

⁷⁹ František BENEŠ – K. BERÁNEK et al., *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Originály listin I/3-1*, Praha 1980.

⁸⁰ Za její zpřístupnění děkuji PhDr. Lence Blechové Ph.D. a PhDr. Evě Doležalové Ph.D.

⁸¹ Pro sledované období jsou relevantní rukopisy G, H, I, K, L, M, N, O. Viz SLČ; a *Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického* (dále SLČ G), edd. Miloslav KAŇÁK – František ŠIMEK, Praha 1959. Nejpodrobněji k tomuto souboru rukopisů s odkazy na obsáhlou starší literaturu k tématu viz P. ČORNEJ, *Staré letopisy ve vývoji české pozdně středověké historiografie*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, 1988, s. 33–59.

⁸² Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, sine loco ²1819. K hodnocení výpovědní hodnoty Hájkovy kroniky pro sledované období Jiří PEŠEK – Bohdan ZILYNSKYJ, *Vztah k městům a problematika pražských dějin doby jagellonské v Kronice české Václava Hájka z Libočan*, Pražský sborník historický 16, 1983, s. 53–76.

⁸³ Souborně vydány v FRB VI, s. 1–362.

⁸⁴ *Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585* (dále LD) II, Praha 1832 (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I).

⁸⁵ Tyto poznámky však mají svou hodnotu pro poznání toho, jak bylo sněmovnictví těchto let vnímáno jeho současníky. Zmínky takového charakteru obsahuje např. *Letopis měšťana Nového Města pražského z let 1492–1539*, ed. B. ZILYNSKYJ, Pražský sborník historický 17, 1984, s. 52–89. K tomuto letopisu viz Týž, *Novoměstské letopisné záznamy z počátku vlády Ferdinanda I.*, FHB 5, 1983, s. 151–171.

Co se jazyka pramenů týče, je jich většina psána česky, jen zprávy cizích poselstev a listy přicházející ke sněmům ze zahraničí nebo od sněmů za hranice odcházející jsou psány německy či latinsky. Celkově jsou tedy prameny k dějinám českého zemského sněmovnictví v letech 1500 až 1526 velmi obsáhlou a rozmanitou skupinou písemností, přesto však místy roztržitou a nedostatečnou. Některé české zemské sněmy a aspekty českého sněmovnictví tak lze prozkoumat poměrně detailně, jiné naopak jen ve velmi omezeném rozsahu a u několika sněmů, kvůli neúplnému dochování pramenů, nelze ani říci, zda se vůbec konaly.

II. Organizace a průběh sněmů

II.1 Svolávání

Právo svolávat, v dobové terminologii pokládat, české zemské sněmy příslušelo tradičně panovníkovi. Částečně byla tato královská pravomoc omezena za situace, kdy se na položení sněmu dohodl již sněm předcházející. V takovém případě král konání sněmu pouze potvrzoval. Teoreticky ho sice mohl ještě odložit nebo i zcela zrušit, v praxi k tomu ale nikdy nepřikročil. Potvrzování sněmů dohodnutých předchozími sněmy panovnickou autoritou nebylo přesto bezvýznamným formálním aktem, protože usnesení z králem neschválených sněmů mohla být poté považována za nelegitimní nebo za nezávazná pro zemskou obec jako celek. Obecně to vyjádřil Petr Holický ze Šternberka ve svém listu Kouřimským z roku 1508, v kterém se před nimi osvědčuje s tím, že se vždycky měl k tomu, co se dělo z rozhodnutí „sněmu obecního, kterýž jest byl z rozkázanie aneb s povolením Jeho královské Milosti.“⁸⁶ Známé je i skutečné uplatnění této zásady. Na komorním soudu v dubnu roku 1524 popírají Mikuláš a Vilém Hasištejnští z Lobkovic platnost jednoho ze článků usnesení Benešovského sněmu, kterým proti jejich žalobě argumentuje poručník Sidonie z Fictum. Žalobci ho odmítají s tím, že „*takový sněm v Benešově moci míti nemá a nemuož, poněvadž bez povolení Jeho královské Milosti ten sněm jest byl, a k tomu sněmu že jest všecka země vuole nedala.*“ A to i přesto, že s konáním sněmu souhlasili císař Maxmilián I. Habsburský a polský král Zikmund I. Starý jako poručníci tehdy ještě nezletilého krále Ludvíka.⁸⁷ Jak se ovšem ještě ukáže dále, v některých případech nebyly sněmy svolané bez schválení krále zas až takový problém, pokud se na jejich usneseních shodla celá česká stavovská obec.

Význam krále při svolávání sněmů dosvědčují také četné žádosti o položení sněmu, s kterými se na něj více či méně úspěšně obracejí stavové, jejich frakce nebo i jen jejich jednotliví představitelé v případech potřeby. Důvodem mohlo být, že se o konání nového sněmu neusnesl sněm minulý nebo vývoj domácích či zahraničních událostí, které bylo třeba zemskou obcí projednat.⁸⁸ Právo sněmy svolávat tedy příslušelo panovníkovi i v době jeho nepřítomnosti v Českém království. Nemusel je však nezbytně svolávat pouze přes vlastní

---

⁸⁶ AČ XVIII, s. 430.

⁸⁷ AČ XXXIII, s. 129–130.

⁸⁸ Jedna žádost králi Vladislavovi se dochovala v plném znění v opise v SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3638. Různé zmínky o tom obsahuje soudobá politická korespondence např. AČ VI, s. 365; AČ VII, s. 40, 181; AČ VIII, s. 202, 312, 318; AČ IX, s. 112; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3673.

královskou kancelář (ačkoliv tak to bylo nejběžnější), ale mohl tuto pravomoc delegovat i na někoho jiného. Tak učinil roku 1510, kdy byli svoláním sněmu pověřeni zemští správci.⁸⁹ Zároveň král o tomto kroku informuje stavy zvlášť vlastními listy.⁹⁰

České zemské sněmy se však v této době konaly i bez královského povolení, jelikož stále platilo, že každé právo je jen tak silné, jak silná je moc, která ho obhájí a vymáhá. Pod vlivem politické situace v Čechách, plné různých stavovských a mocenských sporů v kombinaci se stále rostoucím sebevědomím stavů, dochází k narušování tohoto práva po nástupu krále Ludvíka na český trůn roku 1516. Jako nezletilý mohl zpočátku zasahovat do některých věcí jen obtížně. K prvnímu pokusu došlo již na podzim tohoto roku, kdy zemští úředníci v čele se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu začali sami organizovat sněm, který se měl konat v Roudnici. Ludvík proti tomu vystoupil svoláním sněmu do Prahy, v čemž ho podporovala města a část šlechty, kterým se nelíbilo, že si tak úředníci snaží osvojit zastupování nezletilého krále v Čechách.⁹¹ Dosáhnout konání králem položeného sněmu v Praze se sice povedlo, ale jen díky značnému úsilí královských, císařských a polských vyslanců.⁹²

První český zemský sněm bez povolení krále se sešel až o rok později, o čemž píše Staré letopisy: „*Všickni tři stavové království českého volili sobě sami sněm a položili na Hradu pražském v outerý po sv. Václavě.*“⁹³ Ludvík i jeho poručníci Maxmilián I. Habsburský a Zikmund I. Starý sice byli o chystaném sněmu zpraveni, minimálně z toho, že je stavy žádaly, ať k němu vyšlou plnomocné posly. Z neznámých příčin však na výzvy stavů nijak nereagovali.⁹⁴ Teprve až v březnu následujícího roku se k tomu Ludvík vyjádřil prostřednictvím svého posla Žibřida z Bobolusk na sněmu svolaném na středopostí. Stavy sice pochválil za dohodu, kterou se jim podařilo vzájemně se usmířit (Svatováclavskou smlouvu), sněm však celkově odmítl a nařídil jim, ať jeho usnesení vymažou ze zemských desek spolu se sněmem, po něm následujícím, svatokateřinským, jehož konání král rovněž nijak neschválil.⁹⁵

Králi samotnému sice na těchto sněmech, zdá se, vadilo především to, že nemohl kontrolovat jejich výnosy, neboť mu je stavové neposlali ke schválení. Přesto právě těmito sněmy začíná rozměňování královského práva pokládat české zemské sněmy. Stavy také

---

⁸⁹ TAMTÉŽ, sign. 3551.

⁹⁰ TAMTÉŽ, sign. 3550.

⁹¹ Srov. list Jana z Vartenberka Petrovi z Rožmberka, ve kterém se podivuje nad tím, „*proč páni úředníci zemští mají sněm obsílati, a ne císař a král polský Jeho Milost jakožto poručníci?*“ AČ XI, s. 199. K postoji měst SLČ, s. 336–337.

⁹² TAMTÉŽ, s. 337.

⁹³ SLČ, s. 342.

⁹⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 438.

⁹⁵ SLČ, s. 344.

Ludvíkovy požadavky zamítly s tím, že by to byla velká nesvoboda a útok proti jejich starodávným právům, navíc by to mohlo ohrozit zemi, pokud by v naléhavých chvílích musely čekat na povolení krále.⁹⁶ Na tomto případě se zároveň pěkně ukazuje, že pokud v zemské obci panoval ohledně rozhodnutí nějakého sněmu všeobecný konsens, nebylo jejich nesvolání či neschválení panovníkem na překážku jejich faktickému uplatňování.

Někteří ze stavů si také rychle zvykli považovat souhlas krále se sněmem za víceméně formální záležitost. V říjnu roku 1521 žádali nejvyšší zemští úředníci ze svého sjezdu v Praze krále Ludvíka o položení nového sněmu.⁹⁷ Ten se sice již předtím o potřebě zemského sněmu neurčitě vyjádřil, nyní však na danou žádost nijak nereagoval. O měsíc později se tak stavovští zástupci předpokládající králův souhlas na společné schůzce rozhodli nečekat už na jeho odpověď a sněm vypsát sami, ačkoliv zároveň sami připustili, že by na něm král možná chtěl jednat o jiných věcech než oni.⁹⁸ Obcházení panovníka při svolávání českých zemských sněmů se stalo ve dvacátých letech 16. století také součástí strategie skupiny kolem Zdeňka Lva z Rožmitálu k ovlivňování a ovládnutí sněmovních jednání. Na jeho kliku se nepochybně vztahují stížnosti, které na české pány vznesl Ladislav Salkan (Szalkai László), biskup ostruhomský a uherský kancléř, ve své instrukci dané roku 1523 Jakubu Pisovi pro polského krále Zikmunda: „*Mezitím uzavřeno sněmovati ještě jednou, o sv. Vincenci, ... Páni čeští psaní svolávacího na sněm dotčený králi ani viděti nedali; ...*“⁹⁹ Jak je vidět, ani Ludvíkova přítomnost v zemi zásahům do organizování sněmů sama o sobě nezabránila. Teprve až na zmíněném svatovincenském sněmu se králi podařilo obnovit načas svou autoritu. Definitivně však právo pokládat sněmy – proti stavovským pokusům do něj zasahovat – upevnil až Ferdinand I. Habsburský.¹⁰⁰

Nejspíše následkem výše nastíněného vývoje si také někdy v této době nejvyšší purkrabí Království českého právo osvojil svolávat český zemský sněm v době bezkráloví. Zatímco sněm po smrti krále Jiřího z Poděbrad svolávali Jiřího synové, Jindřich a Hynek – knížata Minsterberská, společně s předními zemskými úředníky, královskou radou a třemi pražskými purkmistry,¹⁰¹ na podzim roku 1526 po nešťastném skonu krále Ludvíka v bitvě u Moháče již obesílá volební sněm Zdeněk Lev z Rožmitálu jako nejvyšší purkrabí s tím, že „*pokudž úřadu mému náleží, abych toho neobmeškal, nežli povinnosti své v tom dosti učinil.*

---

⁹⁶ TAMTÉŽ.

⁹⁷ AČ VIII, s. 200.

⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 202.

⁹⁹ AT VI, s. 240; překlad a zhodnocení této instrukce F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 422–425.

¹⁰⁰ F. HNÍDEK, *Sněm*, s. 25–29.

¹⁰¹ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 354.

*I z takových příčin a potřeb pokládám sněm obecný tomuto všemu království na hradě pražském v pátek po svatém Jeronýmu.*¹⁰²

Panovníkovi náleželo i právo sněm odložit či ho úplně zrušit. V praxi toho ale využíval jen zcela výjimečně. Roku 1501 král Vladislav odložil sněm položený na den sv. Jakuba a svolal na den sv. Ondřeje téhož roku, protože plánoval zúčastnit se sněmu osobně, první termín ale nestíhal.¹⁰³ K dalšímu odložení sněmu došlo v roce 1514. Král ho odložil z pondělí o středopostí na dny letniční z neurčitých „*hodných příčin, i také pro krátkost času.*“¹⁰⁴ V pozadí však stály nejspíše především spory mezi stavy. Zdeněk Lev z Rožmitálu se stavěl proti konání tohoto sněmu a snažil se dosáhnout jeho zrušení, zatímco královská města na něm trvala.¹⁰⁵ Vladislav tak sněm asi raději „kompromisně“ odsunul, ačkoliv pozvání na něj již obíhala po krajích.¹⁰⁶ Stavovských pokusů o odložení zemských sněmů bylo vícero. Roku 1513 zmiňuje jeden neúspěšný pokus Václav Bezručický z Kolovrat.¹⁰⁷ O tři roky později se o posunutí sněmu svolaného na první pondělí v postě bez úspěchu pokoušel Zdeněk Lev, který se obával, že na něj nestihne včas přijet.¹⁰⁸ Právo zemský sněm zcela zrušit nebylo Vladislavem ani Ludvíkem ve zkoumané době využito, jako možnost však bylo přinejmenším teoreticky uznáváno, jak to vyplývá z výše zmíněných snah Zdeňka Lva z Rožmitálu zrušit sněm o středopostí roku 1514.

Oficiální formu svolávání českých zemských sněmů představovaly královské sněmovní listy. Ty byly rozesílány královským městům,¹⁰⁹ do krajů¹¹⁰ a nejvyšším zemským úředníkům,¹¹¹ případně dalším významným osobám z panského stavu,¹¹² občas i českým stavům jako celku.¹¹³ S největší pravděpodobností byly obdobně obesílány i sněmy svolávané stavy, pro které je však k dispozici mnohem méně dokladů.¹¹⁴ Na každý sněm tak mohlo být posláno až několik desítek pozvání. Vzhledem k tomuto předpokládanému množství se jich dodnes dochoval jen zlomek. Zachována jsou svolání zhruba pro třetinu sněmů z této doby,

¹⁰² SČ I, s. 27.

¹⁰³ AČ VI, s. 232. Nakonec se však nedostavil ani na sněm svatoondřejský.

¹⁰⁴ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3605. V listu pro Jana Mrakše z Prokšova od Petra z Rožmberku a Zdeňka Lva z Rožmitálu se o sněmu mluví jako o vyzdviženém, tj. zrušeném, ale citované Vladislavovo psaní jasně mluví o odložení, AČ XI, s. 161.

¹⁰⁵ AČ VII, s. 38, 40.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 40.

¹⁰⁷ AČ XV, s. 98. Z jeho listu bohužel není jasné, kdo za tímto pokusem stál.

¹⁰⁸ AČ VII, s. 128–129, 139, 140.

¹⁰⁹ AČ VI, s. 221–222, 229–230, 232–233, 280; AČ XXI, s. 251–252, 252, 252–253. Královským městům jako celému stavu TAMTÉŽ, s. 155.

¹¹⁰ AČ VI, s. 327, 330, 376–377; AČ XVIII, s. 488–489, SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3542, 3605, 3814, 3834.

¹¹¹ AČ X, s. 102.

¹¹² TAMTÉŽ; AČ XII, s. 65.

¹¹³ AČ VI, s. 341; a list stejného znění dochovaný v Plzni *Listář II*, ed. J. STRNAD, s. 547. K tomu lze přiřadit i pozvání pro stavy shromážděné v Sedlčanech roku 1514, SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3611.

¹¹⁴ AČ VIII, s. 202; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3551; a TAMTÉŽ, sign. 3712.

většinou pouze v jediném exempláři a jen výjimečně ve více kusech. Zda se tak tedy skutečně dělo před každým sněmem, nelze jednoznačně posoudit. Zdá se ale, že to bylo jednotlivými stavy přinejmenším vyžadováno. Například z období před rokem 1500 pochází stížnost rytířského stavu na to, že sněm o suchých dnech postních roku 1498 nebyl svoláván po krajích, ale jen ve městech, což jeho příslušníci považují za nedostatečné a navíc za pro ně nedůstojné.¹¹⁵

Svolávací listy byly rozesílány přibližně půldruhého měsíce až měsíc před určeným datem konání sněmu. Výjimku představují pouze některé sněmy položené králem Ludvíkem během jeho pobytu v České koruně, u kterých je prodleva mezi rozesláním pozvání a zahájením sněmu dva až tři týdny.¹¹⁶ Na rozdíl od jiným stavovských shromáždění, která mohla být svolána i poměrně narychlo, vyžadovalo rozepsání českých zemských sněmů určité nezbytné minimum času,¹¹⁷ které snad již nemohlo být o mnoho nižší než ony zmíněné dva týdny.

Sněmovní svolání vycházela většinou z královské kanceláře v podobě otevřených listů – mandátů, ale mohla být vydávána i jako listy zavřené.¹¹⁸ Po formální i obsahové stránce si je mnoho pozvánek podobných, ačkoliv evidentně nebyly psány podle nějakého vzoru, ale ad hoc ke každému sněmu zvlášť. Pro jednotlivé konkrétní sněmy jsou dochovány jak svolání lišící se od sebe pouze v inskripci,¹¹⁹ tak i pozvání v rozdílných zněních s odlišnými formulacemi a doprovodnými informacemi.¹²⁰ Obvykle se v královských svolávacích listech nalézají dispozice podobné této: „*Vězte, že pro pilné a znamenité potreby naše a královstvie tohoto položili jsme sněm obecní všem stavóm ... na Hradě pražském, ...*“¹²¹ V případě, že byl sněm rozepsán na základě svolení ze sněmu předcházejícího, pak se užívaly variace na následující: „*Tajno vás nebud', že jest na nás vznešeno jmenem pánuov, rytieřstva i jiných posluov z měst, kteříž sú ... spolu na Hradě pražském byli, kterak by z mnohých příčin sněmu obecníeho v Království českém znamenité potřebie bylo, ...*“¹²² Jen vzácně se ve svoláních objevují zmínky o tom, v kolik hodin a kde přesně na Pražském hradě se

¹¹⁵ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 354.

¹¹⁶ Srov. SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3814; TAMTÉŽ, sign. 3834; a AČ XII, s. 65.

¹¹⁷ V létě roku 1526 tak například „*sjezd mohl se položiti v Kolíně, než sněm nemohl býti zjednán, předpokládajice krátkost času.*“ AČ IX, s. 83. Roku 1518 Vojtěch z Pernštejna rovněž píše o tom, že sněm nelze svolat příliš spěšně, nějak konkrétněji to však nespecifikuje, viz AČ AČ XI, s. 218.

¹¹⁸ J. MACEK, *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*, SAP 2, 1952, s. 45–118, zde s. 52.

¹¹⁹ Pro Kutnou Horu a České Budějovice na sněm položený na úterý po neděli provodní 1501, AČ VI, s. 229–230; a pro Petra z Rožmberka a Jindřicha z Hradce ke sněmu na druhé pondělí v postě 1502, AČ X, s. 102.

¹²⁰ Srov. svolání na svatoalžbětinský sněm roku 1509 pro stavy Kouřimského kraje AČ XVIII, s. 488–489; se svoláním pro Prácheňský kraj SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3542; nebo na svatokateřinský sněm 1522 pro Petra z Rožmberka AČ XII, s. 65; a stavy Plzeňského kraje SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3834.

¹²¹ AČ XXI, s. 252.

¹²² AČ VI, s. 221.

sněmovníci mají sejít k zahájení sněmu.¹²³ Poté zpravidla následuje stručný nástin toho, proč je sněm svoláván a o čem se na něm bude přibližně jednat, s tím že podrobnosti se pozvaní dovědí na sněmu z dalších listů nebo od poslů, které k němu vypraví. Existují však i svolání bez těchto informací, čistě jen zvoucí na sněm či neurčitě k jednání o „obecném dobrém“ nebo „potřebách našich a království“ a podobně.¹²⁴ Podrobná líčení záležitostí, o kterých se má jednat, se naopak vyskytují zcela výjimečně.¹²⁵ Při plánování projednávání sporů se upomíná, ať se až do sněmu nic nepodniká a je zachováván klid.¹²⁶ Stavové také bývají vyzýváni k hojné účasti,¹²⁷ někdy ještě s připomenutím, že i případná sněmovní usnesení a ujednání budou závazná i pro ty, co se sněmu nezúčastní a že sněm bude usnášení schopný i v malém počtu sněmovníků.¹²⁸ Občas se ve svoláních objevují také instrukce, jak se má pozvání ke sněmu dále šířit.¹²⁹ Případně se v nich někdy vyskytují i sdělení s nesněmovní tematikou.¹³⁰ Závěry sněmovních listů si jsou opět často docela podobné, král v nich většinou vyjadřuje přesvědčení, že se všichni pozvaní zachovají jako zastánci obecného dobrého, blaha země i panovníka a podle jeho svolání na sněm dorazí: „*I znajíce vuoli naši a konečné rozkázání, nepochybujem o vás, puokadž úmyslu našemu i s psaním tohoto vyrozumiete, že jse v tom poslušně a povolně jmieti budete, zachováte, nikoli toho nezanedbávajíce, na ten čas prijieti neobmeškáte.*“¹³¹

Prvořadá úloha při oznamování svolání sněmu tedy náležela panovníkovi, ale jak již bylo zmíněno, na rozšiřování povědomí o jeho položení participovaly také stavy. Občas s tím vypomáhali zemští úředníci, kteří se podíleli na rozesílání svolávacích listů. V roce 1505 v rámci příprav na sněm položený na pondělí po Narození Matky Boží král Vladislav, kromě vlastních psaní, pověřil i nejvyššího kancléře Českého království – Albrechta Libštejnského

¹²³ AČ XXI, s. 253; a AČ VI, s. 376.

¹²⁴ Například AČ X, s. 102; AČ VI, s. 280; a AČ XXI, s. 252. Ke konceptu obecného dobrého v české stavovské monarchii Karolina ADAMOVÁ, *Obecné dobré a idea spravedlnosti v českých zemských zřízeních doby předbělohorské (se zaměřením na 16. století)*, in: Vladislavské zřízení, s. 101–112; a W. EBERHARD, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchistickou vládou a stavovskou společností, Český časopis historický 102, 2004, s. 449–474.

¹²⁵ Jedno z nejobširnějších je asi SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3551.

¹²⁶ AČ VI, s. 233.

¹²⁷ Například TAMTÉŽ, s. 232: „*A protož k tomu sněmu aby se sjeli všichni chudí i bohatí, ktož muož pro mladost i pro starost; ...*“. Podobně i TAMTÉŽ, s. 227: „*aby naň chudí i bohatí jeli.*“; a TAMTÉŽ, s. 330: „*A zriedic to, ... , se všichni sjeli, a toho pro nic neobmeškávali.*“

¹²⁸ TAMTÉŽ, s. 227: „*A ktožby pak koli na ten sněm z kteréhokoli stavu osobně nepřijel, chcme tomu podle obecného svolenie, aby ti ktož se sjedú před se jednali a moc dokonati a zavřieti jměli. Pak zanetbáli kto přijeti, a bez něho se dokoná, nebude moci z toko žádnému viny dáti nežli sám sobě.*“ Obdobně o uzavírání TAMTÉŽ, s. 229.

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 221–222, 227, 229, 341; a AČ XXI, s. 253. Objevují se i u sněmu položeném na pondělí po sv. Ondřeji, na který pozvání rozesílaly stavy AČ VIII, s. 202.

¹³⁰ Do svolávacího listu ke sněmu je zahrnuté například: svolání krajského sjezdu v Prácheňském kraji v roce 1506, AČ VI, s. 330; oznámení o ustanovení hejtmanů v témže kraji roku 1509 TAMTÉŽ, s. 376; nebo pozvání k zasedání královské rady, AČ X, s. 102.

¹³¹ AČ XXI, s. 252. Ve stejném duchu se vyjadřuje i v AČ VI, s. 330, 376–377. V roce 1509 pak v pozvání k svatoalžbětinskému sněmu píše, že kdo by nepřijel, ten by „*našeho, dědicuov našich a obecného dobrého milovník nebyl.*“ AČ XVIII, s. 489.

z Kolovrat, aby „*hned a bez meškání takový svrchupsaný sněm jmenem a slovem naším listovně rozeslal.*“¹³² Už výše u výkladu o právu sněmy svolávat byl rovněž zmíněn sněm svatohavelský roku 1510, jehož obesílání bylo svěřeno zemským správcům. Zemští ředitelé měli zařídit i rozeslání sněmu položeného na sv. Bartoloměje 1520 do Benešova, ale z neznámých příčin se v tom nijak neangažovali a posílání sněmovních listů se ujal Václav Trčka z Vitence.¹³³

Ohlašování chystaných sněmů bylo často povinností královských měst a ve svolávacích listech bývají o tom instruována. Například roku 1500 ve svolání svatojeronýmskému sněmu je jim nařizováno: „*toto naše rozkázání abyšte v městě vašem po dva neb po tři trhy provolati rozkázali.*“¹³⁴ Jindy se měl sněm rozhlašovat o všech trzích před jeho zahájením.¹³⁵ Technickou realizaci těchto nařízení, tj. samotné provolávání sněmu po městě, poté obstarával městský biřic.¹³⁶ O tom že by se opisy svolávacích listů přibíjely na městské brány, jako se tomu dělo později u sněmů v době předbělohorské,¹³⁷ nejsou dochovány žádné zprávy. Rozhlašování sněmů na trzích ve městech bylo určeno především šlechticům v okolí a nejspíše kvůli nim dostávala města i sněmovní svolání určená pro kraje.¹³⁸ Pro měšťany nemělo takovéto provolávání asi žádný větší význam, neboť ti co na tom měli nějaký zájem, tj. hlavně městská rada, byli se sněmem obeznámeni z jim adresovaných svolávacích listů, a pokud to bylo potřeba, sami to mohli dále oznámit dalším zainteresovaným, např. zástupcům velké obce.¹³⁹ Města samotná však někdy bývají ještě zvlášť upomínána, ať své zástupce vyslané ke sněmu neopomenou vybavit plnou mocí.¹⁴⁰

Po krajích Českého království, v nichž sídlila většina pravidelných i příležitostných účastníků zemských sněmů, které bylo navíc mnohdy potřeba o chystaném sněmu informovat jako jednotlivce, byly svolávací listy rozšiřovány k tomu určenými posly,¹⁴¹ nejspíše dvěma

¹³² AČ VI, s. 341.

¹³³ AČ VIII, s. 178.

¹³⁴ AČ VI, s. 221–222. O rok později nařizuje Vladislav provolávat sněm po dva trhy, TAMTÉŽ, s. 229.

¹³⁵ AČ XXI, s. 253. Obdobně i TAMTÉŽ, s. 252. Provolávání sněmu ve městech během několika trhů před jeho zahájením bylo obvyklé už v době před rokem 1500, J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 354.

¹³⁶ Tak to vyplývá ze zmínky o přípravách na sněm položený na pátek po Velikonocích v roce 1515, viz SLČ, s. 319. Zpráva o provolávání sněmu biřicem pochází také z předchozího období. Roku 1498 tak bylo zváno na sněm o suchých dnech postních, AČ V, s. 484.

¹³⁷ Viz F. HNÍDEK, *Sněm*, s. 29.

¹³⁸ Poměrně jasně je to vyjádřeno v svolání pro České Budějovice roku 1505, ve kterém se jim nařizuje následující: „*Přitom vám poroučejíc, že listy obecní po krajích rozeslané na každý trh v městě vašem až do toho času provolati dáte, aby všichni panského a rytířského stavu k sněmu na ten čas jeli a v tom se zachovali, jakž ti listové naši obecní po krajích rozeslaní v sobě okazují a drží.*“ AČ XXI, s. 253. Opis svolání určeného pro kraj je doložen v Kouřimí, viz AČ XVIII, s. 488–489.

¹³⁹ Možná podobně jako je po sněmech zpravovali o sněmovních usneseních, srov. SLČ, s. 308–309.

¹⁴⁰ AČ VII, s. 423; a AČ XXI, s. 154.

¹⁴¹ Roznášení svolávacích listů po krajích zmiňují například utrakvističtí stavové na sněmu položeném na den sv. Petra a Pavla roku 1504, kteří „*sú přijeli na tento sněm podlé znění listuov, kteří jsú po krajích roznášeni jmenem krále Jeho Milosti pána našeho milostivého.*“ AČ VI, s. 302. O poslech obcházejících s pozváním jednotlivce se píše v svolání sněmu na pondělí po sv. Ondřeji 1521, AČ VIII, s. 202.

až třemi, pokud se dá usuzovat z analogie z organizování krajských sjezdů.¹⁴² Vzhledem k poměrně vysokému počtu osob s právem se sněmů účastnit jistě nebylo snadným úkolem všechny je obejít a například před sněmem položeným na pondělí po sv. Jiří v roce 1516 se Zdeněk Lev z Rožmitálu obává, že „*mohlo by se přihoditi skrze některého posla nevědomost, že by ne každého ti listové sněmovní došli, kdežto neradi bychom, aby v tom jaké obmeškání státi se mělo.*“¹⁴³

O připravovaných sněmech se jednotliví stavové zpravují sami navzájem. V politické korespondenci z této doby se tak objevují četné zmínky o svoláních a pozváních ke sněmům.¹⁴⁴ Někteří stavové se také pídí po novinkách o tom, kdy bude sněm položen,¹⁴⁵ přeposílají si svolávací listiny,¹⁴⁶ žádají adresáty, ať na sněm určitě přijedou,¹⁴⁷ či jim píší, ať zprávu o konání sněmu přepošlou dalším.¹⁴⁸ Požadavek, aby obeslaní dali o sněmu vědět i svým sousedům se objevuje i v jednom sněmovním svolání: „*A jestli že by co kterým poslem sešlo, že by u koho nebyl, žádáme, že ráčíte jedni druhým o tom sněmu oznamovati, a kdežby koli o tom jeden od druhého zvěděl, že se tím neráčíte vymlúvati, že by u koho posel nebyl ...*“¹⁴⁹ Jak je vidět, nebylo rozšiřování sněmovních listů skrze posly považováno za stoprocentně účinné, což se výjimečně reálně projevilo a například sněm o suchých dnech postních 1501 se kvůli špatnému a nedostatečnému rozhlášení sešel ve velmi malém počtu sněmovníků.¹⁵⁰ Svolávání založené na osobních sděleních mohlo být postiženo také různými omyly, zmatky a dezinformacemi s nimi spojenými, jako se tomu stalo u sněmu položeném na úterý před sv. Jiřím roku 1513, o němž šly zvěsti, že ho král přeložil na sv. Ducha, a byl proto navštíven jen slabě.¹⁵¹

Celkově lze z rozboru praxe svolávání a rozhlašování českých zemských sněmů říci, že panovník i stavy měli obecně značný zájem na tom, aby se na sněmy dostavovalo co nejvíce k tomu oprávněných osob. Tedy přinejmenším teoreticky, neboť ve skutečnosti byla pro mnohé pravidelná osobní účast na sněmech z důvodů finanční a časové náročnosti

¹⁴² V roce 1514 tak radí Zdeněk Lev z Rožmitálu Lvovi Malovci z Libějovic, hejtmanu Prácheňského kraje: „*A když dva nebo tři posly pošleš v jinou a jinou stranu, mně se zdá, že brzo tento kraj schodí.*“ AČ VII, s. 71.

¹⁴³ AČ XI, s. 194. O tom, že svolání opravdu nebyla brána na lehkou váhu svědčí list Jana z Rožmberku z pozdějšího období. Roku 1527 si rozhořčeně stěžuje Zdeňkovi Lvovi, že mu na sněm nepřišlo žádné pozvání, ačkoliv „*k předkóm mým vždycky jest ten obyčej zachováván, že jsou jim sněmovní listové do jich domov aneb obydlie nošeni.*“ Na sněm proto nepojede a požaduje, ať je také před celým sněmem oznámeno, proč se nebude účastnit. Zároveň také varuje, že pokud by se na sněmu uzavřelo cokoliv týkající se jeho osobních nebo rodových práv, nebude to dodržovat. SČ I, s. 254.

¹⁴⁴ AČ VII, s. 11, 118; AČ X, s. 119; AČ XI, s. 194.

¹⁴⁵ AČ VII, s. 28; AČ XV, s. 131.

¹⁴⁶ AČ XXI, s. 154–155.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 192; AČ XXI, s. 94, 154.

¹⁴⁸ AČ VII, s. 44; AČ XI, s. 194.

¹⁴⁹ AČ VIII, s. 202.

¹⁵⁰ AČ VI, s. 229.

¹⁵¹ SLČ, s. 286.

nereálná. Částečně svolávání sněmů zasáhly i stavovské a mocenské spory, což však bude podrobně rozebráno s jejich důsledky v pasážích o jejich složení a průběhu jednání.

II.2 Čas a místo konání

Kdy a kde se má konat český zemský sněm nebylo nijak normativně ani jiným způsobem pevně stanoveno. Určit dobu a místo pro konání sněmů tak obvykle příslušelo králi v rámci jejich svolávání. Stejně jako u práva sněmy svolávat byl však i v tomto částečně omezen případným rozhodnutím stavů na sněmu předcházejícím. Teoreticky se tedy mohl sněm konat asi kdykoliv a kdekoliv v Českém království,¹⁵² ale v praxi se panovník i stavové řídili především aktuálními potřebami, tradicí a dosavadními zvyklostmi.

Domácí i zahraniční události a celková politická situace měly vliv hlavně na čas a četnost konání sněmů. V průměru se v období mezi lety 1500 až 1526 český zemský sněm scházel třikrát do roka, nicméně velkou výjimkou nejsou ani čtyři sněmy za rok, které zároveň představují i roční maximum. Méně častěji se objevují dva sněmy ročně, vzácně pak pouze jeden.¹⁵³ Oproti předcházející době to znamená zvýšení frekvence sněmování o jeden sněm za rok.¹⁵⁴ Za tímto nárůstem stojí nepochybně především dlouho se vlekoucí spory znesvářených stavů a jiných mocenských uskupení a jejich negativní vliv na sněmovní jednání, kdy snaha a pokusy vyřešit tyto vzájemné neshody a další kvůli nim odsunuté problémy vedla k častějšímu svolávání sněmů, které však mnohdy stejně k ničemu nevedly. Určitý podíl na tom ale nelze upřít ani sebevědomí stavovské obce Českého království, posílenému nepřítomností krále v zemi. Stavby si zvykly vyřizovat si více věcí samostatně.¹⁵⁵

Od druhé poloviny osmdesátých let se u českých zemských sněmů v souvislosti s obnovením chodu českého zemského soudu ustaluje určitá pravidelnost v době jejich konání a jsou obvykle svolávány na suché dny nebo na dny jim blízké,¹⁵⁶ v kterýchžto termínech zasedal i zmíněný soud. Občas se ale objevuje i kolem dat zasedání soudu komorního a dvorského.¹⁵⁷ Sladění termínů pořádání sněmů i soudů mělo jejich účastníkům ušetřit

¹⁵² V období před rokem 1500 sice došlo i ke konání jednoho českého zemského sněmu mimo území Českého království, dokonce i mimo hranice Koruny české, a sice roku 1499 v Bratislavě. Jednalo se však o zcela mimořádný sněm konaný za speciálních okolností a k jeho položení mimo hranice království daly české stavy zvláštní souhlas, viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 355. K sněmu samotnému nejpodrobněji Týž, *České zemské sněmy*, Diplomová práce, s. 295–300.

¹⁵³ Srov. seznam sněmů v příloze této práce.

¹⁵⁴ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 356–357.

¹⁵⁵ K poměrům v Čechách po roce 1490 viz P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* VI, s. 476–483; Jaromír HOMOLKA et al., *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*, Praha² 1985, s. 21–26.

¹⁵⁶ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 356–357.

¹⁵⁷ Komorní soud po roce 1500 obvykle zasedal po čtrnáct dní dva týdny před sv. Duchem a na den Svátosti, viz Michal DRAGON – Petr MAŤA, *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471–1488)*, SAP 47, 1997, s. 255–

výdaje, které by vznikly s navštěvováním obou institucí zvláště.¹⁵⁸ Po roce 1500 však během několika málo let dochází k narušení této praxe a opět za tím lze spatřovat především různé spory mezi stavy a mocenskými stranami, kvůli nimž bylo potřeba svolávat více sněmů ad hoc podle politické situace a občas i ve velmi nepravidelných termínech. U sněmů v letech 1500–1526 se tak sice tyto zavedené časy nadále vyskytují, a hlavně období kolem suchých dnů postních a svátku svatého Václava jsou k tomuto účelu stále hojně využívány, ale sněmy se jinak objevují v rozličných termínech v průběhu celého roku. I u nich však lze pozorovat určité tendence a nejčastěji jsou sněmy pokládány na jarní měsíce a podzim s výjimkou října, který spolu se srpnem a prosincem patří k měsícům nejméně využívaným pro konání sněmů, s menším odstupem za nimi následují leden a červenec.¹⁵⁹ Za tímto rozložením stojí nejspíše vliv ročních období a zemědělského roku, ačkoliv v pramenech to lze sledovat jen minimálně.¹⁶⁰ Menší záhadou je, proč k méně obvyklým měsícům patří i říjen. Možná se za tím skrývala snaha klást sněmy, pokud možno, blízko k termínům zasedání zemského soudu, tj. v tomto případě na sv. Václava nebo suché dny adventní začínající ale až ve středu po sv. Lucii.

Co se týče dnů v týdnu, ke kterým byly sněmy svolávány, ani to nebylo nikterak omezeno. Převažují mezi nimi sice pondělky a středy následované úterky, ale zastoupeny jsou i ostatní dny týdne. Výjimečně se objevují dokonce i soboty a to i přesto, že vlastní sněmování začínalo až nazítří po dni, ke kterému byl sněm svolán, a o nedělích se nesněmovalo.¹⁶¹ V takovém případě pak sněmovní jednání fakticky začínalo až v pondělí.

Jako hlavní místo konání českých zemských sněmů sloužila tradičně Praha, v které se odehrálo 69 z celkového počtu 71 sněmů, které byly v rozmezí let 1500–1526 svolány. Sněmy zde pořádané se již od konce 80. let patnáctého století konaly na Pražském hradě, kam se přesunuly z Králova dvora na Starém Městě.¹⁶² Pro období, jež je předmětem zájmu této

292, zde s. 276. Soud dvorský se scházel čtyřikrát ročně vždy na jeden den, a to na Obrácení sv. Pavla na víru, den po Svátosti, den po sv. Bartoloměji a den po sv. Martinu, viz P. BURDOVÁ, *Desky dvorské*, *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 2, s. 5–19, zde s. 5.

¹⁵⁸ Tak to alespoň vysvětluje z listu krále Vladislava v roce 1498 do Českých Budějovic, ve kterém oznamuje odložení zemského sněmu kvůli posunutí termínu konání zemského soudu: „i věztež, že jest nám teprv k paměti přišlo, že soud zemský býti má vo svatém Jeronymu, při kterémž mnozí vo své potřeby činiti mají. Protož nechťe, aby lidé dvojí náklad a útraty vésti jměli, porúčieme vám, abyšte v městě vašem provolati a voznámiti rozkázali, že ten sněm na sv. Jeronyma nejprv příštího držán bude,“ AČ XXI, s. 239. V této souvislosti jistě není bez zajímavosti, že z těchto samých důvodů, tj. ušetření času a peněz, si moravské stavy v roce 1520 vymohly zákaz pořádání zemských sněmů a soudů ve stejnou dobu (sic!), viz František KAMENÍČEK, *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam. Od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526–1628)* I, Brno 1900, s. 9–10. Jak to, že čeští a moravští stavové došli v jedné věci k dvěma protichůdným řešením, zůstává otázkou. Možné však je, že se jedná o dva způsoby jak snížit účastníkům sněmů jejich výdaje. Zatímco české stavy spojováním sněmů a soudů šetřily především na výdajích na cestu, stavy moravské se v první řadě snažily snížit své náklady za delší pobyt u těchto institucí (tomu by nahrávalo i jejich střídání mezi Olomoucí a Brnem a menší rozloha Moravy).

¹⁵⁹ Srov. seznam sněmů v příloze této práce.

¹⁶⁰ Ale například v roce 1526 se Zdeněk Lev z Rožmitálu obává, zdali na chystaný červencový sněm kvůli sklizním přijede dostatek lidí, týkalo se to asi především příslušníků rytířského stavu, srov. AČ IX, s. 84.

¹⁶¹ AČ VI, s. 301.

¹⁶² J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 355.

práce, to již platí téměř stoprocentně a pořádání sněmů na Pražském hradě lze v pramenech doložit pro drtivou většinu sněmů, které se v této době v Praze odbývaly. U sněmů, u kterých kvůli torzovitému dochování pramenů není jasné, kde přesně se v Praze odehrávaly, je pak jejich konání na Pražském hradě nanejvýš pravděpodobné. Na Pražském hradě však nemusela nezbytně probíhat veškerá sněmovní jednání. Zvláště pokud se jednalo o záležitostech náboženských, odcházeli sněmovníci utrakvistického vyznání často jednat na Staroměstskou radnici případně do Karolina, zatímco katoličtí účastníci sněmů zůstávali na hradě.¹⁶³ Na Staroměstské radnici se také patrně odehrávaly některé sněmovní porady městského stavu.¹⁶⁴ V roce 1516 byl sněm velmi netradičně zahájen v domě nazývaném Zajícovým, protože hejtman Pražského hradu spolu s několika dalšími zemskými úředníky, kteří tehdy na hradě pobývali a nepřáli konání tohoto sněmu, odmítli sněmovníky z jim protivné strany na hrad vpustit. Jen díky aktivitě vyslanců krále Ludvíka se pak povedlo, byť s velkým prodlením, dosáhnout otevření Hradu pro konání sněmu, jak bylo nařízeno králem.¹⁶⁵ Přes tyto výjimky byl v této době Pražský hrad v obecném povědomí již zapsán jako obvyklé místo pro české zemské sněmy a je k tomuto účelu králem i stavy z různých důvodů upřednostňován, mnohdy i navzdory nepříznivým okolnostem. Roku 1504 sice chtěli stavové pod obojí, kterým se nelíbilo posílení posádky Pražského hradu, přesunout sněm na Staroměstskou radnici s tím, že to „i prvé bývalo, že sú sněmové v Praze držáni bývali,“¹⁶⁶ ale sněmovníci pod jednou to odmítali argumentující, že jako poslušní poddaní krále chtějí mít „tu na Hradě pražském sněm podlé listuov krále Jeho Milosti k sněmu obsílajících znění ...“¹⁶⁷ S podobnými argumenty bylo zavrhováno i konání sněmu mimo Prahu v Sedlčanech roku 1514.¹⁶⁸ Na svolání zemského sněmu do Roudnice místo do Prahy, navrhované většinou šlechty, si v říjnu 1516 stěžuje Jan z Vartenberka a to i přesto, že si sám uvědomuje, že Pražané nejsou pánům a rytířům jako celku momentálně ani trochu přátelsky nakloněni.¹⁶⁹ Konečně v roce 1517 král Ludvík zamítne požadavky šlechtických stavů, aby se zemský sněm sešel v Benešově s tím, že „jsme toho jistě pro žádnú jinú příčinu změnití neráčili, jedině pro zvláštnie duostojenství téhož místa, Hradu pražského.“¹⁷⁰

¹⁶³ Na Staroměstské radnici jednala utrakvistická část zemského sněmu například během svatojeronýmského sněmu v roce 1503, AČ VI, s. 284; a na sněmu položeném na den sv. Petra a Pavla o rok později, TAMTÉŽ, s. 301; v Karolinu „v koleji veliké“ roku 1518 během sněmu na čtvrtek po Narození Matky Boží, SLČ, s. 351

¹⁶⁴ AČ VI, s. 339.

¹⁶⁵ SLČ, s. 336–337; který pražský dům je tím přesně míněn, není zcela jasné viz V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 429, pozn. 61. Funkci hejtmana Pražského hradu zastával už od roku 1497 Závíš Sulek z Hrádku, k tomu viz J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad pražský a majetková práva k němu do r. 1526*, Praha 1906, s. 29, 45.

¹⁶⁶ AČ VI, s. 302.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ.

¹⁶⁸ SLČ, s. 301: „... my jako poslušní pána svého, dali sme se naleznouti na tom místě uloženém Jeho Milostí.“

¹⁶⁹ AČ XI, s. 199.

¹⁷⁰ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3693a.

Praha, či lépe řečeno Pražský hrad se zázemím pražských měst, byl pro konání sněmů výhodný hned v několika ohledech. Předně Praha představovala správní centrum Českého království, sídlily zde nejvyšší zemské úřady, na Pražském hradě zasedal soud zemský a komorní, od roku 1497 byly na hradě uloženy větší desky zemské a roku 1512 tam byly ze Starého Města přeneseny i menší desky zemské. Pražský hrad také od 80. let 15. století procházel velkolepou přestavbou, jejíž významné části byly dokončovány právě na přelomu století, a která v sobě kombinovala prvky panovnické reprezentace spolu s přesvědčením stavů, že právě oni zde hájí zájmy Českého království a Koruny.¹⁷¹ Výhodná pro účely sněmů byla i samotná poloha Prahy, zhruba ve středu země, a nezanedbatelnou roli jistě hrálo i to, že pražské souměstí mohlo asi jako jediné v Čechách bez výraznějších problémů a po delší čas odpovídajícím způsobem zajistit ubytování a stravu i pro hojně navštívené sněmy, na kterých je potřeba počítat až s několika stovkami sněmovníků, s jejich služebníky a mnohdy početným doprovodem.¹⁷² Ani to se však v Praze za některých krajních okolností nemuselo obejít bez komplikací, jako se tomu stalo počátkem ledna roku 1514, kdy kvůli silným mrazům nemohla většina mlýnů mlít a předzásobování bohatých sněmovníků na nadcházející sněm položený na pátek po Obrácení sv. Pavla zapříčinilo v Praze nedostatek chleba.¹⁷³

Podobně jako mnoho jiných aspektů českého zemského sněmovnictví v letech 1500–1526 byl i výběr místa pro konání sněmů ovlivněn různými stavovskými a mocenskými sváry. Během období bojů o uznání Vladislavského zřízení zemského a k němu přidružených sporů se páni a rytířstvo v jim nepřátelsky naladěné Praze, stojící v čele městského svazu, obávají o svoji bezpečnost.¹⁷⁴ V roce 1508 se tak v manifestu šlechty proti Pražanům, mezi jinými, objeví i požadavek, aby každý „*k sněmóm obecním přijeti i přijíti mohl bezpečně a svobodně.*“ A docílit se toho má tak, aby pánům a rytířstvu od Pražanů „*glejt svobodný dán byl nyní i na budoucí časy*“ a tím jim byla zajištěna trvalá garance bezpečného pobytu v pražských městech.¹⁷⁵ Později se situaci snaží uklidnit král Vladislav a roku 1514 Pražany

¹⁷¹ K přestavbě, úpravám a výzdobě Pražského hradu, jejich financování a interpretaci srov. J. HOMOLKA et al., *Pozdně gotické umění*, s. 24–26, 76–100; Jiří KUTHAN, *Královský mecenát doby jagellonské v českých zemích – jeho charakter a středoevropský koncept*, in: Doba, s. 85–132, zde zvláště s. 91–93; Týž, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Praha 2010, s. 69–126. K právnímu postavení Pražského hradu v sledovaném období, který se během purkrabství Zdeňka Lva z Rožmitálu dostal téměř kompletně pod jeho kontrolu, viz J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 32–60.

¹⁷² Pro ilustraci srov. obavy Zdeňka Lva z Rožmitálu z nedostatku hospod a ustájení před dvojitým sjezdem připravovaným do Kolína a Kutné Hory roku 1526, viz AČ IX, s. 33, 36, 47–48, 60.

¹⁷³ SLČ, s. 299.

¹⁷⁴ K roku 1513 datovaná anonymní zpráva varuje před rozbourenými Pražany a jejich plány dobýt Pražský hrad, SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3575a. Téhož roku je pak skutečně z obav před Pražany posilováno hradní opevnění a posádka, SLČ, s. 287, 290.

¹⁷⁵ AČ VI, s. 357–358. K tomu viz Josef KLIMENT, *Glejty v českém státě*, Praha 1928 (= Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze 12), s. 50–51. Ve studii je tato událost nesprávně datována k roku 1507. Obvykle se glejty ke sněmům jinak vydávaly hlavně zločincům a opovědníkům, kteří se jevíli ochotní jednat o svých přích. Srov. např. návrh na glejt pro Jiřího Všerubského z Gutštejna roku 1505, AČ VI, s. 329–330,

nabádá k tomu, ať šlechticům nezavdávají příčiny bát se jezdit do Prahy na sněmy.¹⁷⁶ Před sněmem položeným na pondělí po sv. Jiří 1516 pak Petr z Rožmberka a Ladislav ze Šternberka žádají na Pražanech garance bezpečného pohybu a pobytu v pražských městech pro sněmovníky z panského a rytířského stavu a jejich služebníky,¹⁷⁷ za což se poté Pražané skutečně písemně zaručí.¹⁷⁸ Animosita šlechty vůči sněmování v Praze se projevovala i v tendencích přesunout zemské sněmy mimo Prahu. Jednalo se o již výše zmíněné pokusy svolat sněmy do Sedlčan, do Roudnice a do Benešova. Určité obavy však měli i měšťané, a sice o svoji bezpečnost na Pražském hradě. Například roku 1509 se po pražských městech rozšíří fáma, že jsou pražští konšelé jednající na Hradě zajati a na Hrad se kvůli tomu dokonce chystá zaútočit dav pražské chudiny, který odvrátí až v poklidu se z jednání navracející konšelé.¹⁷⁹ Po usmíření měst a šlechty Svatováclavskou smlouvou roku 1517 spory ohledně sněmování v Praze sice na čas utichnou, opět se však objeví po roce 1524, kdy se pomocí převratu ujímá moci v sjednocené Praze Jan Pašek z Vratu, který úzkou spoluprací se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu odradí protirožmitálskou opozici od návštěv sněmů v Praze. Neznámým novoměstským měšťanem je pak tento stav přičítán sloučení pražských měst, když ve výčtu chyb této jednoty uvádí, že „*ani stavové již byli do Prahy nejezdili pro tu jednotu na sněmy, neb se tehdy vždy Pražané proti jiným puntovali.*“¹⁸⁰

Mimo Prahu se nakonec mezi lety 1500 až 1526 konaly, přes různé výše rozebrané tlaky pro i proti, pouze dva regulérní zemské sněmy. V roce 1510 byl v průběhu příprav na odjezd krále z Českého království zpět do Uher svolán český zemský sněm na první středu v postě do Kutné Hory, přes kterou se Vladislav zamýšlel vracet a také se v ní načas zdržet.¹⁸¹ Druhý mimopražský sněm se uskutečnil v srpnu roku 1520 v Benešově,¹⁸² kam byl položen asi pouze z té příčiny, že v Praze již od dubna řádila morová epidemie, která právě v této době kulminovala.¹⁸³ V obou městech se český zemský sněm konal i v období před rokem 1500,¹⁸⁴ a v každém jednou dokonce i ze stejných příčin.¹⁸⁵ Kde konkrétně se v těchto městech dva

¹⁷⁶ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 370.

¹⁷⁷ AČ XI, s. 192.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 195–196.

¹⁷⁹ SLČ, s. 262.

¹⁸⁰ *Letopis*, ed. B. ZILYNSKYJ, s. 59. Podobně situaci hodnotí i Bartoš Písař, FRB VI, s. 4.

¹⁸¹ SLČ, s. 272–273; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 951. Podobně tak učinil i při své předminulé návštěvě v Čechách roku 1497, viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 356.

¹⁸² AČ VII, s. 193, 194–195, 198, 200; SLČ, s. 367–368.

¹⁸³ O moru v Praze TAMTÉŽ, s. 366–367; a AČ VIII, s. 184.

¹⁸⁴ Jen v první polovině jagellonského věku se uskutečnil osmkrát v Kutné Hoře (v letech 1471, 1477, 1480, 1483, dvakrát roku 1484, 1485 a 1497) a třikrát v Benešově (1473, 1474 a 1490). Srov. J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 356, 412–413.

¹⁸⁵ Kvůli Vladislavově odjezdu do Uher se sněm odehrával v Kutné Hoře i v červenci 1497, TAMTÉŽ, s. 356; a Benešov byl kvůli moru zuřícímu v Praze pro sněmování využit v červenci 1451, František BRUNCLÍK, *Aeneas Sylvius a sněm v Benešově r. 1451*, in: Výroční zpráva obecního vyššího a jub. gymnasia císaře a krále Františka Josefa I. v Benešově za školní rok 1902–1903, s. 3–20, zde. s. 7.

výše zmíněné sněmy odehrávaly prameny nezmiňují. Lze se pouze domnívat, že v Kutné Hoře se tak nejpravděpodobněji mohlo dít ve Vlašském dvoře. V Benešově podobný prostor chyběl a víme u něj pouze to, že svatomikulášský sněm 1490 se v něm uskutečnil v domě nejvyššího purkrabího Jana Jence z Janovic a na Petršpurku¹⁸⁶ a sněm roku 1451 v schátralém minoritském klášteře.¹⁸⁷ V úvahu by eventuálně přicházelo i využití farních kostelů, které je doloženo u několika sněmů doby husitské.¹⁸⁸

II. 3. Složení a účastníci

Již v pasáži věnované svolávání českých zemských sněmů bylo v rozboru královských svolávacích listů zmíněno, že na sněmy byli zváni páni, rytířstvo a královská města, tedy všechny tři zemské stavy Českého království. Plné vyjmenování jednotlivých stavů, standardně v tomto pořadí, se objevuje i v inskripčních listin a listů ke sněmům adresovaných, v intitulacích z nich odesílaných a rovněž i ve sněmovních usneseních. V takovémto složení se český zemský sněm ustálil po skončení husitských válek, s jejichž koncem z něj zmizeli zástupci polních obcí a významní představitelé utrakvistického duchovenstva, zároveň se na něm potvrdilo postavení královských měst, které si na něm během revoluce vydobyla a struktura zemských sněmů se stala konzistentní.¹⁸⁹ S tím se však nikdy zcela nesmířila vyšší šlechta, která se pokoušela o pozměnění tohoto stavu. Její občasně snahy zbavit města možnosti spolurozhodovat na sněmech o záležitostech celozemského významu byly ale dlouho neúspěšné,¹⁹⁰ ačkoliv v jiných oblastech zemské správy se šlechtě povedlo pozici měst, hlavně v 80. a 90. letech 15. století, poněkud oslabit.¹⁹¹

Zásadní zásah do porevolučního uspořádání sněmu přineslo Vladislavské zřízení zemské vydané tiskem 18. července 1500.¹⁹² V článku číslo 492, příznačně nazvaném O dokonalém zvolení, vyhradil zemský zákoník právo rozhodovat o zemských věcech pouze oběma šlechtickým stavům společně s králem. Královským městům bylo ponecháno jen částečné právo nesouhlasu.¹⁹³ V závěrečném článku číslo 576 pak Vladislavské zřízení článek

¹⁸⁶ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 356, pozn. 105.

¹⁸⁷ F. BRUNCLÍK, *Aeneas Sylvius*, s. 8.

¹⁸⁸ I. HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, s. 103.

¹⁸⁹ K složení sněmů doby husitské viz I. HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, s. 105–108; a J. KEJŘ, *České sněmy husitské doby*, in: Česká národní rada, s. 92–102, zde s. 95–97.

¹⁹⁰ Podrobněji o pokusech vyřadit královská města jako plnoprávný stav z českého zemského sněmu *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 34–35.

¹⁹¹ K tomu viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 394–404.

¹⁹² O cestě k Vladislavskému zřízení a o okolnostech jeho vzniku viz TAMTÉŽ, s. 34–50; I. MARTINOVSKÝ, *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, in: Vladislavské zřízení, s. 85–100; a TÝŽ, *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, Ústecký sborník historický 1979, s. 107–132.

¹⁹³ *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 244.

492 upřesnilo v tom smyslu, že jen „*panský a rytířský stav měl jest vždycky vuoli a svobodu práv svých přičiniti aneb ujeti. A též ještě sobě oba dva stavové svobodu pozuostavují, oč by se kolivěk ta dva stavy na obecniem sněmu svolily, budú moci práva přičiniti aneb ujeti.*“ Názor měst má být brán v potaz pouze v jednáních o záležitostech přímo se jich dotýkajících.¹⁹⁴ Oproti ustálené praxi a předchozím ujednáním se však de facto jednalo o popření „třetího hlasu“ jako takového, neboť vymezením toho, kterých konkrétních případů by se to mělo týkat, se zemské zřízení prakticky nezabývá a není tedy jasné, kdy a kde by města mohla svůj hlas vlastně uplatnit.¹⁹⁵

Jako úplné a jasné odmítnutí městského hlasu byla ustanovení Vladislavského zemského zřízení vnímána i současníky. Ve Starých letopisech českých se o jejich důsledcích pro české zemské sněmy roku 1502 píše: „*města jako odstrčena byla od třetího hlasu, ani jich povolávali mezi se a za nic jich neměli, chtěice třetí hlas měst zahladiti, ...*“¹⁹⁶ Jeho neuznávání se objevuje také na prvním místě ve výčtu třinácti stížností a požadavků městského stavu vznesených téhož roku na krále Vladislava, který měl stavovský spor rozsoudit: „*Najprvé před jinými věcmi na Vaši královskou Milost vznášieme, kterak páni Jich Milosti, páni rytieřstvo, náš městský stav v té Koruně české třetí, z svobody hlasu tretieho vyvésti miní, sami spolu při sněmiech zavierajíce, radiece a k ledačemus bez nás někdy svoléce, ...*“¹⁹⁷ V odpovědi na tyto stížnosti odmítají šlechtické stavy hlas měst jako ahistorický, tj. jako novotu, která nemá oporu v obyčejovém právu, a podle jejich interpretace uspořádání království nemají na něj města ani politický nárok, jelikož je má jako královskou komoru zastupovat panovník. V popírání třetího hlasu vystoupí šlechtici i nad rámec Vladislavského zřízení a zavrhnou ho ve všech případech: „*hlasu jim příležitostého s námi spolu v tomto královstvie svobodného v ničem neznáme, ...*“¹⁹⁸ V rozsudku této pře Vladislav sice takovýto výklad zmírní, avšak přesto ho víceméně ponechává v intencích zemského zřízení a pouze přesněji definuje, v kterých případech ho města mohou uplatnit. Mají ho nadále uplatňovat pouze při volbě krále, povolování vojenské hotovosti k tažení mimo království a schvalování

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 266.

¹⁹⁵ K interpretaci těchto článků TAMTÉŽ, s. 46–47; J. FRANCEK, *Svatováclavská smlouva*, s. 25–26; a J. MACEK, *Jagellonský věk III–IV*, s. 339–340, ačkoliv ten nebere popření třetího hlasu jako zcela definitivní. O změnách předchozích zvyklostí a ujednání, hlavně tzv. Zůstání přešpurského, viz *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 45–52 a Jiří VESELÝ, *Příspěvky ke kritice textu právních pramenů šestnáctého století II. Zůstání přešpurské*, Praha 1935 (= Práce ze Semináře československých právních dějin na Právnické fakultě Karlovy University v Praze 21). Text zůstání je edičně zpřístupněn v AČ V, ed. F. PALACKÝ s. 496–516. Není bez zajímavosti, že vystrnadit města ze sněmu se roku 1519 pokusili i šlechtici v Horní Lužici, viz Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879, s. 24–25.

¹⁹⁶ SLČ, s. 218; a SLČ G, s. 316.

¹⁹⁷ AČ VI, s. 238–239. Dobové shrnutí městských stížností podávají i SLČ, s. 219; a SLČ G, s. 316.

¹⁹⁸ AČ VI, s. 243–244. Co se starobylosti městského hlasu týče, jsou města naopak přesvědčena, že jim náleží od pradávna, J. MACEK, *Jagellonský věk I–II*, s. 38–39.

berní.¹⁹⁹ Rozhořčení zástupci měst na to reagovali demonstrativním odchodem z jednání sněmu. Vladislav z obavy před větším vyhrocením situace poté svůj rozsudek raději neuveřejnil a odjel s ním do Uher.²⁰⁰ Spor ohledně účasti měst na sněmech tak zůstával nadále nevyřešený.

V praxi byla celá tato záležitost ještě o něco složitější a i přes místy trochu torzovitě dochování pramenů se zdá, že se královská města alespoň částečně účastnila většiny českých zemských sněmů i po vydání Vladislavského zřízení zemského, na kterých vystupovala především ve věci obhajoby svých práv. Zároveň však na týchž sněmech jednali a rozhodovali o některých záležitostech pouze sněmovníci z řad pánů a rytířstva. To by pro města ještě asi nebylo problémem samo o sobě, oba šlechtické stavy tak výjimečně postupovaly i dříve, před vydáním zemského zřízení.²⁰¹ Nepřípustné pro ně ale bylo, aby takováto usnesení, na kterých se nepodílela, byla sama nucena uznávat, dodržovat a vymáhat.²⁰² První usnesení v tomto duchu vzešlo jako drobná úprava Vladislavského zřízení již ze svatojeronýmského sněmu roku 1500.²⁰³ Po prvních neúspěšných pokusech spor vyřešit vyhrožovala města v roce 1502 na svatomartinském sněmu bojkotem zemských sněmů: „*nehceme ani na sněmy jezdit, ani k čemu svolovati, leč nám stanou naše první svobody a práva.*“²⁰⁴ To však mohlo asi jen těžko nějak zasáhnout šlechtice usilující o vyřazení měst ze zemské politiky. Z dochovaných pramenů není úplně jasné, na kterém sněmu se poprvé jednalo zcela bez účasti měst. Mohlo to být již na červnovém sněmu roku 1503,²⁰⁵ jistě se tak stalo příštího roku na sněmu svolaném na sv. Filipa a Jakuba. Na tento sněm se sice městští zástupci dostavili, při jednáních ale byli ignorováni a páni a rytířstvo jim pouze sdělili, na čem se dohodli a čím se tedy mají řídit. Proti tomu se města razantně ohradila a šlechtě vzkázala: „*Poněvadž ste sami bez nás, třetího hlasu, sněmovali, sami sobě také to držte, co ste zjednali; nebo k čemu sme neradili, toho také vám pomáhati a držeti povinni nejsme a nehceme.*“²⁰⁶ Účast měst na sněmech tak nadále zůstávala roztržitá.

Dne 22. října 1505 se sice šlechta pokusila vyřešit celý spor po svém a nechala, bez ohledu na Vladislavovo mínění, vložit jeho rozsudek z roku 1502 do desek zemských.²⁰⁷ Neměla však sílu, aby své představy prosadila proti stále silícímu odporu královských měst. Všechny tři stavy se na sněmech tedy dále potkávaly, ale mnoho jejich jednání bylo

¹⁹⁹ AČ VI, s. 249–252.

²⁰⁰ SLČ, s. 221.

²⁰¹ Určitě se tak stalo už roku 1499, *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 44.

²⁰² AČ VI, s. 238–239.

²⁰³ TAMTÉŽ, s. 222. Šlo o doplnění nařízení o jednání komorního soudu schválené 3. října.

²⁰⁴ SLČ, s. 223.

²⁰⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 193.

²⁰⁶ SLČ, s. 227. Z podání této zprávy v letopisech se zdá, že možná až tento sněm byl prvním, na kterém byla města kompletně vyloučena z jednání sněmu.

²⁰⁷ *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 57.

poznamenáno neúspěšnými pokusy o řešení stavovských pří a rozporů. Páni a rytířstvo také nadále některé věci probírali samostatně, bez účasti měst. Společných usnesení byly stavy schopny dosáhnout povětšinou jen v některých nepodstatných záležitostech, často navíc pouze na omezenou dobu. Z dlouhodobého hlediska byla takováto situace neudržitelná a významně se podílela na nárůstu zločinnosti, hlavně opovědnictví a lupičství, které sužovalo celou zemi. Část stavovské obce si poměrně brzy uvědomila, že jedině spoluprací všech tří stavů lze obnovit pořádek. Není jisté bez významu, že jedním z prvních bodů stavovského sporu, který se povedlo vyřešit byla otázka třetího hlasu měst na zemském sněmu. Na bouřlivém sněmu o suchých dnech postních roku 1508 se páni a rytíři zavázali uznávat ho a města jako třetí stav království za to přistoupila k usnesení o obhajování práva z roku 1502.²⁰⁸ Tím se složení českého zemského sněmu načas stabilizovalo. Mnoho dalších problémů mezi městy a šlechtou však nadále zůstávalo neuzavřených, což stále komplikovalo další sněmovní jednání, a když se na jaře roku 1512 stavovský konflikt opět vyhrotil, začali šlechtičtí stavové městský hlas zase ignorovat. Města na to reagovala prohlášením, že „*k čemu sme neradili, k tomu také nesvolujem a pomáhati nechcem.*“²⁰⁹ Znovu se tak vrátila k taktice bojkotu sněmovních usnesení, na kterých se nepodílela. Tento stav ale již neměl dlouhého trvání. V roce 1514 si sice Pražané a kníže Bartoloměj Minsterberský ještě stěžují, že na minulém sněmu v září téhož roku šlechta schválila několik článků bez nich.²¹⁰ Bez účasti měst vzniklo také závěrečné usnesení svatomartinského sněmu 1516 (schválené 14. ledna 1517).²¹¹ K tomu však již došlo hlavně z toho důvodu, že zástupci měst sněm opustili už v jeho průběhu kvůli neshodám při jednáních o pomoci k uhrazení královských dluhů, ke kterým se necítili být zplnomocnění a uzavření sněmu tím pádem zůstalo v režii šlechtických stavů.²¹²

V sněmovní praxi byl, mimo zmíněné výjimky, hlas měst jinak plně uznáván podle usnesení z roku 1508. Vliv na to měl nejspíše stoupající počet šlechticů, kteří byli ochotni se s městy dohodnout a s tím spojený nárůst uzavíraných kompromisních ujednání. Ačkoliv

²⁰⁸ AČ VI, s. 363.

²⁰⁹ SLČ, s. 280. Konkrétně celou záležitost popisují také Pražané v psaní do Kouřimi, AČ XVIII, s. 538–540. Kvůli tomuto chování šlechty také svolávají sjezd královských měst, jelikož „*v tomto jest nám potřeba v brzkosti se opatřiti, aby taková neobyčejná, netrpělivá i nesnesitelná věc na nás uvedena nebyla takovými neobyčejnými sněmovánými. A snad tu počátku se od některých hledá, abychom hlasu třetího zbaveni byli.*“, TAMTÉŽ, s. 540.

²¹⁰ F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 280. Svůj pohled na věc vyjádřili téhož roku v listu pro Jana Mrakše Petr z Rožmberka, Zdeněk Lev z Rožmitálu a Jan z Lomnice následujícími slovy: „*Ale mějte neb nemějte, za to máme, že jich k tomu není potřebí volati. Neb bývá to i na obecních sněmích Království českého, že panský a rytířský stavové mnohé věci jednají a zavírají podle svobod svých při králi Jeho Milosti aneb bez Jeho Milosti, ješto k tomu měst není potřebí. A protož jich k takovým věcem nevolají.*“ AČ XI, s. 182; tedy skoro zcela v duchu článku číslo 492 z Vladislavského zemského zřízení, který na počátku století tolik pobouřil královská města.

²¹¹ NA Praha, DZV 45, fol. B 29'–30'

²¹² F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 320; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 431. O stížnostech či námitkách měst proti tomu nejsou dochovány žádné zprávy, nejspíše však ani žádné neměla, jelikož zmíněné usnesení bylo brzy nahrazeno Svatováclavskou smlouvou a v praxi se z něj stihlo zrealizovat jen máloco, viz TAMTÉŽ, s. 432; a B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 105–106.

některé neshody zůstávaly dále nevyřešené, hlas měst sám o sobě už nebyl zpochybňován a český zemský sněm se navrátil k tradiční pohusitské struktuře ve složení: páni, rytířstvo a královská města. Z důvodu jeho samozřejmosti o něm proto nemluví ani nejvýznamnější stavovská dohoda této doby – Svatováclavská smlouva.²¹³

Otázka stavovského složení českého zemského sněmu je tedy, i přes peripetie spojené s pokusem o vyřazení třetího hlasu, poměrně jasná a snadno sledovatelná. S určením toho, kolik osob se sněmů účastnilo a jaká byla početnost sněmovníků z jednotlivých stavů, je již o poznání obtížnější. Prameny týkající se přímo zemských sněmů jsou na informace k této problematice bohužel velmi skoupé. V kronikách a soudobé korespondenci se pouze občas objevují zmínky, že ten či onen sněm byl hodně či naopak slabě navštíven,²¹⁴ výjimečně doplněné i o srovnání, která toho však stejně moc nenapoví.²¹⁵ Případně jsou v nich jmenováni významní účastníci, relátoři (ti bývají mnohdy uváděni také v sněmovních usneseních) nebo ti, kteří se na sněmu nějak výrazně projeví. I v těchto případech jde však zhruba o maximálně tři desítky lidí. K nim je možno sice ještě připočíst osoby, u nichž se dá účast na sněmu s vysokou pravděpodobností předpokládat, jako byli zemští úředníci, soudci a přísedící zemského soudu, konal-li se v čase sněmu nebo době mu blízké, ale i tak je výsledný zjištěný počet sněmovníků příliš nízký na to, aby se z něj daly vyvozovat nějaké závěry. Navíc je třeba vzít v úvahu, že výše zmíněné kategorie se často personálně prolínaly. K nějakým konkrétním číslům se tedy lze dostat jen přibližně na základě odhadů a analogií. Obvykle se při tom vychází z předpokládaného množství členů jednotlivých stavů s právem zúčastňovat se sněmů, ze srovnání s dalšími typy stavovských shromáždění a také s návštěvností sněmů v pozdější době, ke kterým jsou k dispozici přesnější údaje.²¹⁶ Spolu s čísly si zaslouží být zmíněno i to, jaký měla účast sněmovníků různých stavů charakter.

²¹³ *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 267–284. K jejímu rozboru TAMTÉŽ, s. 81–83; K. MALÝ, *Svatováclavská smlouva, třídní kompromis mezi šlechtou a městy z r. 1517*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophia et historica 1, 1955, s. 195–222; I. MARTINOVSKÝ, *Zápas*, s. 155–160; J. MACEK, *Jagellonský věk III–IV*, s. 365–368; a J. FRANCEK, *Svatováclavská smlouva*, s. 83–87.

²¹⁴ Mezi silně navštívené patřily například sněm o suchých dnech postních 1508 (viz následující poznámka) a sněm na pondělí po Třech králích 1520, SLČ, s. 364; mezi ty málo navštívené se řadí sněm na pátek o suchých dnech postních 1501 (AČ VI, s. 229), sněm na úterý před sv. Jiřím 1513 (SLČ, s. 286); a sněm svatolucijský 1518 (TAMTÉŽ, s. 355).

²¹⁵ O sněmu o suchých dnech postních 1508 zaznamenal Ladislav ze Šternberka, že na něm „bylo jest mnoho lidí z panského a rytířského stavu, že tak mezi lidmi řeč byla, že jich tak mnoho nebylo krom když král Jeho Milost ráčil zde první jízdu býti.“ AČ VI, s. 364.

²¹⁶ Odborná literatura se v otázce počtu návštěvníků přibližně shoduje. Ladislav Seitl odhaduje průměrnou návštěvnost českých zemských sněmů v šestnáctém století na 100–200 osob, L. SEITL, *Sněmy*, s. 8. Stejný rozsah uvádí pro období stavovského státu i Jan Kapras a přidává i předpokládané maximum 300 lidí, J. KAPRAS, *Právní dějiny II/1*, s. 437. Nejpodrobněji se tímto problémem zabýval Jan Pelant u sněmů poslední třetiny patnáctého století, k čemuž hojně využil i prameny z prvních desetiletí století šestnáctého. Obvyklý počet účastníků sněmů udává na 150–200, za horní mez návštěvnosti u vysoce důležitých sněmů považuje 400 sněmovníků, jeho rozbor viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 348–353. Převážně z jeho závěrů také v následujícím výkladu vycházím.

Príslušníci panského a rytířského stavu se sněmů obvykle účastnili osobně, každý sám za sebe a na vlastní náklady. Podmínkou toho, aby mohli na sněmu jednat, bylo vlastnictví svobodného deskového statku.²¹⁷ Pobyt na sněmu nebyl levnou záležitostí a dlouhodoběji si ho mohli dovolit pouze ti majetnější z těchto stavů.²¹⁸ Chudší šlechtice mohly od účasti někdy odrazovat i jejich hospodářské povinnosti.²¹⁹ Zároveň se sice občas objevovaly pokusy tyto náklady stavům snížit,²²⁰ přesto se tyto faktory negativně podepisovaly především na počtu účastníků se rytířů.²²¹ Ve snaze alespoň částečně tento stav kompenzovat, byli proto někdy z krajů ke sněmům posíláni volení zástupci, kteří měli na náklady kraje plnomocně hájit zájmy těch, kteří se momentálně nemohli sněmu sami účastnit.²²² Krajský sjezd v těchto případech pro posly ke sněmům připravoval vlastní instrukce, jimiž se dotyční měli řídit, což museli také odpřisáhnout a stvrdit pečeti.²²³ Zvolením delegace se však zároveň nikomu neubíralo právo vydat se na sněm osobně.²²⁴ Možnost nechat se na sněmu zastupovat měli i páni, i když ti se k tomu, zdá se, uchylovali spíše výjimečně.²²⁵ Páni projevovali o účast na sněmech obecně větší zájem²²⁶ a k jejich dobrému zastoupení přispívalo i to, že z jejich stavu

²¹⁷ J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 306.

²¹⁸ V roce 1520 komentuje jeden z autorů Starých letopisů rozhořčeně další dlouhý sněm, který se na ničem nedohodl slovy: „*Daremní outrata a trmácení lidí sem i tam a nákladu činění již několikrát!*“, SLČ, s. 365.

²¹⁹ Například probíhající sklizeň, srov. AČ IX, s. 84.

²²⁰ Zmíněno už bylo sladování termínů sněmů a soudů v podkapitole o časech a místech konání zemských sněmů. Existovaly ale i jiné způsoby, například roku 1520 je „*pro umenšení lidem nákladu*“ odložen komorní soud, protože jinak by se sešlo mnoho jednání brzy po sobě, AČ XII, s. 185. Toho se roku 1526 obává Zdeněk Lev z Rožmitálu: „*jak jsem ... srozuměl, že by po těch sjezdích měl býti sněm obecní: než jižť se toto nový řád začíná, pak nevím, budeli chvalitebný, abychme sjezdy před sněmy mievali, než mohl by někdo tak mnoho na sjezdu utratiti, že by potom, boje se, aby dokonce svého měšce nevyprázdnil, nevelmi na sněm pospiechal.*“ AČ IX, s. 44.

²²¹ Jich se například týká zmínka o málo navštíveném sněmu v úterý před sv. Jiřím 1513, viz SLČ, s. 286. V roce 1523 pak odmítají rytíři z Bechyňského kraje platit berni, protože nebyli na sněmu dostatečně zastoupeni, AČ VIII, s. 241.

²²² Ze sledovaného období je známa volba krajských vyslanců k sněmu v listopadu 1512, viz B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 104. Krajských poslů k tomuto sněmu se snad týká i pře vedená o zaplacení jejich výdajů, viz AČ XIX, s. 318–329.

²²³ O těchto podrobnostech jsme zpraveni díky jednomu soudnímu sporu z roku 1522. Jakub z Vřesovic tehdy pohnal Opla z Fictum před komorní soud, jelikož se Opl jako jeden ze čtyř vyslanců Žateckého kraje odmítl na sněmu řídit ujednáním, na kterém se předtím dohodli v kraji, AČ XXXII, s. 316–319. V registrech soudu se zachovalo se i znění přísahy, kterou Opl na sjezdu složil: „*Přísahám Pánu Bohu, Panně Marie, všem božím svatým při tomto našem svolení a zápisu státi, k kterémuž jsem pečeť přitiskl, a od toho neodstupovati pro žádné dary ani pro žádnú nepřiezeň, než věrně a pravě jse zachovati chudému i bohatému. Toho mi dopomáhaj Pán Buoh, Panna Marie i všicni světi.*“

²²⁴ Obecněji o volených zástupcích krajů J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 350; a B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 96–97.

²²⁵ O zástupcích vypravených ke sněmu i za panský stav se mluví ve výše zmíněném sporu mezi vyslanci Žateckého kraje, o který sněm konkrétně šlo, se zápis pře nezmiňuje. Jisté je jen to, že se odehrál několik let před zahájením soudu, konal se na Pražském hradě a byl na něm přítomen král, snad se tedy jednalo o některý ze sněmů z roku 1509, AČ XXXII, s. 316–319. Z první poloviny jagellonského věku připomíná krajské zástupce panského stavu k roku 1499 J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 350.

²²⁶ V panské korespondenci se objevují zmínky, které tomu napovídají. Například v roce 1516 píše Zdeněk Lev z Rožmitálu, pobývající tehdy v Opavě, Bernardovi z Valdštejna: „*však rád bych zase pospiešil, abych toho sněmu na hradě Pražském neobmeškal, než něco jeho, nebudu-li moci počátku, ale konce zastihnúti mohl, jestliže budu moci od JMKské brzo vypraven býti.*“ AČ VII, s. 139. Podobně i Ladislavovi ze Šternberka, TAMTÉŽ, s. 140. Roku 1508 se nemocný Petr z Rožmberka chystal na sněm vyrazit zavěšený mezi koňmi a jen zhoršení jeho stavu mu v tom nakonec zabránilo, viz AČ VI, s. 361–362.

se rekrutovala většina držitelů významných míst v zemské správě. Maximum sněmovníků z řad panstva se tak odhaduje na až 150 osob.²²⁷ Nejvyšší počet sněmujících z rytířského stavu se pak udává zhruba na 200, a to včetně vybraných zástupců z krajů, kterých, pokud se účastnili, mohlo být přibližně 80.²²⁸

Královská města na sněmech reprezentovali městští vyslanci, kteří své město zastupovali jako celek, tj. jako samostatný právní subjekt. Z městského stavu jsou ve sněmovních usneseních a aktech zvlášť jmenováni většinou pouze Pražané, někdy jsou hned za nimi též zmiňováni „Horníci“, tj. zástupci Kutné Hory. Zbylá města jsou uváděna jen souhrnně pod pojmy jako „města Království českého“ či „poslové z měst“. Pro současníky to byla, zdá se, jasně ohraničená skupina.²²⁹ Dnes již však není její vymezení, minimálně v souvislosti se sněmy, zcela snadné. V odborné literatuře bývá jejich počet v Čechách na počátku šestnáctého století odhadován na číslo kolem čtyřiceti.²³⁰ Od něho je ale potřeba odečíst Cheb a města na Loketsku (Loket, Karlovy Vary a Ostrov), neboť obě tyto oblasti měly ve vztahu k Českému království zvláštní postavení, byly spravovány samostatně a na rozhodnutích českého zemského sněmu se nepodílely, podobně jako oblast Kladsko.²³¹ Sněmů se jistě účastnila města spojená v obraném spolku měst z roku 1502, totiž Staré a Nové město pražské, Kutná Hora, Hradec Králové, Žatec, Plzeň, Litoměřice, Kouřim, České Budějovice, Louny, Klatovy, Chrudim, Tábor, Čáslav, Nymburk, Stříbro, Domažlice, Sušice, Vysoké Mýto, Most, Kadaň, Ústí nad Labem, Jaroměř, Dvůr Králové, Písek, Vodňany, Český Brod, Nový Kolín, Mělník, Slaný, Beroun a Polička.²³² Kromě nich na sněmech určitě participovala také Malá Strana.²³³ Nejistá je participace Tachova a Příbrami, neboť tato města se delší čas nacházela v zástavě,²³⁴ což jim teoreticky mohlo účast na sněmech komplikovat.²³⁵ Jednotlivá

²²⁷ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 348–349.

²²⁸ TAMTÉŽ, s. 349–350.

²²⁹ Dalo by se tak usuzovat například z poznámky o účastnících sněmu položeném na suché dny letniční roku 1514, na který přijeli „z měst královských všickni, krom Horníkův.“ SLČ, s. 301.

²³⁰ J. MACEK, *K pojmu města a městečka v jagellonském věku*, in: Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., edd. M. Polívka – Michal Svatoš, Praha 1992, s. 247–260, zde s. 248–250; a TÝŽ, *Jagellonský věk III–IV*, s. 21–22; podobně i František HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 437–438.

²³¹ Chebsko bylo říšskou zástavou, Kladsko a Loketsko vnějšími kraji. Ve všech třech se také postupně ustanovily samostatné sněmy, viz J. KAPRAS, *Právní dějiny II/1*, s. 439–440; Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 95.

²³² AČ VI, s. 217. K datování zápisu V. V. TOMEK, *Dějiny X*, s. 185, pozn. 34.

²³³ *Codex juris municipalis regni Bohemiae I*, ed. J. ČELAKOVSKÝ, Praha 1886, s. 327.

²³⁴ Králi byly postoupeny ze zástavy v letech 1509–1510 (Příbram byla ovšem už roku 1513 opět zastavena), J. MACEK, *Jagellonský věk III–IV*, s. 22. V úvahu by možná přicházely i původně arcibiskupské Rokycany, vykoupené roku 1498, které se sice jako královské město objevují ještě i na Klaudyánově mapě, v roce 1511 je však Vladislav plně podstoupil pražské kapitule, což je považováno za faktické opuštění řady svobodných královských měst, viz TAMTÉŽ, s. 21–22.

²³⁵ Usuzuji tak ze sporu mezi zastavenou Kadaní a jejím držitelem Janem Hasištejnským z Lobkovic, kdy na komorním soudě roku 1510 všichni vypovídající měšťané neopomenou zdůraznit, že „když jesti kolivěk král Jeho Milost je obeslal aneb země, že jsú vždycky jeli k sněmům a k souduom kdežkoli podle jiných měst královských vedle starodávniho obyčeje.“ AČ XIII, s. 274–275.

města běžně posílala dva až tři vyslance, někdy však i méně či více, podle důležitosti sněmu, v průměru se tak za města účastnilo asi 60 až 80 sněmovníků.²³⁶ Obecně měla města o sněmy zájem, jak o tom svědčí výše rozebraný boj za respektování jejich sněmovního hlasu. Drobnou výjimku dočasně představovala pouze Kutná Hora, která si v roce 1503 na králi vymohla privilegium, že nemusí ke sněmům vysílat posly, vyjma sněmů volebních.²³⁷

Počet návštěvníků zemských sněmů ze všech stavů ovlivňovaly i stavovské a mocenské spory této doby. Kromě zmíněných pokusů vyřadit ze sněmů města jsou z dvacátých let 16. století zaznamenány také stížnosti, že na sněmy jsou zváni převážně jen příznivci kurzu Zdeňka Lva z Rožmitálu, který se tak snažil zajistit si většinu ke kontrole sněmovních jednání.²³⁸ Některé ze stavů tak zdlouhavé spory a mnohá bezvysledná jednání otrávil natolik, že odmítali na sněmy vůbec jezdit.²³⁹ Celkově lze předpokládat, že na českých zemských sněmech počátku 16. století obvykle zasedalo 100–200 sněmovníků, přičemž maximální počet na silně navštívených sněmech se pohyboval kolem 400.²⁴⁰

Kromě příslušníků české stavovské obce se sněmů příležitostně účastnili i další osoby. Poměrně vzácným návštěvníkem sněmů se po roce 1490 stal český král. V období, jímž se zabývá tato práce, pobýval panovník v Čechách pouze třikrát. V roce 1502 zde strávil král Vladislav asi dva a půl měsíce, v letech 1509–1510 téměř rok a poté opět skoro rok král Ludvík v letech 1522–1523. Během těchto pobytů v Českém království se oba zúčastňovali sněmů, které při příležitosti svých návštěv sami svolávali.²⁴¹ Přítomnost panovníka na sněmu byla významná i pro stavy, hlavně před důležitými jednáními, jelikož jeho účast mohla mnoho

²³⁶ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 351–352. K tomu srov. i velmi podrobný rozbor městských poslů ke sněmům a sjezdům vyslaných z Loun v letech 1450–1472 a 1490–1491 vycházející z lounské knihy počtů, A. KOSTLÁN – B. ZILYNSKÁ, *Geografický horizont*, s. 446, 468–471.

²³⁷ *Codex juris municipalis regni Bohemiae* III, edd. J. ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH, Praha 1948, s. 981. To je však třeba vidět v souvislosti s politikou Kutné Hory, která městskou jednotu z roku 1502 rychle opustila a její vyslanci tak mezi ostatními městskými zástupci asi nebyvali moc rádi viděni. O odchodu Kutné Hory z jednoty a jeho pozadí viz *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 56.

²³⁸ AT, s. 242.

²³⁹ Jako k ničemu nevedoucí záležitost označí sněmy zmítané stavovskými spory roku 1507 Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic: „*Incredibile omnium ordinum dissidium, et cum frequentes conventus celebremus, nihil unquam statuimus, quod reipublicae expediat.*“, *Listář Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*, ed. Josef TRUHLÁŘ, Praha 1893 (= Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Skupina druhá, Korespondence a cizojazyčné prameny 1), s. 176. Tímto stavem věci také odůvodňuje, proč sám na sněmy nechodí, TAMTÉŽ, s. 190–191; a od účasti na sněmech pak pro jejich marnost odrazuje Jana Šlechtu ze Všehrd, TAMTÉŽ, s. 195. Jako místo věčných hádek a mocenských tahanic sněmy líčí také politicko-satirická báseň Hra flus v Čechách léta 1512, nejnověji ji vydal Jaroslav KOLÁR, *Zrcadlo rozděleného království. Z politických satir předbělohorského období*, Praha 1963, s. 43–46. Vytváření nepřátelské nálady odpuzující stavy od sněmů vyčítá Václav Hájek z Libočan roku 1525 Havlovi Caherovi: „*haněl pány a rytířstvo, tak že pro jeho hanění, nechťeli někteří ani na sněmy jezdit. Jednoho času pravil na kázání takto: Byšte vy více sněmovali, a puntovali se, nic to platno není. Byšte se pak i železnými řetězy svázali, však my vás roztrhneme.*“, V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 969.

²⁴⁰ Oproti odhadu Jana Pelanta jsem z výše zmíněných důvodů trochu snížil dolní mez počtu sněmujících.

²⁴¹ Srov. např. AČ X, s. 102; a SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3814.

věcí usnadnit a urychlit.²⁴² V roce 1514 se objevil i názor, aby se se sněmem raději počkalo na krále, protože sněmy bez něj k ničemu nevedou.²⁴³

Nemohl-li se sněmu král zúčastnit osobně vysílal za sebe někdy posly, kteří ho měli v jednání se stavy zastupovat. Většinou bývali dva až tři, vzácněji byl vyslán pouze jeden, v jednom případě jich je známo osm.²⁴⁴ Zprávy o královských poslech jsou zachovány zhruba pro jednu čtvrtinu českých zemských sněmů. Zpočátku, zhruba v prvním desetiletí 16. století, pověřoval král tímto úkolem přední zemské úředníky, nejčastěji se mezi nimi objevuje Albrecht Libštejnský z Kolovrat. Později byly hojně využívány především osoby duchovní, olomoucký biskup Stanislav Thurzo a dva biskupové uherští, Jan Filipec a Jan Goston. Významně se v tomto ohledu uplatnil ještě i Karel Minsterberský, rádce a diplomat králů Vladislava a Ludvíka. Mimo ně jako vyslanci párkrát posloužili i někteří nejvyšší moravští zemští úředníci, především Jan Meziříčský z Lomnice jako moravský zemský hejtman, a také královští sekretáři.²⁴⁵

Posly k českým zemským sněmům nevypravoval pouze český král ale příležitostně k nim přicházela v různých záležitostech i poselstva z vedlejších zemí České koruny²⁴⁶ a ze zahraničí, ponejvíce od císaře a polského krále.²⁴⁷

Sněmů se občas účastnili také kněží, právně jim však na českých zemských sněmech této doby nepříslušelo žádné zastoupení, jelikož z nich byli vytlačeni důsledkem husitské revoluce. Někdy však přesto bývali zváni k jednáním o otázkách náboženských, jimiž se sněmy této doby zabývaly ještě poměrně často. Někteří utrakvističtí kněží se tak zúčastňovali sněmovních schůzek strany pod obojí.²⁴⁸ Vzhledem k svému postavení tak tato jednání mohli ovlivňovat pouze nepřímo.

Mnozí návštěvníci na sněmy nepřijížděli sami a především ty majetnější a poselstva ze zahraničí mohl k důležitým sněmům provázet početný doprovod nejrůznějších pomocníků,

²⁴² Na zvěsti o plánovaném příjezdu krále k chystanému sněmu roku 1508 reaguje Petr z Rožmberka slovy: „*I mně se ta cesta dobře líbí, puokudž by Jeho Královská Milost ráčil přijeti a tak učiniti; nebo by takové věci nikterakž lépe nemohly k srovnání přivedeny býti, nežli v přítomnosti Jeho Královské Milosti.*“ AČ VI, s. 362.

²⁴³ AČ VII, s. 44.

²⁴⁴ Pověřovací listina s jejich jmenováním, šlo o čtyři české pány a čtyři rytíře, se zachovala v NA Praha, AČK, inv. č. 1844. Její regest viz AČ XVII, s. 558; a *Archiv* VI, ed. A. HAAS, s. 159.

²⁴⁵ Srov. dochované pověřovací a zplnomocňující listiny AČ VI, s. 297, 299, 308–311; NA Praha, AČK, inv. č. 1859, 1860, 1904, 1911; v regestech *Archiv* VI, ed. A. HAAS, s. 165, 187, 191; a různé další zmínky především v narativních pramenech AČ VI, s. 228; SLČ, s. 243, 274, 299–300, 322, 325, 328, 336, 344, 351, 364; a FRB VI, s. 27.

²⁴⁶ Slezská knížata a moravští páni byli přítomni na sněmu svolaném na úterý před přenesením sv. Václava v roce 1509, SLČ, s. 254. Jan z Pernštejna, moravský hejtman, je zmíněn jako zástupce moravských stavů na sněmu položeném na první pondělí v postě roku 1516, TAMTÉŽ, s. 330–331.

²⁴⁷ Poslové císaře a polského krále se na českých sněmech objevují hlavně v prvních letech po smrti krále Vladislava. Maxmilián I. Habsburský a Zikmund I. Starý je tehdy na sněmy vysílali z pozice poručníků mladého krále Ludvíka. Z různých zmínek srov. např. SLČ, s. 334, 336–337, 340; FRB VI, s. 27–28; a AT VI, s. 288.

²⁴⁸ Zprávu o nich máme z jednání strany pod obojí na Staroměstské radnici během svatojeronýmského sněmu 1503, AČ VI, s. 284. Podobná jednání proběhla i o rok později na sněmu o sv. Petru a Pavlu, TAMTÉŽ, s. 302.

služebníků a ozbrojenců. Někteří na sněmy vyraželi i s rodinnými příslušníky a příbuznými, jak to vysvítá z dopisu Anežky z Kolovrat, která se chystala do Prahy v doprovodu svého manžela, Krištofa ze Švamberka, který tam měl jet na sněm, aby se setkala se svou sestrou Eliškou.²⁴⁹ Pro alespoň orientační představu kolik lidí celkem mohlo ke sněmům dorazit, může posloužit analogie se sjezdem rožmitálské strany v Kutné Hoře roku 1526, konaným jako protiváha sjezdu rožmberské strany v Kolíne. Zdeněk Lev se před ním obává, budou-li jeho přátelům v Kutné Hoře stačit hospody a ustájení, neboť počítá, že přijedou s 2000 koňmi, přičemž on sám na svůj průvod počítá koní 300.²⁵⁰ A to se jedná jen o jednu část stavovské obce! Obdobně okázalé doprovody lze však předpokládat asi jen u velmi významných a mimořádných sněmů. Taková význačná shromáždění, jakými sněmy bezesporu byly, k sobě, kromě sněmovníků a jejich doprovodu, jistě přitahovala i spoustu dalších osob, především zvědavců všeho druhu²⁵¹ a také těch, co se snažili všem výše zmíněným něco prodat.²⁵² O takových se však prameny zmiňují jen velmi vzácně.

Závěrem je třeba k počtu účastníků sněmů dodat, že jejich složení nebylo vždy stálé a návštěvnost se měnila nejen sněm od sněmu, ale i v průběhu jednoho sněmu. Ne všichni totiž stihli na sněm přijet včas,²⁵³ jiní sněmy oproti tomu opouštěli ještě před jejich skončením, především z důvodu finanční náročnosti pobytů u dlouhotrvajících sněmů.²⁵⁴

II.4 Průběh a organizace jednání

O průběhu a způsobu jednání českých zemských sněmů, tj. o jejich zahájení, běžném fungování, mechanismech a procedurách, kterými se řídily, a jejich uzavírání, vypovídají dochované prameny bohužel velmi nahodile a nerovnoměrně. Sněmovní jednání se sice nepochybně řídila již poměrně ustálenými obyčeji a pořádky, žádný psaný řád pro ně ale neexistoval. Rovněž zemská zřízení se sněmy zabývají pouze sporadicky a velmi vzácná jsou i jiná zemská či královská nařízení mající nějak upravovat jejich činnost. Zcela tak převládalo zvykové právo.²⁵⁵ Určitou představu o průběhu běžného sněmu si lze přesto vytvořit na

---

²⁴⁹ AČ XV, s. 157.

²⁵⁰ AČ IX, s. 60.

²⁵¹ Roku 1516 varuje Zdeněk Lev z Rožmitálu Jaroslava z Šelmburka, ať kvůli bezpečnosti v čase sněmu na Pražský hrad raději nepouští moc Pražanů, AČ VII, s. 152–153.

²⁵² V roce 1499 udělil král Vladislav apatykáři Bartošovi z Nadařic povolení, aby mohl spolu s manželkou o sněmech na Pražském hradě prodávat cukrovinky, AČ XVIII, s. 173.

²⁵³ Např. začátkem roku 1516 se Zdeněk Lev z Rožmitálu obává, že nestihne začátek sněmu položeného na první pondělí v postě, AČ VII, s. 150. Nepochybně však podobných případů bývalo více, srov. J. Pelant, *České zemské sněmy*, s. 353.

²⁵⁴ AT VI, s. 242.

²⁵⁵ A tento stav se o mnoho nelepší ani později v průběhu 16. století, V. VANĚČEK, *České sněmy*, s. 108.

základě několika málo podrobnějších popisů sněmovních jednání doplněných o další drobnější zmínky.

Ještě než se sněm vůbec sešel, předcházela mu někdy shromáždění různých skupin stavovské obce, informativního nebo přípravného charakteru. K těm oficiálnějším z nich patřily schůze královské rady a krajské sjezdy. Česká královská rada složená v této době především z nejvyšších zemských úředníků sice po přesídlení jagellonského dvora do Budína ztrácí bezprostřední vliv na krále, výrazně však posiluje svůj podíl na výkonu vlády v Čechách, což se pochopitelně projevovalo i na zemských sněmech.²⁵⁶ Nicméně podrobnosti o jejích jednáních není známo mnoho. Před sněmy fungovala jako jakýsi přípravný výbor, jak to vyplývá z pozvání pro Petra z Rožmberka od krále Vladislava roku 1502: „*toho na tobě žádáme i prikazujem, aby ty jako rada naše k nám se vypravil, a konečně v nejprvnější neděli v postě v Praze aby byl; a tu my s radú tvú i jiných rad našich všecko což jest potřebného tomuto království, chcme předsevzeti neprodlévajice. A také věz, že sněm obecní pokládáme v druhý pondělí v postě, tak aby se to, což v radě zavřem obecného dobrého, hned na tom sněmě konati mohlo.*“²⁵⁷ Krajské sjezdy se obvykle scházely spíše až po sněmech,²⁵⁸ ale objevují se i některé jim předcházející, většinou o pár týdnů.²⁵⁹ Co se zemských sněmů týče, sloužily tyto sjezdy především k výběru volených zástupců kraje a případnému předjednání vlastních požadavků.²⁶⁰

V době stavovských a mocenských sporů mezi šlechtou a městy, či později mezi rožmitálskou a rožmberskou stranou, se hojně rozšířilo konání předsněmovních schůzek těchto znesvářených skupin, na nichž se předjednávaly problémy, kvůli kterým se měl sněm sejít, a připravovalo se společné stanovisko, neboť dobrá orientace v aktuálně řešených záležitostech a sladěný postup během sněmovních jednání mohly výrazně pomoci v prosazení vlastního názoru či řešení. Města se za tímto účelem občas scházela v různých časových intervalech (pár dní až několik týdnů) před sněmy na Staroměstské radnici.²⁶¹ Své srazy,

²⁵⁶ K vývoji královské rady během panování Jagellonské dynastie v Čechách J. MACEK, *Jagellonský věk I–II*, s. 241–249. V souvislosti se stavem kodifikace u sněmů ještě stojí za zmínku, že ani královská rada se v tomto směru nedočkala vytvoření nějakých psaných regulí, viz I. MARTINOVSKÝ, *Vladislavské zřízení zemské*, Diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1975, s. 168–178.

²⁵⁷ AČ X, s. 102. List se stejnou výzvou byl adresován i Jindřichovi z Hradce, TAMTÉŽ.

²⁵⁸ B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 96.

²⁵⁹ Např. viz svolání krajského sjezdu a pozvání na sněm pro Prácheňský kraj z prosince 1506, AČ VI, s. 330.

²⁶⁰ V. VANĚČEK, *České sněmy*, 106–107, B. RIEGER, *Zřízení I*, s. 96–97. K volbě zástupců kraje sloužily i sjezdy konané až po sněmech, pokud už byl znám termín konání dalšího sněmu, TAMTÉŽ.

²⁶¹ Například před sněmem svatojakubským v roce 1508 se mezi městy rozšířily obavy z plánů šlechty proti nim a Staroměstští píší Kouřimským: „*abychom tomu mohli odolati s pomoci boží, zdá nám se potřebné, abychom se prvé ještě před tím sněmem sjeti stav náš a shledati i rozmluviti spolu mohli, a na čem spolu zuostanúce, abychom to na obce své vynesli a jim oznámili, a což by jich vuole bylo, abychom s tím na sněm potom vypravili,*“ AČ VI, s. 377–378. Sjezd měst se pořádal i před sněmem svatokateřinským 1512, AČ XVIII, s. 542; před sněmem položeným na středu před svatodušními svátky 1515, V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 406; před sněmem na první pondělí v postě 1516, AČ XXI, s. 49–50; a také před sněmem na pondělí po sv. Jiří, TAMTÉŽ,

obvykle však s poněkud širším záběrem než jen jako přípravu ke sněmu, pořádaly také oba šlechtické stavy,²⁶² velmi vzácně i jenom samotné rytířstvo.²⁶³ V letech 1525–1526 se pak uskutečnilo několik sjezdů královské neboli rožmberské strany v Kolíně a zároveň několik protisjezdů v Kutné Hoře, do které se uchýlili příznivci politiky Zdeňka Lva z Rožmitálu, a i na nich se, mimo jiné, jednalo o problémech, které by měly být řešeny na sněmech.²⁶⁴

Většina účastníků však ke sněmu přijela obvykle až v den, na který byl položen.²⁶⁵ V tento den se ale ještě nesněmovalo a účastníci, pokud toho byla potřeba, spolu maximálně domlouvali některé technické a organizační záležitosti ohledně sněmování.²⁶⁶ Vlastní zahájení sněmovních jednání pak připadalo až na následující den.²⁶⁷ Výjimku představovaly pouze sněmy svolané na soboty, které se začínaly až v pondělí, jelikož o nedělích se nesněmovalo.²⁶⁸ Začátek sněmu se občas mohl i opozdit, pokud včas přijelo jen minimum sněmovníků a rozhodlo se čekat na další,²⁶⁹ případně měl-li zpoždění králův pověřený zástupce,²⁷⁰ nebo sám panovník,²⁷¹ či kvůli jiným nepředvídaným událostem a okolnostem.²⁷²

Jednat se na sněmech začínalo již od časného rána.²⁷³ Pokud se sněm konal na Pražském hradě, šli se stavové k jeho zahájení v tzv. soudní světnici,²⁷⁴ ve které se kromě

---

s. 55. Podobné schůzky neustaly ani po uzavření Svatováclavské smlouvy a v roce 1518 Pražané chystají poradu měst den před sněmem svolaným na čtvrtek po Narození Matky Boží, TAMTÉŽ, s. 94, 268. Městských sjezdů proběhlo v této době mnohem více, ale ne vždy jsou zmiňovány v souvislosti se sněmy.

²⁶² Také se jich konalo vícero, v souvislosti s určitou přípravou na sněmy je zmiňován sjezd šlechty v Benešově 1516, viz F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 312–316, 325–326; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 424–426, 428; a sjezd v Roudnici 1521, TAMTÉŽ, s. 489–490.

²⁶³ Jeden proběhl v roce 1518, viz V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 447–448; a to k velké nelibosti některých příslušníků panského stavu, srov. AČ XI, s. 210–211, 212–213.

²⁶⁴ Tak minimálně na sjezdu v listopadu roku 1525 v Kolíně, SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3880; NK ČR, sign. 65 E 2376, *passim*; FRB VI, s. 176–178

²⁶⁵ K tomu jsou vyzýváni ve sněmovních svoláních, AČ VI, s. 221, 376; AČ XXI, s. 253.

²⁶⁶ Před sněmem na sv. Petra a Pavla 1504 se například domlouvalo v kolik hodin má sněm začít, AČ VI, s. 301.

²⁶⁷ Občas to bývá zmiňováno v pozváních ke sněmům, viz AČ XXI, s. 253; AČ VI, s. 376; a SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3814. V jednom svolání se k podobnému pokynu navíc dodává, že je to „*podlé obyčeje*“, AČ VI, s. 221.

²⁶⁸ Tak to vyplývá např. z akt již zmiňovaného sněmu na sv. Petra a Pavla 1504, TAMTÉŽ, s. 301.

²⁶⁹ Známý jsou tyto případy z období před rokem 1500, viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 357–358. U sněmů z let 1500–1526 jsem však na žádný jasně prokazatelný příklad opoždění začátku sněmu z této příčiny nenarazil, ačkoliv později zahájené sněmy rozhodně nebyly ani v této době nijak zvlášť neobvyklé. Jen málokdy je však jasné, co za těmito prodlevami stálo.

²⁷⁰ Kvůli čekání na Jana ze Žerotína, který byl pověřen zastupováním krále, se o pár dní opozdil začátek sněmu svatolucijského roku 1518, V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 454.

²⁷¹ O patnáct dní později se započal – kvůli čekání na krále Ludvíka – sněm původně položený na druhou neděli postní 1522, TAMTÉŽ, s. 499.

²⁷² Například zahájení svatomartinského sněmu 1516 o více než tři týdny zdržely stavovské spory, SLČ, s. 336–337.

²⁷³ Sněm svatováclavský roku 1505 měl začít ve tři čtvrtě na sedm, AČ XXI, s. 253; svatojakubský 1508 v půl šesté ráno, AČ VI, s. 376; a na sněmu svolaném na sv. Petra a Pavla 1504 se začíná jednat už v pět hodin, TAMTÉŽ, s. 304. Velmi brzy po ránu začínala tehdy běžně i většina dalších veřejných i soukromých jednání, viz J. MACEK, *Jagellonský věk* I–II, s. 37.

²⁷⁴ V „*saudní světnici*“ chtěl sněm zahájit roku 1504 katoličtí stavové dohadující se s utrakvisty, kteří by raději celý sněm drželi na Starém městě, AČ VI, s. 304. Nařízení, aby stavové k zahájení sněmu „*v súdné světnici na Hradě pražském se sešli*“, se objevuje ve sněmovním svolání pro České Budějovice roku 1505, AČ XXI, s. 253. K jejímu umístění na Pražském hradě viz J. HOMOLKA et al., *Pozdně gotické umění*, s. 111–113. Roku 1523 je v souvislosti se začátkem sněmu zcela ojediněle zmíněna i „*světnice veliká*“, již se s největší pravděpodobností

sněmů konaly i zemské soudy a využívána byla i pro mnohé slavnostní příležitosti.²⁷⁵ Začátek sněmu jistě doprovázely zahajovací procedury a ceremonie, o nich se však ze zkoumané doby nezachovaly skoro žádné zprávy. Byl-li přítomen král, zahajoval se sněm jeho slavnostním příchodem mezi stavy připravené ke sněmování.²⁷⁶ Obdobně, ale asi již méně slavnostně, začínal panovník i další jednání v následujících dnech trvání sněmu, ačkoliv se nezdá, že by nezbytně musel být přítomen na každém.²⁷⁷ Poslal-li král za sebe k sněmování své vyslance, připadla tato povinnost jim. Jinak jednání pravděpodobně zahajoval zemský hejtman, či hejtmani (někdy zvaní i jako ředitelé) a nebo nejvyšší purkrabí, který se v této době do této funkce nejspíše právě prosadil, jelikož hejtman či hejtmani již nebývali ustanovováni vždy, ale spíše jen příležitostně. Některý z těchto předních představitelů země sněmy také po technické stránce řídil.²⁷⁸ Zajímavá zmínka o začátku sněmu se zachovala z roku 1508. Před zahájením sněmovních jednání byla tehdy olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem, jedním z královských vyslanců k tomuto sněmu, sloužena mše.²⁷⁹ Nezdá se však, že by to obvykle patřilo k sněmovním ceremoniím a spíše to byla Thurzova osobní iniciativa.

O tom, jak byli sněmovníci k úvodním a společným jednáním rozmístěni, se mnoho zmínek nezachovalo. Známé je jen to, že král byl usazen na trůně a páni kolem něj seděli stejným způsobem jako bylo obvyklé na zemském soudu.²⁸⁰ O usazení, či pravděpodobněji postavení ostatních sněmovníků, nejsou známy žádné podrobnosti. Jistě bylo založeno, obdobně jako sezení krále a nejvyšších zemských úředníků, také alespoň částečně na hierarchickém principu, ostatně obdobně jako většina oficiálních sněmovních aktivit.²⁸¹

---

míni Vladislavský sál. Nezdá se však, že by v ní stavové sněmovali. Spíše zde asi jen čekali na informaci, zda se bude sněmovat, neboť král pak celé jednání odložil na druhý den a to se již jednalo jako obvykle v soudní síni, viz AČ VIII, s. 207.

²⁷⁵ Například po české korunovaci krále Ludvíka 11. března 1509 se v ní konala slavnostní hostina, SLČ, s. 253; s králem Vladislavem, předními českými a uherskými pány v ní v prosinci toho roku obědval i rýnský falckrabě, Ludvík V., TAMTÉŽ, s. 270; *Die Selbstbiographie*, ed. A. WOLF, s. 120.

²⁷⁶ Podrobné zprávy o slavnostních příchodech králů ke sněmům a jejich zahajování jsou však bohužel dochovány až z doby předbělohorské, srov. L. SEITL, *Sněmy*, s. 13, 15–16; F. HNÍDEK, *Sněm*, s. 33

²⁷⁷ AČ VIII, s. 207; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 159.

²⁷⁸ V první polovině jagellonského věku připadaly tyto povinnosti zmíněným hejtmanům (výjimečně i jiným významným osobám, jako v sedmdesátých letech královně Johaně), viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 358. V době předbělohorské se zase v této souvislosti mluví pouze o nejvyšším purkrabí, srov. L. SEITL, *Sněmy*, s. 13, 16. Zdá se mi tedy nanejvýš pravděpodobné, že nejvyšší purkrabí si své místo v organizaci sněmů prosadil právě někdy mezi lety 1500–1526, a nebude také jistě daleko od pravdy předpokládat, že se o to zasloužil především Zdeněk Lev z Rožmitálu během svého působení v tomto úřadu.

²⁷⁹ SLČ, s. 243.

²⁸⁰ Tak popisuje zasedání zemského sněmu 4. června 1509 chebský zpravodaj, F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 159. Zasedací pořádek soudu popisuje *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 108. Jeho dobové vyobrazení se nachází na titulní straně tisku zemského zřízení z roku 1530, NK ČR, sign. 54 B 113, fol. 1r.

²⁸¹ Ukazuje to například královské potvrzení postavení Kutné Hory na sněmech, v kterém stojí, že „*miesta a hlasu svého hned po městech Pražských napřed přede všemi jinými městy v Království českém užívati mají v chození, stání, sedění, hlasu svého oznámení*“, *Codex III*, edd. J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH, s. 981. Mimo oznámení hlasu bohužel není moc jasné, co tyto jednotlivé sněmovní akty vlastně značí. Chozením se snad míní pořadí příchodu a odchodu, ale jestli lze chápat stání a sezení čistě fyzicky, ve smyslu umístění na sněmu, nebo jde-li o právní termín, jako bylo například stání na soudech, zůstává otázkou.

Vlastní sněmovní jednání o určitých záležitostech začínalo přednesením královských propozic, tj. jeho požadavků a důvodů, pro které byl sněm svolán. Pochopitelně jenom v případě, byly-li nějaké, jinak stavy začínaly rovnou projednáváním vlastních záležitostí, které se jinak řešily až po vyřízení těch králových. Král, byl-li zrovna přítomen na sněmu, pochopitelně nečetl své požadavky osobně, ale pověřoval tím některého ze svých rádců či řídícího sněmu.²⁸² Zastupoval-li krále na sněmu jeho vyslanec, předložil stavům před propozicemi ještě i svůj tzv. věřící list, který „čten byl jakž obyčej“ před celým sněmem.²⁸³ Jím posel dosvědčoval své pověření a král v něm sněmovníkům poroučel, aby jeho zástupci „toho všeho, což nyní slovem naším o ty svrchupsané věci a potřeby mluvíti a jednati bude, úplně a dokonce věřili, tak jakobychme o to s vámi osobně a ústně sami mluvili a jednali; a v tom ve všem abyšete se volně a poslušně jměli a zachovali, a jinak nečinili, v tom naši jistú a konečnú vuoli znajíce.“²⁸⁴ Běžně četl propozice asi sám vyslanec, ale mohl tím být pověřen i někdo ze stavů.²⁸⁵ Královské žádosti byly, zdá se, hojně vyšperkované vhodnými apely ke stavům, kterými jim byla připomínána přeslavná minulost a význam Českého království a dřívější i současná králova náročná péče o něj, čímž měli být pohnuti k snadnějšímu schválení panovníkových požadavků.²⁸⁶ Kdo královské propozice představoval v případech, když byly ke sněmu zaslány pouze jako listy bez posla pověřeného krále zastupovat, se povědomost nezachovala. Snad se toho ujímal ten, kdo sněm momentálně řídil, tj. nejvyšší purkrabí nebo zemský hejtman, či někým z nich pověřená osoba. Po představení a vyslechnutí královských propozic, návrhu zákona, různých domácích i zahraničních poselství, nebo jiných záležitostí, o kterých se mělo rozhodovat, připadlo shromážděným stavům, aby je projednaly a buď schválily, ještě upravily nebo zamítly.

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, skládal se český zemský sněm ze tří stavů. Ty na sněmech jednaly a zasedaly v kuriích rozdělených podle stavovské příslušnosti. Do nich se sněmovníci rozcházeli při řešení sporných záležitostí nebo věcí dotýkajících se pouze jejich stavu. Bezpečně je toto uspořádání doloženo od svatomartinského sněmu roku 1446, ale vyvinulo se pravděpodobně již dříve a například už z roku 1435 ze sněmu svatovalentinského

---

²⁸² Na sněmu o suchých dnech letničních roku 1509 četl návrhy zákonů sestavených z požadavků panovníka a stavů Albrecht Rendl z Oušavy, F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 159.

²⁸³ SLČ, s. 328.

²⁸⁴ AČ VI, s. 310–311.

²⁸⁵ Na sněmu svolaném na první pondělí v postě roku 1516, nechal kníže Karel Minsterberský, který na něm krále zastupoval, propozice předčítat, neboť na minulém sněmu, ke kterému byl také vyslán jako posel, je četl osobně, ale rozšířila se potom fáma, že si do nich něco z hlavy přimyslel, TAMTÉŽ, s. 328.

²⁸⁶ Např. TAMTÉŽ, s. 328–329: „instrukcí čtená v tento rozum byla: že Jeho Milost připomíná a toho dotýká, kterak jest při začátku kralování svého, příjev do země této, péči měl o rozšíření a zvelebení království tohoto, neumenšovati, ale rozšiřovati, aby na to pamatovali, kterak prvé bylo knížectví, potom s velikými náklady a s krve prolitím přivedeno ke cti královské, aby sobě toho lehce nevážili, co prvé předkové jim dobyli, a nyní jak jest zavedeno v dluhy, aby se na to poradili a snesli, kterak by zase vyvazeno býti mohlo.“

jsou první záznamy o žádostech na krále vznesených jednotlivými stavy.²⁸⁷ Formou svého zasedání se tedy český zemský sněm – podle klasického členění Otty Hintzeho – řadí do skupiny sněmů fungujících na principu kuriálního systému,²⁸⁸ ačkoliv sám Hintze český sněm mylně zařadil mezi sněmy stojící na bázi systému dvoukomorového.²⁸⁹ Zmíněný způsob jednání je pro období, kterému se věnuje tato práce, dobře popsán v relaci ze sněmu o suchých dnech letničních roku 1509 pořízené pro město Cheb. Po předložení návrhů nových zákonů se na sněmu mezi stavy rozpoutala bouřlivá debata a na ni reagoval Albrecht Rendl, který tyto návrhy předtím přednesl, slovy: „*milí páni rytířstvo, i vy páni z měst, račte vystaupiti ven, aby Králova Milost a páni zůstanouce zde, poradili se o člancích, kteříž čtení jsau; potom každý stav, uradiv se o sobě, bude moci opravovati tytéž články dle dobrého zdání svého.*“²⁹⁰ Kam v takovýchto případech odcházelo jednat rytířstvo a města, nebylo asi nijak fixně dáno. Rytíři asi obvykle odcházeli jednat do tzv. zeleného pokoje,²⁹¹ někdy však zůstávali ve sněmovně s pány,²⁹² jindy v ní pro změnu jednali i sami bez pánů.²⁹³ Města, jak už bylo zmíněno, se k jednání mohla uchýlit na Staroměstskou radnici, někdy však rovněž zůstávala na Pražském hradě. Zaznamenána jsou jejich jednání v místnosti s vyobrazeními českých panovníků²⁹⁴ a také v zeleném pokoji.²⁹⁵ Jak již bylo výše zmíněno, výjimku z tohoto rozdělení představovala jednání o náboženských otázkách, ke kterým se stavové rozcházeli jednat podle svého vyznání, přičemž katolíci v takovémto případě zůstávali na Pražském hradě a utrakvisté se přesunuli na Staroměstskou radnici nebo do Karolina.²⁹⁶

Závažné, sporné či detailní záležitosti se tedy projednávaly v jednotlivých kuriích. V nich sněmovníci hlasovali *viritem*, tj. každý sám za sebe, respektive v případě měst a krajských delegací za celek, který reprezentovali. Rozhodovalo se na základě většiny.²⁹⁷ Svůj názor nejprve zveřejnil stav panský, který je předal stavu rytířskému, ten k němu přidal

²⁸⁷ J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 305.

²⁸⁸ O. HINTZE, *Typologie*.

²⁸⁹ O Čechách TAMTÉŽ, s. 124, 135–135. Na tento omyl poukázal již J. MEZNÍK, *Vývoj*, s. 77. Objevil se i názor, že český sněm představuje určitou kombinaci obou systémů s tím, že jeho horní komorou by měla být královská rada, viz S. RUSSOCKI, *The Parliamentary Systems*, s. 7. Ani s tím však nelze souhlasit, k tomu opět J. MEZNÍK, *Vývoj*, s. 77.

²⁹⁰ F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 159.

²⁹¹ AČ XXXII, s. 317.

²⁹² SLČ, s. 330.

²⁹³ AČ VI, s. 365.

²⁹⁴ Na sněmu svolaném na středu před svatodušními svátky roku 1515 „*města vyšli ven od pánův do jiného pokoje, kdež malování králové a knížata.*“ SLČ, s. 323. Více k této místnosti viz J. HOMOLKA et al., *Pozdně gotické umění*, s. 98–99.

²⁹⁵ Roku 1528 je popsán jako pokoj, kde „*rytířstvo a stav městský obyčej mají své míti potazy.*“ FRB VI, s. 229.

²⁹⁶ Viz podkapitola této práce pojednávající o čase a místě konání sněmů.

²⁹⁷ Z jednoho sněmu roku 1508 zachovala se zajímavá zmínka o hlasování v rytířské kurii: „*kdež jest se tázáno všeho rytířstva, ..., tu křičeli, že také svolují.*“ AČ VI, s. 365. Kvůli nedostatku jiných podobných zpráv lze však jen těžko říci, zda šlo o běžný způsob vyjadřování souhlasu nebo spíše o spontánní projev, či odsouhlasení nesporné záležitosti.

své ujednání a postoupil ho stavu městskému.²⁹⁸ Poté se výsledek znovu přednesl v plénu před celým sněmem, kde se o něm hlasovalo *curiatim*, tj. každá kurie představovala jeden hlas.²⁹⁹ Aby bylo sněmovní usnesení závazné pro celou zemi, museli ho schválit všechny kurie, panovala zde tedy zásada jednomyslnosti.³⁰⁰ Pokud se stavy opět neshodly, probíral se problém znovu, dokud se nedošlo k přijatelnému konsensu. V rámci jednoho dne se jednání mohla protáhnout až do času nešpor.³⁰¹ Eventuální možností také bylo k vyřešení problému ustanovit stavovskou komisi, slouženou většinou paritně ze zástupců jednotlivých stavů, která měla vybraný návrh či sporný bod projednat samostatně a mohla se za tímto účelem scházet i v časech mimo sněmy.³⁰² K nějaké dohodě se pochopitelně ne vždy podařilo dojít a stávalo se, že se sněm rozešel, aniž by čehokoliv dosáhl.³⁰³

Délka sněmovních jednání bývala různá. Některé sněmy se uzavřely za pár dní, jiné se protáhly až na několik týdnů. Ne u všech sledovaných sněmů je sice známo, jak dlouho zasedaly, ale přesto se ukazuje, že se v této době oproti předchozímu období délka sněmovních jednání v průměru prodlužuje. Z první poloviny jagellonského věku je sice znám i sněm jednající osm týdnů, ten ale představuje naprostou výjimku a mimo něj se objevují jen čtyři trochu delší sněmy zasedající týden až dva.³⁰⁴ Po roce 1500 dlouhých sněmů znatelně přibývá a nejsou mezi nimi neobvyklé ani měsíc trvající sněmy.³⁰⁵ Pobyt na takových sněmech byl pro sněmovníky značně finančně náročný, a tak se stávalo, že mnozí odjížděli

---

²⁹⁸ K ryze účelovému porušení tohoto pravidla došlo v roce 1525 na sněmu svolaném na den Obrácení sv. Pavla. Ve snaze přimět královská města schválit usnesení, jenž se snažili prosadit Jan Pašek z Vratu a Zdeněk Lev z Rožmitálu, bylo Karlem Minsterberským, který na sněmu zastupoval krále, bezprecedentně povoleno, aby „mistr Pašek, první tehdaž, purkmistr pražský, maje konečné srozumění s některými tovaryši též tvrdoústými, nedočekal hlasu panského ani rytířského, ani vůle jiných měst se doložil, tak jakož od starodávna to bývalo: ale ohlašoval se na místě vši obce pražské.“, FRB VI, s. 113.

²⁹⁹ J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 305.

³⁰⁰ Samozřejmě s výjimkou období, kdy se šlechta snažila města ze sněmů vytlačit a osobovala si právo rozhodovat o zemských záležitostech sama.

³⁰¹ SLČ, s. 323. Na sněmu na den Svátosti 1512 pobývali Pražané až do čtvrt na sedm večer, TAMTÉŽ, s. 280.

³⁰² Na svatokateřinském sněmu 1512 byla zvolena komise k projednání stavovských sporů, TAMTÉŽ, s. 284. Zasedala poté i samostatně o suchých dnech postních následujícího roku, TAMTÉŽ, s. 285. V komisích zasedajících během sněmu na středu před svatodušními svátky byla probrána většina jeho agendy, V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 407–408. Sporné záležitosti nevyřešené Svatováclavskou smlouvou má na sněmu hned po ní urovnat k tomu zvolená komise, *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 282. Kvůli neúspěšným jednáním komise zvolené na sněmu o středopostí 1518 se svolává nový sněm, SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3712. Během svatovincenského sněmu 1523 zasedala komise pověřená opravením řádů při soudech, V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 512–513. Na následujícím svatomatějském sněmu téhož roku byla zvolena komise, která měla připravit novou revizi zemského zřízení, NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 3, kart. 698. U ní je znám i jeden výsledek její činnosti, a to tzv. Zřízení o ručnicích, vydané o rok později, viz *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 83, 287–291.

³⁰³ Většinou za tím stály různé stavovské a mocenské spory. Hádkami byl například zmařen sněm položený na pátek po Obrácení sv. Pavla 1514, SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3605. Bez jakéhokoliv kloudného výsledku se rozešel sněm na první pondělí v postě 1516, SLČ, s. 331. V roce 1515 se sněm plánovaný na pátek po Velikonocích kvůli sporům mezi stavy dokonce ani nesešel, V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 406.

³⁰⁴ J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 358.

³⁰⁵ Srov. seznam sněmů v příloze této práce.

ještě v jejich průběhu a nemohli se tedy podílet na tvorbě závěrečných usnesení.³⁰⁶ Toho využívala skupina osob kolem Zdeňka Lva z Rožmitálu a ve dvacátých letech 16. století se objevují stížnosti, že schválně protahují sněmovní jednání, aby poté co většina sněmovníků sněm kvůli nedostatku financí opustí, mohly uzavírat podle libosti.³⁰⁷ Stavové shromáždění na sjezdu v Kolíně roku 1525 proti takové praxi vystupují s tím, že „*za našich předkuov nikdy obecní sněmové tak dlúho jako nyní nebyvali držaní. Ale ve třech v pěti a nebo najvíc v šesti dnech bývali vykonaní a zavíraní*“, a požadují proto, „*ve dnech určitých aby sněmové vykonaní a zavírání bývali. Kteríž by také chudší naši přátele pro útraty vytrvati mohli. A to sedm neb osom dní. A po vyjití těch osm dní, aby žádný žádné moci neměl nic zavírati na vobec tohoto království. A také aby po vyjití těch dní nic sněmovního ve dsky vpisováno nebylo.*“³⁰⁸

Jednacím jazykem sněmů byla čeština, v ní se jednalo a v ní byla také zapisována sněmovní usnesení.³⁰⁹ To však neznamenalo, že by na sněmech občas nezazněly i jiné jazyky. Latinsky se ke stavům na sněmu obraceli královští vyslanci, kteří neuměli česky, jejich řeč však byla vzápětí překládána.³¹⁰ Poslové z německých zemí mluvili svou mateřštinou³¹¹ a rodným jazykem mluvili asi i ti z polského království, přičemž jejich promluvy tehdy asi ještě nebylo třeba překládat.³¹²

To, co bylo na sněmu společně usneseno, se stávalo zákonem pro celou zemi. Usnesení měl obvykle ještě potvrdit panovník, ale jak již bylo zmíněno u rozboru problematiky třetího hlasu, stavy to v této době občas opomíjely, neboť král byl většinou daleko v Budíně a bylo tak pro něj obtížnější některá svá práva proti rostoucí moci stavů obhajovat.³¹³ Zcela bezpodmínečně však bylo pro platnost usnesení vyžadováno jeho zapsání do zemských desek; teprve tím se dotvrzovala platnost sněmovního ujednání jako zemského zákona. K jeho zápisu do desek bylo sněmem vybráno několik osob z panského a rytířského

³⁰⁶ V květnu roku 1512 si Staroměstští a Novoměstští stěžují do Kouřimi, že na posledním sněmu položeném na den Svátostí téhož roku zůstalo jen málo zástupců městské stavu a ti pak neměli adekvátní pozici k jednání se šlechtou, AČ XVIII, s. 539. Na sněmu v sobotu po sv. Lucii zůstalo jen několik pánů a někteří z měst, a Pražané tak vyzývají Kouřimské, ať svým poslům nakáží vydržet až do konce sněmu, že tak „*lehčeji bohda i snáze naše věci s dobrým prospěchem puojdú, nežli bychom jedni při jednání byli a jiní na jeden den přijedúc i zase odjeli; a mnozí navrátí se domuov nevědouce s čím.*“ AČ XXI, s. 95.

³⁰⁷ AT VI, s. 242.

³⁰⁸ NK ČR, sign. 65 E 2376, s. 16; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3880; NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 3, kart. 698.

³⁰⁹ K prosazení češtiny jako jediného úředního jazyka v zemské obci na přelomu století viz J. MACEK, *Jagellonský věk III–IV*, s. 542–544.

³¹⁰ Např. na svatomartinském sněmu roku 1516 překládal Václav z Velhartic, bývalý královský sekretář, latinský proslov rábského biskupa Jana Gostona, SLČ, s. 337.

³¹¹ Na sněmu na pondělí po sv. Jiří 1516 ale císařští poslové ještě doplnili své německy pronesené poselství latinskými instrukcemi, TAMTÉŽ, s. 334.

³¹² K větší podobnosti tehdejší češtiny a polštiny viz J. MACEK, *Jagellonský věk III–IV*, s. 576–578.

³¹³ Královou vzdáleností a potřebou pružně reagovat na zemské problémy ospravedlňovaly stavy zároveň takového počínání, srov. SLČ, s. 344.

stavu, tak zvaných relátorů, kteří měli dohlédnout na jeho přesný zápis.³¹⁴ Čím významnější usnesení bylo, tím více relátorů s ním bylo obvykle posíláno.³¹⁵

Na závěr rozboru obecného fungování českých zemských sněmů ještě zbývá zastavit se u toho, jakým způsobem byla čerstvě schválená sněmovní usnesení uváděna ve známost a dále v království rozšiřována, aby se dostala i k těm, kteří na sněmu nebyli. Od devadesátých let 15. století se vzácně objevují usnesení vydávaná tiskem.³¹⁶ Z období, kterým se zabývá tato práce, je jich dochováno již pět, dvě z roku 1515, a poté po jednom z let 1517, 1522 a 1525.³¹⁷ Většina se jich však nadále šířila především prostřednictvím opisů. Přepisy sněmovních usnesení, jejich shrnutí či jen jejich jednotlivé články se tak stávají přílohami soudobé politické korespondence.³¹⁸ Výsledky sněmovních jednání byly oznamovány na krajských sjezdech.³¹⁹ Hlavně schválení berní a ustanovení policejního rázu byla také zvlášť rozesílána krajským hejtmanům, aby se co nejdříve mohla realizovat a v praxi vymáhat.³²⁰ Ve městech referovali zástupci a poslové měst ze sněmů o závěrech sněmovních jednání radním a velké obci na společných schůzích.³²¹ Povolení berní byla ve městech veřejně ohlašována také na trzích.³²² Obdobným způsobem se snad ohlašovala i ostatní sněmovní usnesení.³²³

---

³¹⁴ *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 159, 164–165; *M. Viktorina ze Všehrd*, ed. H. JIREČEK, s. 183–184.

³¹⁵ Dlouhou řadu relátorů má například usnesení z 16. října 1510, KNM, sign. II E 17, fol. 3v–4r; či z 14. ledna 1517, NA Praha, DZV 45 B 30–30'.

³¹⁶ Jde o dva prvotisky z let 1492 a 1497, viz J. PELANT, *Český zemský sněm*, s. 343–344, 361; Emma URBÁNKOVÁ, *Prvotisky českých sněmovních artikulů*, in: Ročenka Státní knihovny ČSSR 1966, ed. Vladimír Černý, Praha 1967, s. 136–153.

³¹⁷ Viz rozbor pramenů v první kapitole této práce.

³¹⁸ Ku příkladu AČ VII, s. 192; AČ XI, s. 181; AČ XII, s. 187.

³¹⁹ AČ VII, s. 63–66.

³²⁰ AČ VI, s. 230–231, 377, 379–384.

³²¹ Podrobný popis informování obcí Starého i Nového Města pražského o výsledcích sněmu svolaného na den sv. Maří Magdaleny 1514, které podával 14. srpna téhož roku staroměstský purkmistr Jan Albus zaznamenaly SLČ, s. 308–309.

³²² Čeněk KLIER, *Úprava berní Království českého po válkách husitských do konce věku jagellonského*, Časopis Musea Království českého (dále ČMKČ) 81, 1907, s. 47–64, 236–255, zde s. 54.

³²³ Domnívá se tak J. PELANT, *Český zemský sněm*, s. 361. Žádné přímé pramenné potvrzení jsem však pro to neobjevil.

III. Pravomoci sněmu a obsah sněmovních jednání

Rozsah kompetencí českého zemského sněmu v letech 1500–1526 nelze vzhledem k charakteru tehdejšího práva a neúplnému dochování pramenů stanovit zcela přesně a jednoznačně. Poměrně dobrou představu lze získat výčtem a rozbořem sněmovních usnesení a sněmy projednávaných záležitostí. Vypočítat, co všechno do kompetence českého zemského sněmu spadalo, je však i přesto nelehkým úkolem. Existují sice oblasti práva a zemské správy, kterými se sněmy zabývaly již delší čas, byly vnímány jako tradiční a projednávaly se na nich poměrně často. V některých oblastech však sněmy svůj vliv teprve získávají a upevňují, či výjimečně vlivem okolností projednávají i některé záležitosti, kterými se jinak nezabývají.

Problematické také bývá určení hranic pravomocí sněmu v oblastech, v nichž se sněmovní práva a kompetence stýkají a nebo překrývají s pravomocemi dalších subjektů, především krále a zemského soudu. Oproti moci královské a na její úkor sněm v jagellonském věku své pozice spíše posiluje, panovníka omezuje v rozhodování o některých záležitostech, spadajících původně jen do jeho domény, prosazuje nutnost jejich schvalování stavy, či si je rovnou osobuje jen pro sebe. Jindy však stavy své záležitosti panovníkovi naopak postupují, hlavně když doufají, že se jim pomocí panovníkovy autority podaří posílit svoji pozici v mezistavovských a vnitrostavovských sporech. Na sněmovní bázi také probíhají i pokusy o restauraci a celkové posílení královské moci.³²⁴ Jako jen velmi volná se pak jeví hranice pravomocí v oblasti zákonodárství mezi sněmem a zemským soudem, jelikož zemskými zákony se stávaly i obecné nálezy zemského soudu. Výroky zemského soudu jindy naopak poslouží jako podklad pro vytvoření sněmovních usnesení.³²⁵ V několika velmi výjimečných případech se na zemských sněmech také soudí.³²⁶

³²⁴ Konkrétněji je problematika rozsahu a hranic sněmovních kompetencí nastíněna v následujících podkapitolách věnovaných jednotlivým oblastem působení českého zemského sněmu. O mnoho přehlednější není jejich vývoj ani u lépe prozkoumaných a v pramenech snáze podchytilných sněmů doby předbělohorské, vůči nimž se navíc králové z habsburské dynastie snaží vystupovat mnohem aktivněji, viz L. SEITL, *Sněmy*, s. 23; a F. HNÍDEK, *Sněmy*, s. 50–51. K rozvoji stavovství a posílení jeho moci v pozdním středověku srov. M. POLÍVKA, *Některé aspekty*, s. 17–56; J. VÁLKA, *Stavovství*, s. 65–98; J. PÁNEK, *Proměny*; W. EBERHARD, *The Political System*.

³²⁵ Pro ilustraci srov. rozbor původu článků přijatých do Vladislavského zřízení zemského, při jehož přípravě se tohoto způsobu občas využívalo, J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 405–411; a I. MARTINOVSKÝ, *Okolnosti*, s. 107–132.

³²⁶ Jde však o rozsuzování stavovských pří v přítomnosti panovníka a soudce na nich nepředstavuje sněm nýbrž král. Srov. například průběh sněmu položeného na druhé pondělí v postě roku 1502, F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 33–35, 39–43; a V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 161–181. Roku 1505 pak Vladislav nařizuje, ať se v závislosti na tom, zda osobně přijede do Čech, stavovský spor projednává buď na rozšířeném zemském soudu nebo na sněmu,

Následující výklad je proto zaměřen především na tematický výčet a popis významnějších sněmovních pravomocí a na sněmech častěji projednávaných záležitostech, ačkoliv i ty tu lze pro jejich rozsah a komplexnost podchytit mnohdy jen v hrubých obrysech. Na různé zmínky o většině zde rozebíraných sněmovních jednání lze v různé míře narazit především ve starších zpracováních politických dějin tohoto období a v rozborech některých aspektů práva a správy této doby. Sněmy však v jejich pojetí stojí většinou poněkud v pozadí a slouží hlavně jako kulisa popisovaných událostí a zkoumaných problémů.³²⁷ V následujícím výkladu se budu snažit zdůraznit naopak hlavně roli a působení samotných sněmů. Jen jako orientační je pak nutné brát tematické vymezení a zařazení zkoumaných záležitostí, neboť některá jednání a usnesení v sobě spojovala vícero aspektů nebo svým dopadem postihovala více oblastí působení českých zemských sněmů ve zkoumané době.

III.1. Volba krále

Ačkoliv se volbou nového panovníka, vzhledem k tomu v jakých časových intervalech k ní obvykle docházelo, český zemský sněm zabýval jen málokdy, představovalo právo svobodné volby krále jednu z nejvýznamnějších pravomocí českých stavů ve sledované době. Pro stavovskou obec to byla bezpochyby i velmi prestižní záležitost. Když byla roku 1503 na Moravě uzavřena jednota mající bránit právo Moravanů na volbu panovníka katolického vyznání,³²⁸ reagovala na to část české stavovské obce hned na začátku následujícího roku vytvořením obdobného spolku, ale otevřeného i pro utrakvisty, který měl rovněž obhajovat jejich privilegium zvolit si krále v případě, že by Vladislav zemřel bez mužského potomka.³²⁹ Stížnost na zmíněnou moravskou dohodu snad byla jedním z důvodů vyslání poselstva ke králi od svatováclavského sněmu 1504.³³⁰ V této době se objevily se také obavy, aby se o český trůn po smrti krále nepokusil ucházet někdo z České koruny. O usnesení tomu bránící

TAMTÉŽ, s. 227–228. Vzhledem k tomu, že členové zemského soudu tvořili jádro zemského sněmu a zasedání obou institucí často probíhalo v blízkých termínech, je však u méně jasných zmínek v pramenech někdy obtížné říci, kde přesně se některé záležitosti projednávaly.

³²⁷ Jedna významná výjimka se však objevuje u sněmů počátku 16. století. Jde o některé práce k stavovským sporům o uznání Vladislavského zřízení zemského a hospodářská privilegia jednotlivých stavů, které jsou rozebírány hlavně skrze jednání a usnesení českých zemských sněmů, viz I. MARTINOVSKÝ, *Zápas*, s. 133–171; J. FRANCEK, *Svatováclavská smlouva*; a *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 51–84.

³²⁸ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 216.

³²⁹ AČ VI, s. 314–316.

³³⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 216–217.

měl jednat sněm na den Svátostí roku 1505, žádné ustanovení v tomto duchu na něm ale nejspíše nevzniklo.³³¹

Po narození Vladislavova syna Ludvíka 1. července 1506 však takové úvahy přestaly být relevantní. Vladislav se hned začal starat, aby Ludvíkovi zajistil nástupnictví v Čechách i Uhrách. K české stavovské obci se obrátil na sněmu o suchých dnech postních roku 1507 s žádostí, aby jeho syna a starší dceru Annu stavové uznali za dědice Koruny české, k čemuž sněmovníci ochotně a bez problémů svolili.³³² Na sněmu se snad angažovali i zástupci stavů z Moravy a Slezska, jelikož se plánovalo vyslat od sněmu ke králi poselstvo, kterého by se měli také účastnit. Ostatně podle dopisu Jana Meziříčského z Lomnice k Petrovi z Rožmberka měl sněm sloužit hlavně k vytvoření nátlaku na uherské stavy, které se snad zdráhaly Ludvíka přijmout.³³³ Od sněmu bylo také skutečně vypraveno poselstvo všech tří stavů, které mělo dosáhnout přivezení Ludvíka do Čech za účelem korunovace.³³⁴ V tom sice úspěšné nebylo, ale zdá se, že skutečně mělo určitý vliv na uherské stavy, které přimělo k jeho brzké korunovaci. Patrně z obavy, aby nebyl v Čechách zvolen dříve než v Uhrách.

K české korunovaci Ludvíka došlo poté v neděli 11. března 1509.³³⁵ Samotné korunovaci však ještě předcházela sněm položený na úterý před přenesením sv. Václava, na němž měly stavy celou korunovaci ještě projednat.³³⁶ Na něm byl také s největší pravděpodobností dojednána a připravena korunovační reverz, k němuž Vladislav přistoupil za sebe i Ludvíka a nechal ho 1. dubna 1509 vložit do zemských desek. Oproti dohodě o přijetí Ludvíka a Anny z roku 1507 je tento reverz o něco rozšířený a upravený ve významných detailech. Mluví se v něm totiž nejen o přijetí a uznání příštího krále, ale už i o zvolení a korunování Ludvíka českým králem ze svobodné vůle český stavů. Korunovační reverz Ludvíka také zavazoval k tomu, že až se jednou po smrti krále Vladislava bude chtít chopit vlády v Čechách, bude muset stavům nejprve složit přísahu svých povinností ke Království

³³¹ AČ X, s. 111–112; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 218.

³³² J. Kalousek, *České státní právo*, s. 191. Celá záležitost byla také již částečně předjednána na schůzce zástupců stavů s králem předchozího roku v Budíně, F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 110–111. Na tento sněm také patrně naráží král Vladislav v dopise Petrovi z Rožmberka, když o dva roky později chystá korunovační jízdu do Čech: „*Jakož tebe tajno není, kterak na obecném sněmu ode všech tří stavuov v Království českém jest nám svoleno, aby král Ludvík, syn náš najmilejší, na České království korunován byl, kdež to ode všech tří stavuov pod zemskou pečeti nám jest připsáno, abychom přijeti ráčili i s Jeho Milostí a to korunování abychom dokonali.*“, AČ XI, s. 136.

³³³ AČ VI, s. 345–346.

³³⁴ SLČ, 236; a V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 233–234.

³³⁵ Ke korunovaci, přípravám na ni a doprovodným ceremoniím nejnověji viz F. Šmahel, *Korunovační rituály, ceremonie a festivity české stavovské monarchie 1471–1526*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve Střední Evropě 14. a 15. století*, edd. Martin Nodl – F. Šmahel, Praha 2009 (= *Colloquia mediaevalia Pragensia* 12), s. 147–170, zde s. 154–158.

³³⁶ V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 266.

a potvrdit jim jejich privilegia. Dokud to nevykoná, nejsou stavové povinni připustit ho ke správě Království.³³⁷ Stavům se tím povedlo značně posílit své právo svobodné volby krále oproti starším ustanovením, která jim ho přiznávala pouze v případě vymření panující dynastie. V textu reverzu sice není nikde zmíněno, že by toto právo stavům náleželo vždy, přesto se tak pro české stavy vytvořil významný precedens.

Toto pojetí však v pozdějších výkladech o volitelnosti českého trůnu trochu zpochybnil majestát, který stavům vydal Vladislav následujícího roku, 11. ledna 1510. Jde o tzv. Nařízení o kněžně Anně.³³⁸ To ustanovuje, že v případě kdyby Vladislavův již korunovaný syn Ludvík zemřel bez potomků, stává se dědičkou Českého království jeho starší sestra Anna. To sice na první pohled vyznívá poněkud rozporuplně ve srovnání s korunovačními reverzy z předchozího roku, v majestátu však král Vladislav zároveň ustanovuje, že svou dceru nemá komukoli slibovat nebo za někoho provdat bez rady a vědomí Království českého, tj. bez českého zemského sněmu. A to je příčinou, proč přijetí tohoto majestátu nepředstavovalo pro stavy žádný problém, neboť možnost zasahovat do výběru případného Annina manžela, který by se sňatkem s ní stával českým králem, jim de facto stále ponechávalo právo rozhodovat o tom, kdo bude králem Českého království.³³⁹

K dalšímu a zároveň poslednímu jednání o korunovaci na půdě českého zemského sněmu v období, kterému se věnuje tato práce, došlo poté až roku 1522. Na českou královnu měla být korunována Ludvíkova manželka Marie Habsburská a Ludvík měl při příležitosti své návštěvy Českého království se stavy dojednat znění své přísahy. Sněm k jednání o těchto, ale i dalších záležitostech, Ludvík vypsál během své cesty do Čech. Sejit se měl v druhou neděli postní, tj. 16. března.³⁴⁰ Kvůli opoždění králova příjezdu se však posunulo i zahájení zemského sněmu a sněmovníci na něm začali jednat až 31. března.³⁴¹ Předpokládalo se, že jednání o přísaze krále Ludvíka a korunovaci královny Marie proběhnou celkem rychle a hladce,³⁴² ale celý sněm se zadrhl hned u prvního projednávaného bodu. Stavové požadovali,

---

³³⁷ Znění reverzu se dochovalo jako výpis z desek zemských v SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3526. O Ludvíkově korunovaci v nich Vladislav praví: „*Jakož jsú páni, rytieřstvo, Pražané, města i všecka obec Královstvie českého s volí naší volili a korunovali na Královstvie české najjasnější kníže a pána, pana Ludvíka Uherského krále korunovaného, syna našeho nejmilejšího, z své svobodné vuole, nejsúc toho povinni učiniti za živností naší.*“ a podobně ještě na dvakrát. Stručně k jejich výkladu viz F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 146–147; a J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 192.

³³⁸ Jako přílohu své práce ho vydal J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 573–574.

³³⁹ K tomu a o problémech s pozdější interpretací tohoto majestátu viz TAMTÉŽ, s. 192–193.

³⁴⁰ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3814.

³⁴¹ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 499.

³⁴² AČ VIII, s. 204.

aby se Ludvík přihlásil k povinnostem vycházejícím z volební přísahy krále Vladislava z roku 1471 a z výše zmíněného reverzu z roku 1509. Následně se měl také zavázat k dodržování kompaktát, zajistit obsazení pražského arcibiskupského stolce podle přání stavů a splnit všechny zápisy vydané svým otce. Ludvík se snažil vyjednat si pro sebe příznivější znění přísahy, čemuž však odporovala většina stavovské obce.³⁴³ Takový postup k ničemu nevedl a před Velikonocemi byl sněm raději odročen.³⁴⁴

Nový sněm se sešel jen o pár týdnů později v pátek po dni Svátostí. Na něm již stavové byli k požadavkům krále o něco vstřícnější a poměrně rychle na sněmu došli ke kompromisnímu znění přísahy. Z textu přísahy byly vynechány všechny zmínky o kompaktátech, pražském arcibiskupovi a plnění Vladislavových zápisů a král ji složil 9. května v kapli sv. Václava Svatovítské katedrály. Text přísahy se stal součástí zemského zřízení a ve stejném znění ji pak čeští králové při korunovacích skládali až do třicetileté války.³⁴⁵ S korunovací královny Marie už poté stavové neměli žádné potíže a svolili, aby byla korunována 29. května.³⁴⁶ Nakonec k tomu došlo až 1. června, to se však již sněmů netýká.³⁴⁷

III.2. Bernictví

Povolování berní patřilo mezi velmi významné pravomoci českého zemského sněmu, které se často výrazně dotýkalo celé země i panovníka. To platí především pro všeobecnou zemskou berni, jejíž schvalování bylo mnohdy podnětem k bouřlivým diskusím, na rozdíl od berně korunovační, přijímané stavy celkem bez problémů.

³⁴³ F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 408–409.

³⁴⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 499. Na k ničemu nevedoucí jednání si ze sněmu 5. dubna stěžuje Zdeněk Lev z Rožmitálu, „však ještě jsme nic nedokovali, nebo toliko na jednom artikuli ještě stojíme, což se povinnosti krále Jeho Milosti tomuto Království českému učinění dotýče. ... Pak ještě se o to také dnes jednati má, ještě nevím, na čem postavíme. Nežli nejsme toho úmyslu, abychom co toho ustúpiti chtěli, což by bylo k ujmě potomnie a ke škodě svobod našich.“, AČ VIII, s. 204–205. Obtížná jednání o přísaze zmiňuje i relace pro polského krále Zikmunda I. Starého, AT VI, s. 239.

³⁴⁵ *Codex* IV/1, edd. J. JIREČEK – H. JIREČEK, s. 152.

³⁴⁶ FRB VI, ed. J. V. ŠIMÁK, s. 12. K průběhu jednání celého sněmu F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 410–411.

³⁴⁷ O průběhu korunovace viz F. ŠMAHEL, *Korunovační rituály*, s. 160–161. Celkově k pobytu krále Ludvíka v Čechách J. MACEK, *Jagellonský věk* I–II, s. 310–314; Václav BŮŽEK, *Cizinci ve vlastním království. Pobyt Ludvíka Jagellonského a Marie Habsburské v Čechách na přelomu 1522–1523*, in: *V komnatách paláců – v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám*, edd. Kateřina Jíšová et al., Praha 2007, s. 233–243.

Jednání o berních a o dalších otázkách s bernictvím spojených probíhala na sněmech konaných mezi lety 1500–1526 již poměrně často. Sice se o nich v této době ještě nejedná tolik jako po nástupu Ferdinanda I. Habsburského na český trůn, kdy se zemské berně stávají nejčastěji projednávanou záležitostí, kterou se české zemské sněmy vůbec zabývají.³⁴⁸ Oproti dobám předchozím se přesto jedná o výrazný kvantitativní posun. Zatímco v období od ukončení husitských válek do smrti Jiřího z Poděbrad svolily stavy na sněmech k zemské berni v Čechách všehovšudy sedmkrát,³⁴⁹ za panování krále Vladislava II. Jagellonského k ní bylo jen do roku 1500 svoleno již celkem devětkrát.³⁵⁰ V letech, jimiž se zabývá tato práce, pak šestkrát (nepočítaje v to berni korunovační). Povolování všeobecné berně na českých zemských sněmech však v průběhu jagellonského věku neprochází pouze proměnou jejich četnosti. Mění se rovněž obecný přístup k berni samotné a stavové jsou více ochotni ji schvalovat a podílet se tak na hrazení královských a zemských dluhů. Zároveň však chtějí mít nad jejím využitím větší kontrolu a spolu s jejím schvalováním také určují k čemu přesně a jakým způsobem má být využita, případně i ustanovují komise, které na to mají dohlédnout, jak bude ještě rozebráno níže u jednotlivých jednání. Přesto bernictví stále trpělo řadou neduhů a berně se tak někdy scházela jen velmi pomalu, či dokonce vůbec. Na sněmech se tak často opakují jednání o její svolení, či se apeluje na dosavadní neplatiče, aby ji co nejdříve odvedli.

Počátkem 16. století zahájila jednání českého zemského sněmu o berních králova žádost o pomoc proti Turkům. Vladislav proti nim hodlal vojensky vytáhnout na naléhání papeže Alexandra VI. a pro plánovanou protitureckou válku chtěl získat finance i ze zemí Koruny české. Za tímto účelem vyslal roku 1501 na sněm svolaný na pátek o suchých dnech postních Jana z Šelmberka, nejvyššího kancléře Českého království, a Albrechta Libštejnského z Kolovrat, hofmistra královského dvora, jako své pověřené posly, aby na něm se stavy jednali, kromě jiného, též o svolení zemské berně.³⁵¹ Sněm však byl navštíven jen slabě a jeho jednání, zdá se, ovládly hlavně spory točící se kolem Vladislavského zřízení

³⁴⁸ O projednávání berních záležitostí na sněmech po roce 1526 viz L. SEITL, *Sněmy*, s. 24–26; F. HNÍDEK, *Sněm*, s. 51–56; a Miloslav VOLF, *Nástin správy české berně v době předbělohorské*, in: *Sněmy české XI/2*, Praha 1941.

³⁴⁹ Jednou byla zemská berně svolena pro Zikmunda Lucemburského, třikrát v době interregna, kdy se však jednalo jen o později nerealizované přísliby povolit ji budoucímu králi, jednou pro Ladislava Pohrobka a dvakrát Jiřímu z Poděbrad. Srov. Č. KLIER, *Bernictví král. Českého po válkách husitských do konce věku Jagellonského*, ČMKČ 79, 1905, s. 1–16, 230–242, 365–370; 80, 1906, s. 20–31, 305–322, zde s. 2–12.

³⁵⁰ Konkrétně v letech 1472, 1473, 1477, 1479, 1481, 1487, 1490, 1491 a 1497, viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 362 a 364–367.

³⁵¹ Že se na sněmu mělo jednat o pomoc proti Turkům, zmiňuje Vladislav ve svolávacím listu následujícího sněmu, v něm jmenuje i své vyslance, které k tomu určil AČ VI, s. 229.

zemského, k jehož projednávání a případné revizi byl především svolán.³⁵² V otázce finanční pomoci králi proti Turkům tak k žádnému usnesení nedošlo. Z těchto příčin položil Vladislav nový sněm na úterý po neděli provodní téhož roku, v jehož svolání stavy žádal, aby mu „*odpověď dali, co se pomoci proti Turkům dotýče; kdež nepochybujem, že to znajíc, že se taková věc nedotýče nás toliko, ale chudého i buohatého, a nadto dotýče se svaté viery křesťanské a k tomu hrdel i statkuov jednoho každého, že nám takovou odpověď dáte, kteráž by byla napřed pánu Bohu vděčna a nám také příjemna a přede vším křesťanstvem chvalitebna.*“³⁵³ Avšak ani na tomto sněmu nebyla žádná berně králi schválena, nejspíše opět kvůli stavovským sporům.³⁵⁴

Králova žádost o zemskou berni se tak dočkala kladného přijetí téměř až o rok později na sněmu zahájeném o druhém pondělí v postě. Král přijel z Uher a osobně se ho účastnil. Všechny tři stavy se společně usnesly vybírat na pomoc proti Turkům tzv. berni „z hlavy“, tj. určitou sumu od každého obyvatele Českého království, v tomto případě navíc odstupňovanou podle stavovské příslušnosti.³⁵⁵ Z panského stavu měl každý, bez ohledu na pohlaví či věk, odvést půl kopy pražských grošů, z rytířského stavu muži a ženy patnáct grošů, děti po jednom groši.³⁵⁶ Stejně jako rytíři měli platit též erbovníci, neerbovní držitelé svobodných zemských statků a dědiníci, tj. svobodní sedláci. Ve městech měl každý hospodář za sebe, ženu a děti zaplatit po deseti groších, za čeleď po groši. Tolik jako ve městech měli dát i hospodáři z předměstí, byli-li berníky uznáni za důležité, jinak pouze po jednom groši za sebe a za každého člena domácnosti. Podruzi měli platit dle uvážení berníků, nejméně však jeden groš. Po jednom groši měli přispět také všichni poddaní, muži, ženy i děti, příslušející k panské, rytířské či městské vrchnosti. Pro probošty, opaty, převory, děkany, arcikněze, kanovníky a faráře byla berně vyměřena na půl kopy grošů, kněžím, žákům a všem ostatním duchovním na jeden groš a stejnou částku měli za osobu vydat i všechny královské kláštery, kromě těch patřících k žebravým řádům.³⁵⁷ Zvlášť měli platit ještě vlastníci svobodných

³⁵² O malé navštívenosti sněmu, TAMTÉŽ. K ničemu nevedoucí jednání o novém zemském zřízení zmiňuje LD II, s. 193; zprávu k sněmu přiřazuje V. V. Tomek, *Dějepis* X, s. 159, pozn. 21.

³⁵³ AČ VI, s. 229.

³⁵⁴ LD, s. 193.

³⁵⁵ Sněmovní usnesení o výši berně a způsobu jejího vybírání AČ VI, s. 265–267. Stručné dobové shrnutí tohoto usnesení, avšak s mylnou datací na suché dny postní podávají SLČ, s. 220.

³⁵⁶ Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 79, s. 366 uvádí, že po jednom groši mělo být placeno za děti z obou stavů, tj. z panského i rytířského. V článku usnesení o panském stavu je to však zmíněno takto: „*sú se svolili na své osoby mužského pohlaví i také ženského s malého jako s velikého ...*“ AČ VI, s. 265. Přičemž „s malého“ se, jak se domnívám, myslí z dětí, navíc berně od osob rytířského stavu usnesení rozebírá zvlášť v samostatném článku.

³⁵⁷ V textu usnesení „*kromě těch klášteruo, kteří peněz neberú.*“ TAMTÉŽ, s. 266.

krčem, po patnácti groších, a kupci ve všech městech i městečkách z každého sklepa kopu grošů. Židé měli být daněni stejným způsobem jako křesťané. Kromě berně z hlavy bylo svoleno i k berni z kapitálových úroků po třech groších z 50 kop jistiny.

Berně měla být vybírána podle za tím účelem zřízeného soupisu obyvatelstva a to co nejdříve, nejpozději o svátcích letničních. Peníze vybrané z královských měst měly být shromážděny v Praze na Staroměstské radnici, ostatní v krajích u krajských hejtmanů, kde měly zůstat uloženy, až do té doby, než by král skutečně vyrazil do boje proti Turkům. K evidenci těchto peněz měla být podle sněmovního usnesení zřízena zvláštní dvacetičtyřčlenná berní komise, složená po osmi osobách z panského, rytířského a městského stavu, která měla zároveň dohlédnout na to, aby nebyla vybraná berně použita na nic jiného než na najímání vojska proti Turkům. Obecně bylo též ustanoveno, když by někdo včas berni nesložil „*napřed král Jeho Milost má naň svú mocí sáhnúti skrze pány úředníky své. A bylaliby toho potřeba, všecka země mají sobě na toho pomoci.*“³⁵⁸

Na témže sněmu bylo rovněž usneseno, aby byla vymáhána již dříve schválená berně pivní a berně z úroků od těch, kteří ji doposud nezaplatili. Dlužníci ji měli odvést nejpozději do dvou týdnů po sv. Jiří. Pokud by tak neučinili, měl jim být podle berničního práva zabavován dobytek, a kdyby se proti tomu někdo bránil, mělo proti němu být zakročeno stejným způsobem jako proti odbojníku.³⁵⁹

K další berni svolily stavy roku 1509 při příležitosti korunovace Ludvíka Jagellonského českým králem dne 11. března téhož roku. Šlo o obvyklou korunovační berni, v královských městech odváděnou formou berně z hlavy po dvou groších českých,³⁶⁰ na venkově formou berně z úroku poddaných, tj. z platů odváděných poddanými vrchnosti, v tomto případě ve výši poloviny úroku svatohavelského.³⁶¹ Zajímavé je, že se Vladislav zavázal berni využít nejen pro sebe, ale i pro „*zemské pilné a znamenité potřeby, a zvláště pro zkaženie a pretrženie toho lotrovstva, kteréž se jest v této koruně nad obyčej rozmohlo.*“³⁶²

---

³⁵⁸ TAMTÉŽ.

³⁵⁹ Zmiňuje to král Vladislav ve svém listu pro stavy Bechyňského kraje, ve kterém nařizuje výběr této berně TAMTÉŽ, s. 268. Šlo o berni dobrovolně svolenou pány a rytíři roku 1497 na sněmu o suchých dnech letničních; o problémech s jejím vybíráním, viz Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 79, s. 239–242; a J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 363, 367. K trestání odboje v této době K. MALÝ, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979, s. 84–88.

³⁶⁰ SLČ, s. 264–265; AČ XVIII, s. 482–483.

³⁶¹ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3537.

³⁶² AČ XVIII, s. 482.

Berně však byla odváděna jen velmi liknavě a královské dluhy nadále narůstaly.³⁶³ Berně se tak staly jedním z podnětů svolání sněmu svatohavelské 1510.³⁶⁴ Není jasné, zda se o nich alespoň jednalo, jisté ale je, že žádná berně na něm svolena nebyla. O vybírání dříve svolených berní se pak jistě jednalo o dva roky později na sněmu na den Svátostí.³⁶⁵ Téhož roku se opět jednalo o berní také na svatokateřinském sněmu 1512, jelikož královský dluh se v té době odhadoval na sumu přes 100.000 kop grošů českých.³⁶⁶ Panský stav proto navrhoval k snížení dluhů svolit pivní berní ve výši jednoho groše za pytel po dobu tří let. Proti tomu rázně vystoupila města – taková daň by postihla především je – a bránila se jí s odkazem na starší královské privilegium, které je mělo od pivní berně osvobodit. V odporu proti berní města podpořilo také rytířstvo a k žádnému svolení v tomto duchu tak nakonec nedošlo.³⁶⁷

Další jednání sněmu o berních v následujícím roce podnítily nové vpády Turků do Uherského království. Král Vladislav se proto už od června obracel s žádostí o finanční pomoc zvláště na jednotlivé stavy a ty na několika jednáních vyjádřily ochotu k ní svolit, ale pouze bude-li to projednáváno na sněmu.³⁶⁸ K němu ale pro stavovské spory došlo až v novém roce v pátek po Obrácení sv. Pavla. Stavové na něm sice opravdu rokovali o tom, jak vyvést království z dluhů a o králově žádosti na výběr pivní berně po tři roky, ale vinou stavovských rozporů, k jejichž urovnání byl sněm především svolán, se v tomto ohledu nic nedohodlo.³⁶⁹ Z neúspěchu jednání o berních se poté měšťané a šlechtici obviňovali navzájem.³⁷⁰ Opět se o berni na umoření královského dluhu mělo jednat na sněmu položeném na středu o suchých dnech letničních roku 1514,³⁷¹ ale ani na něm se k ničemu nedošlo.³⁷² Teprve na třetím sněmu v tomtéž roce, na sv. Máří Magdalenu, byla svolena pivní berně ve výši 1 groše z korce sladu na tři roky, ale jen od pánů a rytířstva a jen pod tou podmínkou, že Vladislav nejpozději do sv. Václava rozsoudí stavy v jejich sporech. K tomu byla vydána i přísná usnesení o výběru dřívějších berní.³⁷³ Tím se šlechta nejspíše snažila krále motivovat k vydání rozsudku pro ni

³⁶³ Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 20–21.

³⁶⁴ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3551.

³⁶⁵ Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 21.

³⁶⁶ O dluhu ve výši 200000 mluví SLČ, s. 284. Patrně však jde o částku počítanou v míšeňských groších, viz Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 22.

³⁶⁷ SLČ, s. 284.

³⁶⁸ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3573; AČ VII, s. 22; Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 22–23; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 324, 328.

³⁶⁹ Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 23; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 360.

³⁷⁰ Srov. jejich listy k polskému králi Zikmundovi: SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3599a; a AČ VII, s. 35.

³⁷¹ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3605.

³⁷² Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 24; F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 266.

³⁷³ Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 24; B. Rieger, *Zřízení I*, s. 144–145.

co nejpříznivějšího. Proto k berni o měsíc později svolila mimo sněm ale za obdobných podmínek i města.³⁷⁴ Přes opakovaná svolení se však výběr berní opět nerealizoval a královský dluh mezitím dále narůstal.³⁷⁵

Usnesení o vybírání již dříve schválených berní a nové daně z vaření piva se objevila i na sněmu zahájeném ve středu před svatodušními svátky 1515. Určen byl také způsob výběru a opatrování berně. Berníci v krajích ji měli odvádět na Pražský hrad čtyřem ředitelům, z nichž jednoho ustanovil král a zbylé stavy po jednom za každý. Ti měli umořovat berní královský dluh a k tomu po tři roky spravovat i veškeré královské důchody v Čechách, jejichž výnos měl být rovněž použit k splácení dluhů. Vyúčtování z toho měli pravidelně odevzdávat ke kontrole osmičlenné komisi zvolené stejným způsobem.³⁷⁶ Avšak ani poté se k žádnému výběru nepřikročilo. Hned na následujícím sněmu svolaném na den Povýšení sv. Kříže v témže roce proto žádal král prostřednictvím Karla Minsterberského české stavy o peněžní pomoc na své potřeby, tj. mimo berní svolenou posledně. To však stavové rázně odmítli a pouze prodloužili lhůtu k výběru pивní berně z minulého sněmu. Odvod této berně poté král urgoval po krajích, ale žádná se opět nesešla.³⁷⁷

Města a někteří z pánů vyjádřili ochotu k opětovnému schválení berně ještě před zahájením prvního sněmu v novém roce.³⁷⁸ Zvláště Pražané se v tom silně angažovali a apelovali na ostatní města v tom duchu, že dluhy krále nejsou jen jeho záležitostí, ale problémem celé země: „*Neb komu větší škoda by nastala, kdyby toto království, tak dluhy obtížené, bylo zkaženo nebo přeneseno, nežli nám všechněm a zvláště stavu městskému.*“³⁷⁹ K nadějnému sněmu na první pondělí postní 1516 byl s žádostí o berní vyslán opět Karel Minsterberský, ale přesto nakonec k žádnému usnesení o berni nedošlo, neboť sněmovní jednání zcela rozvrátily stavovské spory.³⁸⁰ Když se o tomto nezdaru dozvěděl král Vladislav, položil jen pár dní před svou smrtí nový sněm k jednání o zaplacení dluhů na pondělí po sv. Jiří téhož roku. Jako možnost, jak toho dosáhnout, byla na sněmu znovu navrhována pивní

³⁷⁴ SLČ, s. 308–309; AČ XXI, s. 34.

³⁷⁵ K roku 1514 je odhadován na 200000 kop grošů českých, SLČ, s. 306. Po smrti Vladislava je k sečtení královských dluhů zřízena komise, která jej vyčíslí na 208910 kop, viz SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3681. Podrobně k dluhům po Vladislavovi J. MACEK, *Jagellonský věk* III–IV, s. 226–233.

³⁷⁶ RLK, sign. VI Bh 1.

³⁷⁷ SLČ, s. 325–325; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 25; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 411, 414.

³⁷⁸ AČ VII, s. 128, 142, 143–144, 145, 157; a AČ XXI, s. 49–50.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 50.

³⁸⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 415–417; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 26–27.

berně, její projednávání však zablokovala města, která požadovala, ať se před berní nejprve vyřeší stavovské spory.³⁸¹

Mezi projednávané záležitosti se berně dostala i na dalším sněmu svolaném na sv. Martina 1516. Páni a rytířstvo na něm za sebe svolili k přísnému vybírání pivní berně navržené na minulém sněmu a to po tři roky, navíc potvrdili berni z úroků domluvenou v létě téhož roku na šlechtickém sjezdu v Benešově,³⁸² která měla být využívána na financování jejich poselstev ke králi Ludvíkovi a jeho poručníkům. Zároveň se také usnesli, že se o berních má jednat i se stavy z vedlejších zemí Koruny české, aby se i ony zapojily do splácení královských dluhů. To vše ale jen pod podmínkou navrátí-li se úřad podkomořího Burianovi Trčkoví z Lípy.³⁸³ Podobně jako u mnoha usnesení z předchozích sněmů zůstalo i toto opět pouze na papíře.³⁸⁴

K plnohodnotnému svolení berně, jejíž schválení se odrazilo i v praxi, došlo na sněmu položeném na úterý po sv. Václavu 1517, na němž se konečně vyřešily vleklé stavovské spory, které předtím stály za krachem nejednoho sněmovního zasedání. Stavy tentokrát opustily od daně z vaření piva a dohodly se na berni ze jmění a sice ve výši ½ českého groše z každé kopy ceny všech statků, i z peněz uložených na úroky a z platů komorních. K zjištění výše berně pro jednotlivce byl nařízen odhad jejich nemovitých majetků a stanoveny byly podrobné předpisy k jejímu výběru po krajích. Kdyby berně k zaplacení dluhů nestačila, měla se zopakovat v příštím roce. Vyupomínat a vybírat se mají také všechny již dříve svolené berně. K správě dluhů a těchto všech berní byla zvolena tříčlenná komise, od každého stavu po jedné osobě.³⁸⁵ Na následujícím svatokateřinském sněmu téhož roku došla tato opatření jen drobné úpravy, když bylo místo tří vrchních berníků voleno šest nových ředitelů celého království, z každého stavu po jednom katolíkovi a jednom utrakvistovi.³⁸⁶ Ti na příštím sněmu na sobotu po sv. Trojici roku 1518 požadovali vytvoření podrobného registru královských dluhů, k nějaké dohodě o tom však nedošlo, protože jednání o tom překazila hádka o způsobu výběru berně podle Svatováclavské smlouvy.³⁸⁷

³⁸¹ TAMTÉŽ, s. 27–28; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 302, 310.

³⁸² K schválení této berně na zmíněném sjezdu viz Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 28–29.

³⁸³ NA Praha, DZV 45 B:2–B:2', B:3'–B:6. Podkomořím byl v tom čase Albrecht Rendl z Oušavy. momentálně stojící na městské straně.

³⁸⁴ Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 28–29.

³⁸⁵ *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 279–284. Toto je také poprvé, kdy se berně ze jmění objevuje v českém bernictví, viz Č. KLIER, *Úprava*, s. 53.

³⁸⁶ TÝŽ, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 28–29.; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 334; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 442.

³⁸⁷ F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 338.

Na následujícím zářijovém sněmu téhož roku se začalo jednat také o nové berni, jelikož výnos berně z roku 1517 na pokrytí dluhů ani zdaleka nestačil. Bylo tedy navrženo, aby byl vybírán jeden peníz z groše patrně z každého prodeje, tj. celá jedna sedmina z kupní ceny. Takové zdanění bylo považováno za mimořádně vysoké a rázně se proti němu postavila města s tím, že taková berně by těžce postihla ekonomiku celého království. Pro jejich odpor tak z jejího schválení sešlo a ze sněmu vzešlo pouze nové nařízení o vymáhání doposud neodevzdaných berní.³⁸⁸ Nařízení o upomínání nezaplacených částek se opakovalo i na svatolucijském sněmu 1518, na kterém byli za tímto účelem také zvoleni noví správci dluhů, kteří měli sčítáním po krajích zjistit jeho přesnou výši.³⁸⁹

Jejich práce asi celkově nebyla příliš efektivní,³⁹⁰ jelikož na sněmu v pondělí po sv. Václavu 1519 byla k spravování dluhu zvolena dvanáctičlenná komise (po čtyřech osobách z každého stavu), která se měla opět snažit vymáhat nesplacené berně a také měla zkontrolovat oprávněnost všech pohledávek požadovaných na králi.³⁹¹ Stavové se na sněmu také dohodli, že otázka královských dluhů a důchodů bude prvořadým bodem jednání na následujícím sněmu.³⁹² K jednání o dluzích na něj přijeli krále zastupovat Karel Minsterberský a Jan Goston. Po stavech žádali novou berni, a také aby byl dluh rozdělen mezi stavy na třetiny (snad kvůli přehlednosti či k zamezení hádkám o tom, který stav již co odvedl). S tím souhlasila strana Zdeňka Lva z Rožmitálu a navrhla vypsát daň z prodeje ve výši jednoho halíře z každého groše ceny. Šlechtici pod obojí a především města však vystoupili proti tomu poukazující na zmatky při vybírání berní a nepořádky ve správě královských dluhů. Sněm se tak v otázce berní opět na ničem neusnesl.³⁹³ Kvůli žádostem některých věřitelů královského dluhu, kteří se domáhali brzkého zaplacení, se dostala problematika bernictví i na pořad jednání benešovského sněmu 1520.³⁹⁴ Stavy se zde dohodly na vymáhání nedoplatků berně, páni a rytíři navíc na zvláštní dani na potřeby královského dvora, pro případ, kdyby král přijel do Čech, a sice ve výši jedné kopy z 1000 kop ceny statku. Pro politické neshody však k žádnému výběru nedošlo.³⁹⁵ Z několika následujících sněmů nemáme o jednání o berních či

³⁸⁸ SLČ, s. 351–352; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 305–307.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 307–308.

³⁹⁰ Berně se dařilo vymáhat jen v několika krajích, viz TAMTÉŽ, s. 308.

³⁹¹ TAMTÉŽ, s. 308–309.

³⁹² AČ XII, s. 185.

³⁹³ Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 309–310; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 442. O mizerném stavu tehdejší finanční správy plně spekulantství, defraudací a klientelismu viz Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 310–311; a F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 340–341.

³⁹⁴ Jejich žádosti o zaplacení odkazuje na sněm Zdeněk Lev z Rožmitálu, AČ VII, s. 198.

³⁹⁵ Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 311–312; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 472–473.

o dluzích žádné zprávy, až v září 1521 se na sněmu jednalo o finanční pomoci, kterou žádal král Ludvík na tažení proti Turkům, a kterou předtím předběžně potvrdila šlechta a města na svých separátních sjezdech. Místo berně se stavy na sněmu nakonec dohodly, že na pomoc raději vyšlou vlastní vojsko.³⁹⁶

Novou vlnu jednání o berních rozpoutal příští rok příjezd krále Ludvíka do Prahy. Do Čech ho stavové zvali již delší dobu a jedním z motivů Ludvíkovy návštěvy byla i snaha o nápravu správy království a zisk peněz na obranu Uher před stále rozpínavějšími Turky.³⁹⁷ Berně a královský dluh se pak skutečně staly významnými tématy na všech sněmech, které se za Ludvíkova pobytu v Čechách konaly. Jednání o berních nebyla zpočátku nijak zvlášť úspěšná. Část stavovské obce je blokovala požadavkem na vytvoření podrobného soupisu dlužných částek a doposud vybraných berních, nakonec se však povedlo dosáhnout určité shody na sněmu položeném na den Svátostí především v otázce výběru starších berní a správě královského dluhu a zastavených statků. Schválena byla i nová berně, tentokráte smíšená. Daň ze jmění měla platit každá pozemková vrchnost, měšťané a kupci ve výši jednoho groše z kopy majetku, běžní poddaní poté půl groše a židé dva groše. Z hlavy měl platit každý děkan a arciděkan kopu grošů, farář půl kopy, kaplan 15 grošů, arcikněží groš, neosedlí nádeníci 2 groše a zvlášť se mělo platit i za každou zpustlou faru půl kopy. Platit se mělo také z vaření piva po groši z každého věrtele určeného na prodej a rovněž po groši z každého strychu, korce nebo džberu uvařeného k vlastní spotřebě. Zpoplatněno bylo i šenkování jedním grošem ze sudu běžného piva, dvěma z polouvozí těch lepších a půl grošem z věrtele vína, a dovoz a vývoz nejrůznějšího zboží.³⁹⁸ Především města se však zdráhala berní vybírat, dokud nebude v správě královských financí zjednáán pořádek, ale nakonec se podvolila i ona, což bylo potvrzeno na následujícím svatokateřinském sněmu 1522.³⁹⁹

Velkou ochotu králi pomoci projevily stavy na sněmech v novém roce. Nejprve se počátkem roku na sněmu o sv. Vincenci rozhodly postoupit Ludvíkovi zámky Poděbrady, Kolín, Krivoklát, Tachov a Nečtiny a také důchody z hor, na městech, klášterech a židech a někteří ze stavů králi dokonce dluh odpustili, např. Vojtěch z Pernštejna mu zdarma předal panství Hlubokou, kterou držel v zástavě za 24000 zlatých.⁴⁰⁰ Na následujícím

³⁹⁶ Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 313; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 490.

³⁹⁷ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 3814.

³⁹⁸ NK ČR, sign. 65 E 8152; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 313–316.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 316–318.

⁴⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 318. Obecně k jednáním o berních za králova pobytu v Čechách do sněmu na sv. Vincence AT VI, s. 238–248.

svatomatějském sněmu pak byla králi odsouhlasena již déle žádaná berně na pomoc proti Turkům od všech stavů, a sice ve výši jedné kopy z tisíce kop majetku, vyjma klenotů, oblečení a finanční hotovosti. Mimo to se opět apelovalo na odvedení nedoplatků ze starších berní.⁴⁰¹ Oproti mnohým dřívějším svolením se toto dařilo zdárně realizovat i v praxi a berně se skutečně relativně poctivě vybírala,⁴⁰² nakonec snad vynesla i více, než bylo potřeba, a na svatoondřejském sněmu 1524 z ní bylo svoleno králi půjčit 2000 kop grošů, což o rok později potvrdil i sněm na Obrácení sv. Pavla.⁴⁰³ Toto rozhodnutí také představuje poslední známé sněmovní jednání týkající se bernictví z tohoto období. Finanční pomoc králi na boj proti Turkům byla sice svolena ještě v červenci roku 1526, avšak pouze od stavů, kteří se tehdy účastnili sjezdu rožmberské strany v Kolíně.⁴⁰⁴

III.3. Schvalování vojenských hotovostí

Další významnou a tradiční pravomoc českého zemského sněmu představovala možnost povolovat tažení zemského vojska do zahraničí, rozhodovat ve věci obrany České koruny a svolávat obecnou hotovost.

Právo vést a vyhlášovat války sice příslušelo králi.⁴⁰⁵ Ten tak teoreticky mohl činit podle libosti, ale jen za předpokladu, že si k válčení obstará vlastní žoldnéřské vojsko, které bude sám financovat. Čeští stavové totiž nebyli povinni vytáhnout válčit za hranice státu, pokud by takové tažení neschválil český zemský sněm. Toto právo vycházelo již z inauguračního diplomu krále Jana Lucemburského, který jej pro Čechy zřejmě vydal v roce 1310.⁴⁰⁶ Ve zde zkoumané době se zmínka o této zásadě objeví v královském rozsudku o kompetenci měst na sněmech z roku 1502. Mezi jinými záležitostmi se v něm praví, že všechny tři stavy rozhodují o „*vojen vyzdvižení ... ven z země pro potřeby královské a zemské*.“⁴⁰⁷ Ze sledovaného období je také známo uplatnění tohoto práva v praxi. V dubnu

⁴⁰¹ NA Praha, ČDK, sign. IV H 3, kart. 698; a Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 318, 320–321.

⁴⁰² Tamtéž, s. 319, 321; F. Palacký, *Dějiny* V/2, s. 473.

⁴⁰³ NK ČR, sign. 65 E 2375, s. 7.

⁴⁰⁴ AČ IX, s. 90, 93, 95; Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 321–322.

⁴⁰⁵ J. Kalousek, *České státní právo*, s. 349; J. Pelant, *České zemské sněmy*, s. 368. Roku 1501 také král Vladislav varuje bojovně naladěné stavy Plzeňského kraje, které hrozí, že by mohly kvůli pohraničním sporům vpadnout do Bavor, že: „*v obecném zuostání to jest znamenitě zapsáno, že žádný bez vuole naše válek ven z země začínati ani zdvihati nemá; a staloliby se co proti tomu, že jsou na to pokuty znamenité*.“, AČ I, s. 333–334.

⁴⁰⁶ Lenka Bobková, *Velké dějiny zemí Koruny české* IV/a, Praha – Litomyšl 2003, s. 27–28.

⁴⁰⁷ AČ VI, s. 251.

roku 1506 vtrhlo vojsko císaře Maxmiliána I. Habsburského do Uher kvůli sporu ohledně nástupnických dohod mezi Habsburky a Vladislavem, které porušilo nedávné usnesení uherského sněmu.⁴⁰⁸ Král proto psal už počátkem května téhož roku do Čech a nařizoval stavům, ať jsou v pohotovosti pro případ, že by Maxmilián vpadl také do českých zemích a zároveň, ať jsou připraveni vytáhnout mu na pomoc, bylo-li by toho zapotřebí. K tomu byl položen sněm na suché dny letniční 1506.⁴⁰⁹ Na něm stavové zformulovali svou odpověď králi v tom duchu, že sice mají pochopení pro jeho obtížnou situaci, ale že se nemíní nijak angažovat v tom, co si Uhři sami začali a vyprovokovali.⁴¹⁰

Tento sněm se otázkou svolávání vojenských hotovostí zabíral také v technické a teoretické rovině. Stavby na něm nejvyššímu purkrabí Království českého přirklý právo nařizovat svolání zemské hotovosti k řešení domácích záležitostí (obhajování práva a potírání opovědníků), což stvrdily společným usnesením. Podle něj se měl na výzvu purkrabího k stavovskému vojsku osobně připojit každý pán a rytíř, nebo měl za sebe někoho zajistit náhradou. Kdo by této výzvy neuposlechl, měl se poté o nejbližších suchých dnech z toho zodpovídat před zemským soudem a v případě, že by neprokázal bezelstnost své neúčasti, měl být potrestán ztrátou cti, hrdla a majetku.⁴¹¹ Povinnost účastnit se těchto tažení se pochopitelně týkala také královských měst.⁴¹² Tímto ustanovením se také poněkud omezila sněmovní agenda v oblasti schvalování domácích hotovostí. Po tomto roce už také nejsou známa žádná jednání o zemské hotovosti svolané k řešení domácích záležitostí, která by se odehrávala na sněmech, ačkoliv svolávání a nařizování hotovostí samotných k udržování pořádku v Království je jinak z této doby známo vícero. O domácí hotovosti se poté jednalo možná jen na sněmu v dubnu roku 1521, jelikož hned po jeho skončení hotovost nařizuje Zdeněk Lev z Rožmitálu. Je to však pouze dohad, neboť o jednáních tohoto sněmu není známo nic jiného, než že byla velmi zmatená a roztržitá. Tuto hotovost se navíc Zdeněk Lev snažil svolat, zdá se, hlavně k zastrašení svých politických odpůrců, ačkoliv formálně byla nařizována kvůli potřebě zakročit proti opovědníkům a rušitelům práva.⁴¹³

⁴⁰⁸ V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 228.

⁴⁰⁹ AČ VI, s. 339–340. K tomu srov. i králova psaní do měst a krajů vyzývající k vojenské pohotovosti, TAMTÉŽ, s. 337–339.

⁴¹⁰ V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 228.

⁴¹¹ Usnesení se zachovalo v instrukci krále Vladislava pro Čáslavský kraj, AČ VI, s. 340–341.

⁴¹² Zmiňuje to jiná královská instrukce v těžké věci, tentokrát pro České Budějovice, AČ XXI, s. 254–255.

⁴¹³ V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 487–488.

Ještě z doby před zmíněným svěřením pravomoci svolávat domácí zemskou hotovost do rukou nejvyššího purkrabího sněmem o suchých dnech letničních roku 1506, je ale známo organizování jedné větší vojenské výpravy českým zemským sněmem. Roku 1504 nařídil král Vladislav stavům vojenskou pohotovost proti několika příslušníkům rodu Šliků, kteří byli již delší čas ve vleklém konfliktu se zemským právem. Jednat o ní se mělo, kromě jiného, na svatováclavském sněmu 1504.⁴¹⁴ Jednání tohoto sněmu však zcela narušily tehdejší stavovské rozpory a není jasné, zda se tento sněm k jednání o zakročení proti Šlikům vůbec dostal, ačkoliv například Mikuláš Šlik ke sněmu zaslal psaní, ve kterém líčil svůj pohled na spor a stěžoval si na ústrky, kterých se mu při předchozím projednávání šlikovských při dostalo.⁴¹⁵ Celá šlikovská záležitost se tak přesunula na následující sněm, který byl svolán na den Svátostí roku 1505. Ani průběh tohoto sněmu nebyl moc klidný, ale k jednání o tažení proti Šlikům na něm nakonec přece jenom došlo, ačkoliv se k němu uvolil jenom stav panský a rytířský.⁴¹⁶ Na sněmu byl také při této příležitosti vytvořen velmi podrobný rozpis toho, kolik mají jednotliví šlechtici k tažení vystrojit pěších, jízdních a vozů.⁴¹⁷

Co se týče tažení českých stavů do zahraničí, ty ve zkoumané době souvisejí především se vzrůstajícím ohrožením Uherského království výboji Osmanské říše, i když většinou byla v této souvislosti králem od českých stavů žádána hlavně finanční pomoc, jak to již bylo rozebráno v podkapitole o zemských berních. Obě tyto oblasti působnosti českého zemského sněmu se však mohly čas od času částečně propojovat. Když tak v roce 1502 stavy vyhověly královi žádosti o berni na financování vojenské výpravy proti Turkům, bylo jejím výběrčím také nařizováno, že „*mají se na lidi ptáti hodné, jízdné i pěší, převrhnúc tu sumu peněz, pokadžby na počet jízdných i pěších až do puol léta postačiti mohla.*“ Výnos z berně se tedy má přepočíst na počet vojáků, které by za ni bylo možno najmout a podle něj je poté budou moci verbovat králem určení hejtmani. Výslovně je v něm také zmíněno, že za peníze vybrané od stavů se mají žoldnéři najímat pouze ze zemí Koruny české.⁴¹⁸ Naopak 12. září 1521 se stavy na sněmu dohodly, že místo králem požadované berně na pomoc proti Turkům raději vystrojí vlastní vojsko. Jako datum shromáždění zemské hotovosti byl určen 5. říjen.⁴¹⁹

⁴¹⁴ AČ XXI, s. 251–252; AČ VI, s. 308–309.

⁴¹⁵ V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 215–216. Šlikův dopis viz AČ VI, s. 311–312.

⁴¹⁶ F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 89–90; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 218–219.

⁴¹⁷ AČ VI, s. 316–321.

⁴¹⁸ AČ VI, s. 267.

⁴¹⁹ Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 311–312; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 472–473; Z. Vybíral, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008, s. 143.

Velmi naléhavou se stala otázka sebrání české zemské hotovosti v létě roku 1526. Začátkem května zahájil osmanský sultán Süleyman I. své druhé tažení do Uher. V červnu již jeho vojsko pochodovalo Srbskem a na uherském dvoře se rychle rozběhly přípravy na obranu Uherského království před tureckým vpádem. Výzva k vypravení vojenské hotovosti na pomoc králi došla do Čech 22. června, šance, že by ji projednal zemský sněm, však byla v této době téměř nulová. Znesvářená stavovská obec se totiž již od minulého roku nebyla schopná na konání sněmu dohodnout a příslušníci jednotlivých protivných stran dávali přednost vlastním separátním sjezdům a shromážděním. Navíc nejvyšší purkrabí, Zdeněk Lev z Rožmitálu, považoval zprávy z Uher za značně přehnané a více než Turků se obával svých domácích nepřátel. Na výpravě na pomoc králi se tak nakonec dohodli pouze členové tzv. rožmberské strany, a to mimo zemský sněm na sjezdu v Kolíně.⁴²⁰

Spolu se schválením berní na tomtéž sjezdu tak tento akt dokresluje krizi, do níž se české zemské sněmy dostaly po roce 1525. Část stavovské obce si je tehdy začala částečně nahrazovat svými sjezdy, a tato shromáždění skutečně chvíli fungují jako určitá alternativa k českým zemským sněmům, což v danou chvíli akceptoval i král Ludvík.⁴²¹

III.4. Záležitosti zahraniční a vedlejší země

Projednávání zahraničních záležitostí bylo oblastí, v níž se výrazně projevovalo stýkání a prolínání pravomocí panovníka a českého zemského sněmu. Původně příslušela zahraniční politika pouze do královské domény. S rozvojem stavovského státu do ní však v průběhu 15. století stále více začaly pronikat i stavy, i když je zde třeba upozornit, že nejen prostřednictvím zemských sněmů, ale i svými dalšími institucemi.⁴²² Kromě posílení moci stavovské obce jako takové a později i delší nepřítomnosti panovníka v zemi se v tomto stavu

⁴²⁰ F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 507–509; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 602–604; Z. VYBÍRAL, *Bitva*, s. 164–167.

⁴²¹ Srov. F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 501–502; *Historica Třeboň 1526–1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie I. Písemnosti z let 1526–1535*, ed. Tomáš STERNECK Praha 2010 (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století. Řada A. Svazek II/1), s. 58–61. Tento stav však neměl dlouhého trvání, a byl urovnán již na podzim roku 1526. Za povšimnutí však stojí paralela tohoto stavu se situací na počátku 17. století. Jako alternativa k zemským sněmům, ovládaným převážně radikálními katolíky ve funkcích nejvyšších zemských úředníků, se tehdy začaly scházet samostatné sjezdy evangelických stavů, viz J. PÁNEK, *Český a moravský zemský sněm v politickém systému České koruny doby předbělohorské (1526–1620)*, in: *Sejm*, s. 31–47, zde s. 41–42.

⁴²² Celkový přehled podává J. KLIMENT, *Orgány zahraničních styků v českém státě před Bílou horou*, Praha 1929 (= Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze 14), k období, jež zkoumá tato práce, zvláště s. 40–69.

věcí výrazně odráží i tzv. „korunní myšlení“ českých stavů, tj, jejich představa, že kromě Českého království reprezentují i celou Korunu českou, jakožto nadřazený státní útvar. Snažily se proto vystupovat jako její hlavní stavovští zástupci a kontrolovat krále v jednáních, která by se jí týkala.⁴²³ Český zemský sněm tak spolu s králem udržoval styky se sousedními zeměmi, přijímal zahraniční poselstva a vysílal vlastní posly do zahraničí, zastával se obyvatel Českého království v jejich přích a nesnázích v cizině a řešil pohraniční spory.

Kvůli potřebě projednat „výtržky, kteréž se z okolních zemí německých do Království českého dějí“, které se koncem 15. století stále více množily, byl roku 1500 z rozhodnutí předcházejícího sněmu svolán nový sněm na den sv. Jeronýma.⁴²⁴ K projednání pohraničních nepokojů na něm pak skutečně došlo, přestože jinak byl sněm plně zachvácen stavovskými spory. Stavby z něj napsaly Albrechtovi IV. Bavorskému návrh, aby se k řešení neshod na česko-bavorské a česko-falcké hranici sešla osmičlenná smírčí komise v Plzni. Té by obě strany měly předložit své žaloby a jí by také příslušelo všechny sporné body rozsoudit.⁴²⁵ Z této schůzky, na niž byli navíc z iniciativy krále Vladislava pozváni ještě Filip Falcký a Jindřich Landshutský, však nakonec sešlo a v dubnu roku 1501 sněm pověřil dalším vyjednáváním s knížetem Albrechtem Bavorským Zdeňka ze Šternberka a na Zbirohu a Otíka Kamýckého.⁴²⁶ Snad se mezi oběma stranami mělo jednat především o problémech spojených s opovědní válkou, kterou s Albrechtem Bavorským tehdy vedl Heřman Janovský z Janovic.⁴²⁷ Jí a dalšími pohraničními výtržnostmi se měl zabývat také sněm následující, položený na den sv. Jakuba v roce 1501.⁴²⁸ Král však tento sněm kvůli svým plánům nakonec odložil a na pořad sněmovního jednání tak tyto sporné záležitosti možná přišly až na následujícím svatoondřejském sněmu.⁴²⁹ O jeho průběhu ale bohužel není nic známo. Konsolidací poměrů na západní hranici se poté česká strana dále zabývala, ale další vyjednávání v této věci již

---

⁴²³ Ke korunnímu a zemskému myšlení viz J. VÁLKA, *Morava a Česká koruna na přelomu 15. a 16. století*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, C – řada historická 35, 1988, s. 143–155; Týž, „Státní a zemské“ v českých dějinách, *Časopis Matice moravské* 109, 1990, s. 320–336. Konkrétně se to v období, jímž se zabývá tato práce, výrazně projevilo hlavně při řešení některých sporů mezi českými stavy a Uherským královstvím týkajících se vedlejších zemí Koruny české. Kvůli předmětu jejich sporu je to však více rozebráno až níže u problematiky vztahu českého zemského sněmu k vedlejším zemím.

⁴²⁴ AČ VI, s. 221.

⁴²⁵ *Listář* II, ed. J. STRNAD, s. 412; Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze* V, Domažlice 2005, s. 105.

⁴²⁶ V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 159; J. JÁNSKÝ, *Kronika* V, s. 107.

⁴²⁷ K pozadí a vývoji celého sporu J. JÁNSKÝ, *Kronika* V, s. 105–127.

⁴²⁸ AČ I, 332–333; AČ VI, s. 232.

⁴²⁹ Jako jeden z důvodů jeho svolání se uvádějí „všecky věci, kteréž jsou rozličné buď v zemi nebo ven z země“, AČ VI, s. 232–233.

vedly hlavně stavovské a úřednické komise a smírčí skupiny na zvláštních sjezdech všech zúčastněných stran.⁴³⁰

Bylo již zmíněno, že český zemský sněm se angažoval v situacích, kdy byla někomu z obyvatel Českého království v cizině způsobena nějaká závažná újma nebo nespravedlnost. V roce 1505 se tak na pořad jednání sněmu na den Svátostí dostal případ několika plzeňských měšťanů, jimž bylo v Horní Falci násilně zabaveno stádo dobytka, které hnali na prodej do Norimberka. Čeští stavové se v tomto případě neváhali angažovat a ze sněmu kvůli tomu psali Ludvíkovi z Eybu, místodržícímu Horní Falce, a Albrechtovi IV. Bavorskému, aby Plzeňským zajistili nápravu.⁴³¹ Celý spor se pak ještě značně protáhl a české stavy zaměstnal ještě několikrát.⁴³²

V červenci 1508 stavy v tzv. svatojakubské smlouvě, upravující zemskou správu po dobu nepřítomnosti krále v zemi, rozhodly i o částečném vymezení kompetencí krále a stavovských institucí při řešení zahraničních záležitostí. Značný podíl moci touto smlouvou připadl na nejvyšší zemské úředníky a soudce zemského soudu. Ti měli sami přijímat cizí vyslance a jejich poselství buď samostatně vyřídit, nebo byla-li by toho potřeba, obrátit se s ním na krále či na český zemský sněm. Co představovalo stav oné potřeby, však definováno nebylo. Navíc kdyby nějaké poselství týkající se Českého království obešlo české stavy apřišlo rovnou k panovníkovi, měl ho král rovněž postoupit k přednostnímu projednání výše zmíněnému sboru.⁴³³ V oblasti zahraničních vztahů tím byla významně posílena pravomoc stavů, zároveň však poněkud oslaben vliv samotného zemského sněmu, neboť rada zemských úředníků a soudců mohla podle svého uvážení rozhodovat i bez něj. Reálný dopad na obsah sněmovních jednání to také asi skutečně mělo, neboť po této době zpráv o zahraničních jednáních, na nichž se podílel sněm, v pramenech znatelně ubývá. Pouze ze svatohavelského sněmu roku 1510 se zachovala zpráva, že se jednalo o uzavření přátelské smlouvy mezi Českým královstvím a rakouskými zeměmi.⁴³⁴

Pozornost mezinárodní politiky český zemský sněm vzbudil ještě v roce 1519, kdy se ve Frankfurtu chystala volba nového císaře Svaté říše římské. Král Ludvík, který by se měl volby jako jeden z kurfiřtů účastnit, nebyl tehdy ještě k volbě právně zletilý. Uplatnění

⁴³⁰ J. JÁNSKÝ, *Kronika V*, s. 108–128.

⁴³¹ *Listář II*, ed. J. STRNAD, s. 491–493.

⁴³² Listy a různé zprávy od všech zúčastněných stran viz TAMTÉŽ, s. 498–500, 502–503, 508–510, 513–514, 522–523.

⁴³³ AČ VI, s. 387–390; J. KLIMENT, *Orgány*, s. 57–58.

⁴³⁴ F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 182; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 301.

českého kurfiřtského hlasu se proto ujala česká stavovská obec. České stavy tím chtěly jednak zabránit opakování situace z roku 1486, kdy byl císař volen bez účasti českého kurfiřta,⁴³⁵ a zároveň se tím postavily proti pokusům polského krále Zikmunda I. Starého přisvojit si k této volbě český kurfiřtský hlas jako opatrovník mladého Ludvíka. Červnový sněm se v tom opřel o precedentní situaci z roku 1440, kdy se na volbě císaře Fridricha III. Habsburského rovněž podíleli čeští stavové. K odevzdání hlasu bylo zvoleno čtyřčlenné poselstvo, které v souladu s Ludvíkovým přáním odevzdalo český hlas Karlovi Habsburskému, ačkoliv na sněmu zazněl i v praxi nereálný návrh, aby české poselstvo hlasovalo pro krále Ludvíka.⁴³⁶

Jak již bylo řečeno výše, představy českých stavů o jejich výsadním postavení v rámci svazku Koruny české se obdobným způsobem jako při projednávání zahraničních záležitostí odrážely také v jejich postoji k zahraničním lénům a vedlejším korunním zemím. Vůči nim se česká stavovská obec viděla v nadřazeném postavení a mnohdy se snažila jednat jménem celé Koruny jako strážkyně její celistvosti. Takovéto pojetí však ostře odmítaly stavy vedlejších zemí, které se cítily být českým stavům rovnoprávné a jako vyšší autoritu uznávaly pouze osobu panovníka.⁴³⁷ Co se českého zemského sněmu a problematiky vedlejších zemí v letech 1500 až 1526 týče, řešila se na sněmech nejčastěji především otázka zahraničních lén Koruny, problémy vztahu Uherského království k vedlejším zemím a bezpečnostní opatření celokorunního charakteru.⁴³⁸

Česká zahraniční léna se ve sledovaném období dostala na pořad jednání zemského sněmu poprvé v roce 1504. Konkrétně šlo o několik českých lén v Horní Falci, která se v roce 1499 uvolnila smrtí Oty II. Mosbašského. Kurfiřt Filip Falcký, hlava rýnských Wittelsbachů, který je po Otovi zdědil, poté pokládal potvrzení svých nároků králem Vladislavem za víceméně samozřejmé. Jiného názoru však byla česká strana, která dědickou smlouvu mezi Filipem a Otou pokládala za protiprávní, a tato léna tak považovala za spadlá zpět na Korunu.

⁴³⁵ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* V, s. 460–461.

⁴³⁶ NA Praha AČK, inv. č. 1926, 1928, 1930, 1932. Přehledně F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 353–355.

⁴³⁷ Výše už byl zmíněn rozdíl mezi čistě „zemským“ myšlením stavů ve vedlejších zemích a „korunním“ v Čechách. Srov. k tomu i některé konkrétnější dobové úvahy o vztazích stavovských obcí v České koruně, viz J. VÁLKA, „*Politická závět*“ *Viléma z Pernštejna (1520–1521). Příspěvek k dějinám českého politického myšlení v době jagellonské*, Časopis Matice moravské, 1971, s. 63–82; a Anna KUBÍKOVÁ, „*Výpověď krále Jana*“ z jiného úhlu pohledu, in: *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*, Brno 2000, s. 129–136.

⁴³⁸ Problematika vývoje a povahy institucionálních, právních a státoprávních vztahů a vazeb mezi jednotlivými korunními zeměmi jak k sobě navzájem, tak i k samotné Koruně české jakožto nadřazenému celku, v období českého stavovského státu tvoří velmi komplexní a obsáhlé téma. Pro celkový přehled srov. nejnověji L. BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*, edd. Táž et al., Praha 2010, s. 25–86.

Vznikl proto problém, který se dále vlekl celých deset let.⁴³⁹ V zmíněném roce 1504 se těmito lény v souvislosti s tehdy zahájenou válkou o Landshutské dědictví mezi Albrechtem Bavorským a Ruprechtem Falckým měl zabývat český zemský sněm svolaný na den sv. Petra a Pavla. Projednáním této otázky se stavy byl Vladislavem pověřen Albrecht Libštejnský z Kolovrat.⁴⁴⁰ Sněm se však rozešel kvůli stavovským sporům a celá záležitost tak byla přesunuta na sněm následující. Ten se sešel na den sv. Václava a panovníka na něm měl zastupovat Zdeněk Lev z Rožmitálu.⁴⁴¹ Po stavech shromážděných na sněmu král požadoval, aby se zasadily o navrácení zmíněných lén zpět do přímé držby České koruny, v případě potřeby i vojenským zásahem. Sněm se však rozhodl, dříve než by projednával královské propozice, vyčkat na falcké posly. S nimi se stavovští reprezentanti poté dohodli na dalších jednáních, a spor se tak měl nadále řešit na společných jednáních zástupců obou stran.⁴⁴²

Na českém zemském sněmu se pak problém českých lén v Horní Falci znovu objevil v roce 1509. V průběhu září a října přijeli do Prahy k jednání s králem a nejvyššími zemskými úředníky vyslanci kurfiřta a falckrabího Ludvíka V., syna Filipa Falckého. Obě strany spolu jednaly několik týdnů o urovnání letitých sporů a obnovení lenního svazku zmíněných lén k České koruně. Ke sněmu se však celá záležitost dostala až v listopadu. Jak konkrétně se sněm v této věci angažoval ale není zcela jasné, pravděpodobně snad odsouhlasil přípravný návrh dohody, kterou Vladislav s Ludvíkem dokončil po jeho příjezdu do Čech.⁴⁴³

V obecnější rovině se pak otázka korunních statků na tomto sněmu projednávala kvůli sporu o Zdechovice na Chrudimsku, které král dědičně postoupil Mikuláši Trčkovu z Lípy. Proti tomu protestoval zbytek stavovské obce a stavové kvůli tomu nechali na sněmovním zasedání před králem předčítat jeho dřívější majestát,⁴⁴⁴ kterým se zavazoval neodcizovat od Koruny žádné země ani statky. Král se zpočátku zdráhal, ale nakonec se podvolil sněmovnímu výkladu, že svobodně může zapisovat pouze důchody, ale rozdávat korunní statky může pouze se souhlasem sněmu.⁴⁴⁵ Nedlouho poté vzniklo v této věci další obecnější

⁴³⁹ K pozadí sporu a jeho kompletního průběhu do roku 1505 J. JÁNSKÝ, *Kronika V*, passim.

⁴⁴⁰ AČ VI, s. 297; J. JÁNSKÝ, *Kronika V*, s. 144–146.

⁴⁴¹ AČ VI, s. 310–311.

⁴⁴² J. JÁNSKÝ, *Kronika V*, s. 162–163.

⁴⁴³ *Die Selbstbiographie*, ed. A. WOLF, s. 119. K průběhu celého jednání a slavnosti po jeho zakončení viz Marie BLÁHOVÁ, *Obnovení lenního svazku šestnácti měst a hradů v Horní Falci k České koruně na podzim roku 1509. Osobní vzpomínky diplomata a tlumočnicka*, in: *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I*, edd. Jiří Mikulec – M. Polívka, Praha 2007, s. 133–136.

⁴⁴⁴ Šlo o majestát vydaný roku 1499 v Bratislavě. Ten byl přejet do Zůstání prešpurského jako článek č. 22, AČ V, s. 500–501; a s drobnou úpravou převzat také do Vladislavského zemského zřízení jako článek č. 490, *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 241–243.

⁴⁴⁵ NA Praha, DZV 6, fol. F 20^v–F 21.

usnesení o statcích a zemích inkorporovaných do České koruny. V něm se králi zakazovalo zastavovat, odcizovat nebo jinak smluvně manipulovat se všemi korunními lény bez svolení českého zemského sněmu. Stavové pro jistotu také dopředu prohlásili za neplatné všechny smlouvy, které by o těchto lénech panovník učinil bez vědomí sněmu. Dosavadní smlouvy však nadále ponechali v platnosti (výslovně se v usnesení zmiňují smlouvy s falckrabím Otou a míšeňskými knížaty). Kvůli získání přehledu o již uzavřených smlouvách pak měl nejvyšší kancléř Království českého vytvořit jejich registr, který by se uchovával na Karlštejně.⁴⁴⁶ Vladislav toto usnesení schválil 11. ledna 1510 ve svém majestátu o zachování celistvosti České koruny.⁴⁴⁷

V témže roce se na svatohavelském sněmu objevil také již déle probíhající spor týkající se vztahu vedlejších zemích k Uherskému království. Uherské stavy na základě svého výkladu olomoucké mírové smlouvy z roku 1478 tlačily na krále Vladislava, aby do korunních zemí, které díky smlouvě držel král Maryáš, vydával majestáty, privilegia a další listiny jen pod uherskou pečeti, tj. z pravomoci uherského krále.⁴⁴⁸ České stavy to pochopitelně nemohly akceptovat, neboť to bylo proti právům České koruny a v podobném jednání viděly ohrožení příslušnosti zmíněných zemí ke Koruně. K čemu v tomto bodě svatohavelský sněm dospěl však není známo.⁴⁴⁹ K dalšímu jednání o poměru Moravy, Slezska a Lužic k oběma korunám došlo jistě také na sněmu svatokateřinském roku 1512, jelikož tento sněm připravoval poselstvo k chystanému generálnímu sněmu v Kladsku, kde se měla tato záležitost řešit se zástupci ostatních korunních zemí. O sněmovním jednání však opět neznáme žádné podrobnosti a na kladském sněmu se o tom nakonec nejspíše vůbec nejednalo.

⁴⁵⁰ Jednoho z cílů zadaných svatokateřinským sněmem českému poselstvu ke generálnímu

---

⁴⁴⁶ *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 372.

⁴⁴⁷ Celkově k oběma usnesením i majestátu viz F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 170–173. K majestátu také J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 85; který ho i celý vydal, viz TAMTÉŽ, s. 574–576. Roku 1522 obdobné nařízení vydali i král Ludvík, TAMTÉŽ, s. 576–577.

⁴⁴⁸ Olomoucká mírová jednání probíhala v letech 1478–1479 mezi Vladislavem a Matyášem Korvínem s cílem rozdělit jejich moc v České koruně. Klíčová je v tomto ohledu smlouva z 30. září 1478. Ta přiznává titul českého krále Vladislavovi i Matyášovi s tím, že Vladislav bude panovat v Českém království a Matyáš na Moravě, ve Slezsku a obou Lužicích. Více k této dohodě viz J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 83–84; J. VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 159–164.

⁴⁴⁹ F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 182–183; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 301.

⁴⁵⁰ K svatokateřinskému sněmu 1512 viz V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 317–318; a Antonín REZEK, *O sněmu kladském r. 1512*, in: Sborník historický vydaný na oslavu desetiletého trvání Klubu historického v Praze, Praha 1883, s. 5–8.

sněmu se však dosáhnout podařilo, a v Kladsku tak vzniklo několik smluv o stíhání zločinců a opovědníků přes hranice jednotlivých zemí.⁴⁵¹

Z iniciativy stavů Hlohovského knížectví se otázka poměru vedlejších zemí k Uherskému království opět objevila na sněmech v roce 1514, konkrétně na sněmu svolaném na pátek po Obrácení sv. Pavla. O propůjčení Hlohovského knížectví se v té době na dvoře v Budíně velmi ucházel králův synovec, braniborský markrabě Jiří, a aby pro sebe získal podporu uherských stavů, slíbil, že získá-li toto knížectví, složí za něj lenní slib Uherské koruně. To se však nelíbilo hlohovským pánům a rytířstvu. Vyslali proto k českému sněmu své poselstvo, kterým žádali potvrzení královského privilegia, že byli k Českému království připojeni jako jeden úd České koruny a nemají tudíž od něho být „*oddáváni ani vyděděni ani zastavováni ani žádným obyčejem odcizeni*“. Tomu české stavy na jinak rozhádaném sněmu ochotně vyhověly. Slíbily, že se zachovají podle jejich žádosti a budou chránit hlohovské stavy proti komukoliv, kdo by je v tom chtěl utiskovat.⁴⁵² V první pondělí v postě roku 1516 se pak sešel další sněm věnovaný problému opovědnictví v České koruně. Připravil se na něm landfrýd mezi Čechami, Moravou a Slezskem o pronásledování opovědníků, kteří by přejeli ze země do země, a proti těm, kdo by je u sebe vydržovali a ukrývali. Několik článků této dohody již bylo sepsáno, aby je pak jednotlivé země zpečetily, ale kvůli rozporům mezi českou a moravskou stranou k tomu nakonec nedošlo. Jejich spor se týkal nedostatečných kompetencí moravského hejtmána k některým jednáním a jednoho moravského opovědníka, který se ukrýval v Čechách. Hádka o tyto věci se pak stala i jednou z příčin předčasného rozpuštění sněmu.⁴⁵³ K doprojednání této záležitosti tak došlo až o rok později na sněmu svatokateřinském. České stavy na něm podobně jako v roce 1512 připravily své zástupce k jednání na generální sněm, svolaný na rok 1518 opět do Kladska.⁴⁵⁴ Ten se poté skutečně uskutečnil a byly na něm obnoveny a doplněny landfrýdy uzavřené s moravskými a slezskými stavy roku 1512.⁴⁵⁵

---

⁴⁵¹ Landfrýd s Moravským markrabstvím, NA Praha, AČK, inv. č. 1896; a se Slezským knížectvím, TAMTÉŽ, inv. č. 1895. Regesty obou listin *Archiv VI*, ed. A. HAAS, s. 181–182.

⁴⁵² NA Praha, DZV 3, fol. G 9^r–G 11; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 256.

⁴⁵³ SLČ, s. 330–331.

⁴⁵⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 443.

⁴⁵⁵ NA Praha, AČK, inv. č. 1923, 1924.

III.5. Náboženské záležitosti

Spolu s absencí zástupců duchovenstva na sněmovních jednáních představuje projednávání náboženských záležitostí na českém zemském sněmu dva nejvýraznější znaky, kterými se tento sněm odlišuje od zemských sněmů v okolních zemích v době před nástupem německé reformace. Tím se v něm odráží jednak dědictví sněmů husitských,⁴⁵⁶ jednak specifická náboženská skladba obyvatel Českého království, v němž utrakvisté tvořili většinu, což se projevovalo i na sněmech, jelikož převážně utrakvistická byla kurie rytířstva a kurie královských měst. V zásadě lze náboženské problémy, jimiž se český zemský sněm ve zkoumané době nejčastěji zaobírá, rozdělit do čtyř větších tematických skupin: za 1. zajištění uznání kompaktát papežem; za 2. dosažení obsazení pražského arcibiskupství; za 3. vymýcení pikartství (tj. Jednoty bratrské); a za 4. srovnání katolíků a utrakvistů ve víře.

S prvními dvěma body se české a moravské stavy pod obojí obrátily na krále při příležitosti jeho návštěvy v Čechách na sněmu položeném na druhé pondělí v postě roku 1502. Konkrétně po něm žádaly, aby se u papeže zasadil o potvrzení kompaktát, přičemž toto potvrzení má být ohlášeno v Čechách i v zahraničí, aby čeští a moravští utrakvisté nebyli od nikoho označováni jako kacíři, ale uznáni za věrné syny církve. Případnému jednání o kompaktátech pak nemají být na překážku některé jejich nejasnosti či nedorozumění záležitosti, výslovně je zmíněno podávání eucharistie dětem a sloužené mše. Zvlášť se také dodává, že pokud by tato jednání nebyla úspěšná, nemá to být v ničem kompaktátům na škodu, či to nějak zlehčit jejich význam. Podle kompaktát má být také zajištěn arcibiskup pražský a biskupové litomyšlský a olomoucký, kteří mají být povinni podávat i pod obojí a světit utrakvistické kněží. Mimo to stavové žádají ještě návrat utrakvistických kněží na fary, z kterých byli vyhnáni, a aby zemské soudy byly osazovány paritně ze zástupců obou náboženských stran.⁴⁵⁷ O této žádosti se pak skutečně jednalo, ale k žádnému konkrétnímu ujednání nedošlo, údajně kvůli obavám některých, že by museli vracet někdejší církevní statky, a neochotě krále se v tomto příliš angažovat, neboť vyřizování těchto požadavků by pro něj bylo krajně obtížné.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ I. HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, s. 71–109; J. KEJŘ, *České sněmy husitské doby*, in: Česká národní rada, s. 92–102.

⁴⁵⁷ AČ VI, s. 237–238; František HREJSA, *Dějiny křesťanství v Československu IV. Za krále Vladislava a Ludvíka. Před světovou reformací a za reformace*, Praha 1948, s. 112–113.

⁴⁵⁸ F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 36–39; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 165–166; W. EBERHARD, *Konfessionsbildung*, s. 80.

Následujícího roku na sněmech v březnu a červnu snad přišla na řadu jednání o sjednocení katolíků a utrakvistů ve víře, žádné podrobné zprávy o tom se však nedochovaly.⁴⁵⁹ Na druhém zmíněném sněmu se poté jednalo také o růstu počtu členů Jednoty bratrské, proti níž vystupovali katolíci i utrakvisté. Ze sněmu kvůli tomu bylo ke králi vysláno poselstvo, ani o něm však není známo mnoho podrobností.⁴⁶⁰ Jeho výsledkem však bylo, že následující svatojeronýmský sněm roku 1503 se sešel přednostně k jednání o nich. Obě strany na sněmu nejdříve potvrdily své přátelství a uznávání kompaktát, pouze otázku dětského přijímání katolíci odmítli zahrnout do společného zápisu, ale slíbili nijak proti němu nevystupovat. Ohledně pikartů se obě strany shodly, že je třeba proti nim zakročit, ale lišily se v názorech na to, jak. Strana pod obojí spolu s katolíky Vilémem z Pernštejna a Janem ze Šelmberka se zavázala, že dopadené pikarty by se měli kněží pod obojí nejdříve pokusit napravit a teprve, až pokud by se nedali, mohli být mučeni. Katolíci trvali na nekompromisních postupech proti nim. S tím se také obě strany ze sněmu rozjely.⁴⁶¹ O pikartech poté jednali sněmovníci podobojí samostatně na sněmu na sv. Petra a Pavla 1504, kde se usnesli, že je nemá nikdo z nich trpět pod svou správou.⁴⁶²

Koncem roku 1507 vydal proti pikartům královým jménem ostrý mandát Albrecht Libštejnský z Kolovrat.⁴⁶³ To vyvolalo mezi částí šlechty protesty. Požadovala, aby se o pikartech ještě jednalo na sněmu o suchých dnech postních roku 1508.⁴⁶⁴ Na sněmu k tomu však nakonec nedošlo a celá záležitost se otevřela až na následujícím svatojakubském sněmu v témže roce. Stavby na něm vydaly tzv. Svatojakubský mandát. Ten Jednotě zakazoval veškerou činnost, nařizoval pálit všechny bratrské knihy a učitelé a správci Jednoty se měli přihlásit ke katolické, nebo ke kališnické církvi, jinak budou potrestáni. Tresty hrozily také těm, kteří by se členů Jednoty zastávali.⁴⁶⁵ Otázka postupu proti pikartům se poté projednávala také na všech čtyřech sněmech konaných roku 1509. Spolu s ní na nich byly řešeny i problémy týkající se kompaktát a uvedení arcibiskupa do země. Na jednáních se však

⁴⁵⁹ F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 59; F. HREJSA, *Dějiny* IV, s. 162–163.

⁴⁶⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 193–194; Josef Theodor MÜLLER, *Dějiny Jednoty bratrské* I, Praha 1923, s. 204–205.

⁴⁶¹ Ze sněmu se zachovala podrobná akta o jeho jednání, viz AČ VI, s. 284–288. O průběhu jednání V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 197–199; J. T. MÜLLER, *Dějiny* I, s. 206–207.

⁴⁶² AČ VI, s. 305.

⁴⁶³ J. T. MÜLLER, *Dějiny* I, s. 221; J. MACEK, *Víra*, s. 331.

⁴⁶⁴ AČ VI, s. 354–355; J. T. MÜLLER, *Dějiny* I, s. 221–222.

⁴⁶⁵ O tom královský mandát vycházející z usnesení sněmu, TAMTÉŽ, s. 391–393. K těmto nařízením také J. T. MÜLLER, *Dějiny* I, s. 224–226. Rudolf ŘÍČAN, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957, s. 106–107; F. HREJSA, *Dějiny* IV, s. 221–212; J. MACEK, *Víra*, s. 332.

všechny zmíněné záležitosti spíše jen odkládaly nebo se v nich došlo jen k neurčitým ujednáním a příslibům.⁴⁶⁶ S obdobnými výsledky se o náboženské problematice jednalo také na sněmu svatopavelském roku 1510 a sněmu na den Svátostí v roce 1511.⁴⁶⁷

Jasná a určitá ujednání tak po delší době vzešla až ze sněmu svolaného na den Svátostí 1512. Přestože byl tento sněm jinak dosti rozhádaný kvůli stavovským sporům, v náboženských otázkách se podařilo dosáhnout dohody, která nabyla povahy sněmovního usnesení. Obě strany se v ní předně zavazovaly dodržovat všechna předchozí ujednání proti útiskům a hanění obou stran. Navráceny měly být všechny odcizené fary pod trestem pokuty a pro všechny nové a nedořešené rozepře měl být zřízen zvláštní soud z dvanácti osob z každé strany. Na věčné časy se pak prodlužovala platnost smlouvy o náboženském smíru z roku 1485.⁴⁶⁸ Ze sněmu snad vzešla také nová žádost ke králi o zajištění obsazení pražského arcibiskupského stolce, jelikož k jednání o tom pověřil král na příští sněm, svolaný na sv. Kateřinu téhož roku, nejvyššího písaře Radslava Beřkovce z Šebířova. Ten za krále vyjádřil ochotu se o to zasadit, ale k jednání o tom nepřišlo, protože páni prohlásili, že sněm má momentálně na starosti důležitější věci.⁴⁶⁹ Předmětem sněmovního jednání se otázka arcibiskupa poté stala na sněmu v pátek po Obrácení sv. Pavla 1514, ale i jeho jednání zůstala bezvýsledná.⁴⁷⁰ O dalším projednávání náboženských záležitostí na zemském sněmu máme zprávy až z roku 1518, ze sněmu svolaného na středopostí. Utrakvisté na něm vznesli stížnosti na ústřky od katolíků a své žádosti (o rovném rozdělení úřadů mezi obě strany a o jednání s papežem o kompaktáta), které si předtím naformulovali na sjezdu své strany, paralelně konaném se sněmem. Páni a rytířstvo strany pod jednou jím na ně s menším prodlením trochu vyhýbavě odpověděli a s většinou záležitostí je odkázali k chystanému sjezdu strany pod jednou.⁴⁷¹

Náboženská tematika se poté na sněmy znovu dostala v roce 1522. Tehdy se začalo vážně jednat o možném sjednocení utrakvistů a katolíků ve víře na základě kompaktát.

⁴⁶⁶ F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 158–159; F. HREJSA, *Dějiny* IV, s. 178.

⁴⁶⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 307.

⁴⁶⁸ Text usnesení byl vytištěn jako dodatek k vydání z roku 1513, viz např. KNM, sign. 25 E 25, s. 103–106. Zachoval se i v opise, NK ČR, sign. XVII A 16, fol. 116r–118r. K průběhu jednání sněmu o náboženství a rozboru usnesení viz F. PALACKÝ, *Dějiny* V/2, s. 199–200; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 309–310; F. HREJSA, *Dějiny* IV, s. 183; W. EBERHARD, *Konfessionsbildung*, s. 100–101; F. ŠMAHEL, *Epilog jedné kauzy. Osudy listin basilejských kompaktát*, in: *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, edd. Robert Novotný – Petr Šámal, Praha – Litomyšl 2011, s. 121–139, zde s. 129. Ke kutnohorskému míru přehledně a s odkazy na další literaturu P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* VI, s. 452–456.

⁴⁶⁹ SLČ, s. 284; F. HREJSA, *Dějiny* IV, s. 184.

⁴⁷⁰ SLČ, s. 300; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 359–361.

⁴⁷¹ SLČ, s. 344–345; V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 359–361; W. EBERHARD, *Konfessionsbildung*, s. 118.

V červenci kvůli tomu českým stavům psal Martin Luther, odrazoval je od takových jednání a apeloval na ně v tom duchu, že by se tím dopustili pošpinění Husovy památky. Tento list byl poté předčítán na svatokateřinském sněmu 1522.⁴⁷² Tato jednání však nadále pokračovala a v letech 1524–1525 se tato záležitost opakovaně probírala i na sněmovní půdě.⁴⁷³ Na svatomarkétském sněmu 1524 o tom se stavy pod obojí jednal olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo. Ten se snažil dosáhnout také toho, aby byl Svatojakubský mandát aplikován i na luterány. Jednání o unii však zhatily hádky mezi konzervativními a radikálními utrakvisty, což nejspíše narušilo i všechny ostatní projednávané záležitosti.⁴⁷⁴ O mnoho úspěšnější v tom nebyl ani následující svatoondřejský sněm⁴⁷⁵ a až na sněmu svolaném na den Obrácení sv. Pavla roku 1525 se došlo k určité dohodě, i když jen mezi stavy v Čechách. Katolíci a utrakvisté se v ní zavazovali dodržovat kompaktáta v jejich celosti včetně dalších ujednání, která se jich týkají. Král se měl zasadit o uznání kompaktát u papeže, který měl také Čechy prohlásit za dobré křesťany. Postarat se měl také o zajištění arcibiskupa a biskupů, kteří by vysvěcovali i utrakvistické kněží. Pikartské sbory se měly uzavřít, dokud by nedošlo k schválení této dohody králem. Poté se mělo zvlášť jednat, jak s nimi naložit.⁴⁷⁶ Projednávání náboženských záležitostí ve sledovaném období se poté uzavřelo na dvou následujících sněmech v tomto roce, na nichž se však v tomto ohledu řešilo jenom vypravení poselstva se zmíněnou smlouvou ke králi.⁴⁷⁷

⁴⁷² V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 505; J. T. Müller, *Dějiny I*, s. 269. Snad šlo o list, který byl poté roku 1523 vydán v Praze tiskem viz Z. V. Tobolka – F. Horák, *Knihopis II/4*, Praha 1948, s. 370; a Z. V. Tobolka – F. Horák – B. Wižďálková, *Knihopis II/1*, s. 31.

⁴⁷³ Celkově k jednáním o unii katolíků a utrakvistů ve dvacátých letech 16. století viz Antonín Kalous, *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*, Brno 2010, s. 127–128, 380–399; Týž, *The Politics of Church Unification. Efforts to Reunite the Utraquists and Rome in the 1520s*, in: Friars, Nobles and Burghers – Sermons, Images nad Prints. Studies of Culture and Society in Early-Modern Europe. In Memoriam Istvan György Tóth, edd. Jaroslav Miller – László Kontler, Budapest – New York, s. 179–197; Anna Skýbová, *Česká šlechta a jednání o povolení kompaktát r. 1525*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1, 1976, s. 81–108.

⁴⁷⁴ FRB VI, s. 27–29; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 544–547; F. Hrejsa, *Dějiny IV*, s. 274–275.

⁴⁷⁵ Tamtéž, s. 566–567.

⁴⁷⁶ Text dohody byl vydán tiskem, ÖNB, sign. 168957-B, s. 1–6. Jednání sněmu o ní nebylo zcela čisté a části stavovské obce byla tato smlouva vnucena. Jeho průběh dobově zachytil písař Bartoš, FRB VI, s. 112–114, přepsal i jeho usnesení, Tamtéž, s. 114–115. Z literatury k tomu srov. J. T. Müller, *Dějiny I*, s. 271–273; F. Hrejsa, *Dějiny IV*, s. 278–279.

⁴⁷⁷ V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 480; F. Hrejsa, *Dějiny IV*, s. 279–280.

III.6. Další zákonodárné pravomoci a jiná práva sněmu

V předchozích podkapitolách byly v hrubých rysech nastíněny významné či často se vyskytující problémy a záležitosti, jimiž se české zemské sněmy v sledovaném období zabývaly. Jak již bylo několikrát zmíněno, rozsah kompetencí českého zemského sněmu byl však velmi široký a zasahoval do mnoha odvětví tehdejšího práva a správy. Následující přehled tedy už jen stručně shrnuje další záležitosti, které se na sněmech zkoumané doby objevovaly, ale neměly tak zásadní význam, patřily k běžné policejné-správní rutině, nebo nebylo možné k nim zjistit podrobnosti. Tento následující výčet nelze považovat za zcela vyčerpávající, má sloužit jen k dokreslení představy o rozmanitosti obsahu sněmovních jednání.

Podstatnou část sněmovních usnesení tvořila opatření správního a policejního charakteru. Drtivá většina jednání a rozhodování zemského sněmu v těchto oblastech úzce souvisela s vydáním Vladislavského zřízení zemského, s hádkami ohledně jeho uplatnění a uznání a s jeho úpravami a doplňky. V odborné literatuře byla tato jednání již velmi podrobně probrána,⁴⁷⁸ zde se jím tedy již nebudu zvlášť zabývat. Postačí jen zmínit, že šlo především o spory ohledně kompetencí soudů a příslušnost stavů k nim, o opatření proti opovědníkům a dalším rušitelům zemského pořádku, o problémy zemské správy, hlavně o její realizace v krajích,⁴⁷⁹ a o již probranou rozepři o městském hlasu. S uzavřením Svatováclavské smlouvy v roce 1517 se také intenzita projednávání podobných otázek sněmy výrazně snižuje a další významnější jednání v tomto duchu se objevilo až na svatomatějském sněmu roku 1523, na němž byla zvolena dvačtyřicetičlenná komise, která měla provést celkovou revizi zemského zřízení.⁴⁸⁰

Zemský sněm se zabýval také otázkami spojenými s mincovnictvím, i když už podstatně méně než v předchozích letech jagellonského věku.⁴⁸¹ O minci měly jednat sněmy svolané na pátek o suchých dnech postních a na úterý po neděli provodní roku 1501.⁴⁸² Není o tom bohužel známo více podrobností, tak není jasné, čeho se měla jednání o minci konkrétně týkat a zda v tom bylo něco dohodnuto. Na sněmu položeném na den Povýšení

⁴⁷⁸ Nejnověji viz *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 51–84.

⁴⁷⁹ K tomu srov. navíc B. RIEGER, *Zřízení I*, passim.

⁴⁸⁰ NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 3, kart. 698.

⁴⁸¹ Srov. J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 372–376.

⁴⁸² AČ VI, s. 229–230.

svatého Kříže se stavové usnesli na zákazu přijímání zhořeleckých penízů, tj. nekvalitní drobné mince ražené v Zhořelci, která tehdy zaplavovala český trh.⁴⁸³ Naopak v roce 1520 sněm zahájený v pondělí po třech králích povolil vydávání nové mince, a sice dovolil Šlikům razit tolary v Jáchymově.⁴⁸⁴

Na sněmech se dále projednávalo i udílení inkolátu, tj. obyvatelského práva. Po získání inkolátu si mohl jeho držitel v zemi koupit svobodný statek a podílet se na politickém životě země. Právo udílet inkoláty příslušelo původně pouze králi, ale už v osmdesátých letech 15. století si stavy prosadily, že je král může udělit pouze se schválením sněmu.⁴⁸⁵ Z období let 1500–1526 jsem narazil na čtyři panovníkem udělené a stavy potvrzené inkoláty z let 1502, 1515 a 1522.⁴⁸⁶

Poslední předmět sněmovních debat, které zde přiblížím, jsou jednání týkající se židů v Českém království. Snad už sněm o suchých dnech letničních v roce 1500 otevřel jejich drobnou sérii jednání o nich v zkoumaném období. Sněm vydal příkré a tvrdé nařízení, že židé mají všechny své dluhy u svých dlužníků vyupomínat do času sv. Havla v témže roce. Jestliže by tak neučinili, přišli by o ně.⁴⁸⁷ Do věci však zasáhl král Vladislav a z jeho podnětu vzniklo o rok později na sněmu svolaném na úterý po neděli provodní obšírné usnesení, které nařizovalo zachovat židy při jejich starých právech a privilegiích.⁴⁸⁸ Sněm také vydal nařízení o židovských půjčkách a živnostech, jehož znění se však nedochovalo.⁴⁸⁹ Na Kutnohorském sněmu roku 1510 pak stavy krále žádaly, aby židy vypověděl z České koruny, proti čemuž židé předložili svá privilegia od krále i stavů, která jim měla zaručit, že vyhánění nebudou. Po sněmu pak o tom král vynesl rozsudek ve prospěch židů.⁴⁹⁰

---

⁴⁸³ SLČ, s. 326.

⁴⁸⁴ F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 366–368. Celkově k mincovnictví této doby srov. Jarmila HÁSKOVÁ, *Die Währungs- und Münzenwicklungen unter den Jagellonen in Böhmen und Mähren (1471–1526)*, Sborník Národního musea v Praze 23, 1969, s. 1–100; a K. MALÝ, *K trestněprávní ochraně mince v právu české stavovské monarchie*, PHS 8, 1962, s. 227–236.

⁴⁸⁵ K vývoji inkolátního práva v letech 1471–1500 viz J. PELANT, *České zemské sněmy*, s. 370–372.

⁴⁸⁶ Jde o inkoláty pro Oldřicha z Hardeku a z Machlantu, Jana ze Salhausenu, Fridricha ze Saulhausenu a jeden společný pro Hanuše, Mikuláše a Děpolta z Techwitz a jejich příznání se k zemi, NA Praha, AČK, inv. č. 1833, 1905, 1942–1943. Regesty těchto listin viz *Archiv VI*, ed. A. HAAS, s. 155, 187, 204–205.

⁴⁸⁷ *Codex I*, ed. J. ČELAKOVSKÝ, s. 318.

⁴⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 315–318.

⁴⁸⁹ Týž, *Príspevky k dějinám židů v době Jagellonské*, ČMKČ 72, 1898, s. 385–454, zde s. 398–399.

⁴⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 414–415.

IV. Závěr

V letech 1500 až 1526 – od sněmu o suchých dnech postních, na němž bylo dokončeno Vladislavské zřízení zemské, do bitvy u Moháče, v níž zahynul král Ludvík – se v Čechách konalo celkem 67 zemských sněmů. Od ostatních druhů tehdejších shromáždění stavů a jejich mocenských či náboženských uskupení se český zemský sněm odlišoval především svou celostavovskou a celozemskou působností a řádnou a již poměrně pevně ustálenou organizací. Do první čtvrtiny 16. století český zemský sněm vstupuje jako vrcholný politický orgán stavů Českého království, jenž plně reflektuje jejich moc a jehož jednání mají značný vliv nejen na Čechy samotné, ale často se dotýkají i celé Koruny české a sousedních států. Ve zkoumaném období sněm své pravomoci a postavení dále posiluje a v jasnějších konturách, oproti sněmování před rokem 1500, lze sledovat systém svolávání, průběhu a jednání českých zemských sněmů.

České zemské sněmy obvykle, stejně jako v předcházejícím období, svolával král, ačkoliv jeho role v pokládání sněmů měla již spíše formální charakter, a většinou vycházel vstříc stavům, jejichž žádosti o nové sněmy za běžných okolností bez problémů schvaloval. Schválení sněmu panovníkem však přesto zůstávalo jedním z důležitých znaků jeho legitimnosti. Nadále se král rovněž podstatně angažoval v přípravách zemských sněmů, k nimž zval a obesílal nejvyšší zemské úředníky, významné osoby z panského stavu, kraje a královská města. Ovšem počátkem vlády krále Ludvíka do těchto pořádků několikrát zasáhnou i stavy a několik sněmů se tak sejde i bez panovníkova schválení, což ale v očích stavů není jejich legitimitě na škodu, pokud na nich participovala celá zemská obec. Kromě stále rostoucího sebevědomí stavů se v tomto přístupu odráží i dlouhodobá nepřítomnost krále v zemi, jež stavy nutila vyřizovat si více věcí samostatně a králi zároveň bránila na jejich činnost efektivně dohlížet. Již od konce osmdesátých let 15. století se české zemské sněmy konaly na nově opraveném Pražském hradě, s výjimkou dvou sněmů, tomu tak bylo i v letech 1500–1526. Stavové pod obojí a královská města se někdy odcházeli radit také na Staré Město do Karolina nebo Staroměstské radnice. Sněmy byly ve zkoumané době svolávány poměrně často, v průměru téměř třikrát do roka. Prodloužila se i celková délka sněmovních jednání a sněmy zasedající až několik týdnů již nejsou tak neobvyklé jako v předchozím období. V pozadí těchto dvou jevů stojí nepochybně hlavně spory ohledně uznání a uplatnění Vladislavského zemského zřízení a později sváry příznivců a odpůrců politiky Zdeňka Lva z Rožmitálu, jimiž se často dlouho a bezvýsledně zabývalo mnoho zemských sněmů. Celkově

se tyto stavovské a mocenské spory projeví v mnoha aspektech tehdejšího sněmovnictví a to jak v oblasti projednávaných témat, tak i v rovině obecného fungování českých zemských sněmů.

Nejmarkantněji se tento problém projevil v otázce hlasu královských měst. Český zemský sněm se již od doby ukončení husitské revoluce skládal ze tří stavovských kurií: panské, rytířské a městské. V tomto složení pak beze změny vydržel až do vydání Vladislavského zřízení zemského roku 1500, které popíralo třetí hlas městského stavu, a oba šlechtické stavy se s jeho pomocí snažily zbavit města možnosti spolurozhodovat o záležitostech celozemského významu. V praxi byla situace o něco složitější a města se, zdá se, i poté účastnila mnoha sněmů, na nichž proti novému zřízení rázně vystupovala. Šlechta na těchto sněmech však vytvářela svá vlastní usnesení, jejichž dodržování požadovala i po městském stavu. Po mnoha dlouhých a bouřlivých jednáních se městům povedlo vybojovat svůj hlas zpět roku 1508 a poté (až na několik výjimečných sněmů) zůstal hlas měst obecně uznáván a český zemský sněm se tak vrátil ke svému tradičnímu složení. Co se samotného průběhu sněmovních jednání týče, vyznačuje se oproti předchozímu období především výrazným zvýšením významu královských vyslanců, kteří na sněmech zastupovali krále v jeho jednáních se stavy, a posílením role nejvyššího purkrabí Českého království v organizaci a technickém řízení sněmovních zasedání, což rovněž souvisí s dlouhým pobytem krále mimo království a s mocí, kterou v tomto úřadu nashromáždil Zdeněk Lev z Rožmitálu. Za zmínku také stojí, že v časech různých sporů uvnitř stavovské obce se mezi znesvářenými skupinami rozšířil zvyk konat před sněmy vlastní separátní sjezdy jako přípravu na nadcházející jednání.

Mezi konkrétními záležitostmi, kterými se české zemské sněmy ve zkoumaném období zabývaly, se vesměs nadále objevují hlavně problémy a témata, jimiž se sněmy zabývaly již dříve. Často se však mění četnost, s kterou se jim sněmy věnují nebo posilují své oprávnění o nich rozhodovat. Stavům se tak například na tehdejších sněmech podařilo v plné míře prosadit právo svobodně volit českého krále. Významně se na sněmech rozvinula otázka schvalování zemské berně. Stavy u ní pokračují v trendu započatém již v první polovině vlády Jagellonské dynastie v Čechách a berněmi se zabývají poměrně často, přičemž uznávají nutnost své spoluúčasti na krytí státních výdajů. Kvůli stavovským sporům se však schválenou berní jen málokdy dařilo úspěšně vybírat a často se tak opakují jednání o výběru již dříve schválených berní. Další tradiční právo českého zemského sněmu představovalo povolování vojenských tažení do zahraničí a svolávání zemské hotovosti. Na sněmech zkoumané doby se však tato problematika objevovala jen zřídka a v otázce svolávání zemských hotovostí proti opovědníkům a zemským škůdcům se sněm navíc části svých práv

vzdal a předal je do rukou nejvyššího purkrabího. Velká část sněmovních jednání se nadále věnovala projednávání záležitostí správního a policejního charakteru. Šlo především o otázky a problémy spojené s uplatněním a úpravami Vladislavského zřízení. Jednání o těchto záležitostech bývala také nejčastěji postižena stavovskými rozpory a mnohá usnesení, k nimž se v těchto záležitostech došlo, se na sněmech projednávala opakovaně, s tím jak byla čas od času rušena, obnovována a porůznu upravována. Z větší části pak jednání tohoto charakteru ze sněmů mizí po roce 1517, kdy se stavům v jejich sporech podařilo dosáhnout několika významných kompromisů. Dalším evergreenem sněmovních jednání bylo řešení otázek týkajících se náboženských záležitostí. Jejich projednávání se na sněmech často monotónně opakovalo bez významnějších výsledků a jedním z mála úspěchů při řešení této problematiky tak byla dohoda z roku 1512 prodlužující na věčné časy kutnohorský náboženský smír z roku 1485, který v Českém království garantoval status quo mezi utrakvisty a katolíky.

Posílení pravomocí českých stavů vůči panovníkovi se na zemských sněmech projevilo především v jednáních o zahraničních záležitostech a při řešení problémů týkajících se vedlejších zemí Koruny české. Česká stavovská obec se při projednávání těchto otázek snažila vystupovat v roli strážce a ochránce práv a celistvosti České koruny, za jejíž hlavní stavovské zástupce se čeští stavové považovali. V praxi tento přístup narážel hlavně na stavovské obce vedlejších zemí, které se českým stavům cítily být zcela rovnocenné a jako jedinou vyšší autoritu nad sebou uznávaly pouze osobu panovníka. Své pojetí správy České koruny tak české stavy bez problémů uplatňovaly pouze v jednáních s okolními státy a při projednávání otázek týkajících se tzv. německých lén České koruny. V těchto oblastech si udržovaly silný vliv a dohled nad rozhodováním panovníka a některé záležitosti projednávaly i zcela samostatně.

Období, kterému jsem se v této práci věnoval, bych se celkově nebál označit jako zlatou dobu českých sněmů. Sněmy se scházely nebyvale často, projednávalo se na nich téměř vše, co se týkalo Českého království a jeho obyvatel a stavy na nich disponovaly mimořádnými pravomocemi, o něž budou později už jenom postupně přicházet. V českých zemských sněmech se tak jasně odrážela moc, kterou si české stavy v této době osvojily. Ta se na nich však projevovala i ve svých negativních důsledcích. Nejprve pokusy šlechty a později snahy skupiny kolem Zdeňka Lva z Rožmitálu přetáhnout stavovskou moc pouze k sobě české zemské sněmy silně poznamenaly a po dobu sporů byla jejich jednání často paralyzovaná vleklými spory. Český zemský sněm tím tak částečně ztrácel část svého potenciálu, který si v předchozím a zkoumaném období vydobyl.

Prameny a literatura

Archivní prameny

HÁJEK z Libočan, Václav, *Kronika česká*, sine loco ²1819.
Knihovna Národního muzea, sign. 25 E 25.
Knihovna Národního muzea, sign. 33 D 1.
Knihovna Národního muzea, sign. I A 1.
Knihovna Národního muzea, sign. II C 2.
Knihovna Národního muzea, sign. II E 17.
Národní archiv Praha, Archiv České koruny (1158–1935).
Národní archiv Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 3, kart. 698.
Národní archiv Praha, Sněmovní artikule, inv. č. 2, kart. 1.
Národní archiv Praha, Stará manipulace, sign. L 34, kart. 1293.
Národní knihovna České republiky, sign. 65 E 2375
Národní knihovna České republiky, sign. 65 E 8152.
Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 16, fol. 116r–118r.
Österreichische Nationalbibliothek, sign. 168957-B.
Roudnická lobkovická knihovna v Nelahozevsi, sign. R VI, Fb 9.
Roudnická lobkovická knihovna v Nelahozevsi, sign. VI Bh 1.
Státní oblastní archiv Třeboň, Historica Třeboň.

Edice, katalogy a inventáře

Acta Tomiciana (dále AT) VI, Poznaň 1857.
Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I–II, IV–VI, ed. F. PALACKÝ, Praha 1840–1842, 1846–1872;
Archiv český čili staré písemné památky české i moravské VII–XXI, XXVI, edd. J. KALOUSEK et al., Praha 1887–1903, 1909;
Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XXXII–XXXIII, ed. J. ČELAKOVSKÝ, Praha 1915–1918.
BARTOŠ, František Michálek, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze I*, Praha 1926.

- BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel et al., *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Originály listin I/3-1*, Praha 1980.
- BERÁNEK, Karel – BERÁNKOVÁ, Věra, *Stará manipulace 14. stol.–1805. Inventář IV*, Praha 1973.
- BERÁNEK, Karel – KOLLMAN, Josef, *Česká dvorská kancelář (1293) 1523–1749. Inventář*, Praha 1966.
- BURDOVÁ, Pavla, *Rejstříky k deskám zemským. Obnovené vklady po požáru desek 1541 I/1–2*, Praha 1977–1981.
- Codex juris Bohemici IV/1*, edd. Josef JIREČEK – Hermenegild JIREČEK, Praha 1882.
- Codex juris municipalis regni Bohemiae I*, ed. J. ČELAKOVSKÝ, Praha 1886.
- Codex juris municipalis regni Bohemiae III*, edd. J. ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH, Praha 1948.
- CULKOVÁ, Dagmar, *Sněmovní artikule 1497–1811. Inventární soupis*, Praha 1977.
- Dekrety Jednoty bratrské*, ed. Antonín GINDEL, Praha 1865 (= Staré paměti dějin českých 1).
- Fontes rerum Bohemicarum – Prameny dějin českých VI*, ed. Josef Vítězslav ŠIMÁK, Praha 1907.
- Historica Třeboň 1526–1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie I. Pisemnosti z let 1526–1535*, ed. Tomáš STERNECK, Praha 2010 (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století. Řada A. Svazek II/1).
- KALNÝ, Adolf, *Historica Třeboň 1216–1682, Inventář II/3*, Třeboň 1996.
- Letopis měšťana Nového Města pražského z let 1492–1539*, ed. B. ZILYNSKYJ, Pražský sborník historický 17, 1984, s. 52–89.
- Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 II*, Praha 1832 (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I).
- Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II*, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1905 (= Prameny a příspěvky k dějinám královského města Plzně 5).
- M. Viktorina ze Všehrd O práviech země české knihy devatery*, ed. Hermenegild JIREČEK, Praha 1874.
- Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum – Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I*, ed. Josef EMLER, Praha 1870.
- Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I*, Praha 1877.
- Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, edd. Miloslav KAŇÁK – František ŠIMEK, Praha 1959.

Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed. F. PALACKÝ, in: Dílo Františka Palackého II, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941.

TOBOLKA, ZDENĚK VÁCLAV – HORÁK, FRANTIŠEK – WIŽDÁLKOVÁ, Bedřiška *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Dodatky II/1*, Praha 1994.

TOBOLKA, Zdeněk Václav – HORÁK, František, *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století II/1, 4. Tisky z let 1500–1800*, Praha 1939, 1948.

Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), edd. Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ, Praha 2007.

Zrcadlo rozděleného království. Z politických satir předbělohorského období, ed. Jaroslav KOLÁR, Praha 1963.

Literatura

ADAMOVÁ, Karolina, *Obecné dobré a idea spravedlnosti v českých zemských zřízeních doby předbělohorské (se zaměřením na 16. století)*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), edd. Karel Malý – Jaroslav Pánek – Dalibor Janiš, Praha 2001, s. 101–112.

BLÁHOVÁ, Marie, *Obnovení lenního svazku šestnácti měst a hradů v Horní Falci k České koruně na podzim roku 1509. Osobní vzpomínky diplomata a tlumočníka*, in: Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I, edd. Jiří Mikulec – Miloslav Polívka, Praha 2007, s. 133–136.

BOBKOVÁ, Lenka, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), edd. Táž et al., Praha 2010, s. 25–86.

BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IV/a*, Praha – Litomyšl 2003.

BOK, Václav, *Slovník středověké němčiny pro historiky*, České Budějovice 1995.

BOKOVÁ, Hildegard – SPÁČILOVÁ, Libuše, *Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí – Kurzes frühneuhochdeutsches Glossar zu Quellen aus den Böhmischen Ländern*, Olomouc 2003.

BRANDL, Vincenc, *Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes*, Brno 1876.

BRUNCLÍK, František, *Aeneas Sylvius a sněm v Benešově r. 1451*, in: Výroční zpráva obecního vyššího a jub. gymnasia císaře a krále Františka Josefa I. v Benešově za školní rok 1902–1903, s. 3–20.

BURDOVÁ, Pavla, *Desky dvorské, Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 2, s. 5–19.

- BURDOVÁ, Pavla, *Desky zemské Království českého*, Praha 1990.
- BŮŽEK, Václav, *Cizinci ve vlastním království. Pobyt Ludvíka Jagellonského a Marie Habsburské v Čechách na přelomu 1522–1523*, in: V komnatách paláců – v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám, edd. Kateřina Jíšová et al., Praha 2007, s. 233–243.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Hrad pražský a majetková práva k němu do r. 1526*, Praha 1906.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Povšechné české dějiny právní*, Praha ²1900.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské*, ČMKČ 72, 1898, s. 385–454.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, Praha – Litomyšl 2007.
- ČORNEJ, Petr, *Staré letopisy ve vývoji české pozdně středověké historiografie*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, 1988, s. 33–59.
- DOLEŽAL, Miloslav et al., *Česká národní rada, sněm českého lidu*, Praha 1986.
- DRAGOUN, Michal – MAŤA, Petr, *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471–1488)*, Sborník archivních prací 47, 1997, s. 255–292.
- EBERHARD, Winfried, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchistickou vládou a stavovskou společností, Český časopis historický 102, 2004, s. 449–474.
- EBERHARD, Winfried, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478–1530*, München – Wien 1981.
- EBERHARD, Winfried, *The Political System and the Intellectual Traditions of the Bohemian Ständestaat from the Thirteenth to the Sixteenth Century*, in: Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, edd. Robert John Weston Evans – Trevor Vaughan Thomas, London 1991, s. 23–47.
- FLIEDER, Robert, *Corona regni Bohemiae*, Sborník věd právních a státních 10, 1910, s. 45–66, 292–305.
- GOLL, Jaroslav, *Chelčický a Jednota v XV. století*, Praha 1916.
- HÁSKOVÁ, Jarmila, *Die Währungs- und Münzenwicklungen unter den Jagellonen in Böhmen und Mähren (1471–1526)*, Sborník Národního musea v Praze 23, 1969, s. 1–100;
- HAVRÁNEK, Bohuslav et al., *Slovník spisovného jazyka českého III*, Praha 1968.
- HINTZE, Otto, *Typologie der ständischen Verfassungen des Abendlandes*, in: Staat und Verfassung, ed. Gerhard Oestreich, Göttingen ³1962, s. 120–139.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Husitské sněmy*, Sborník historický 4, 1956, s. 71–109.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha ²2007.

- HNÍDEK, František, *Sněm český za Ferdinanda I.*, in: Sedmá zpráva výroční císař. král. státní reálky na Král. Vinohradech za školní rok 1904–1905, Praha 1905, s. 3–70.
- HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.
- HOMOLKA, Jaromír et al., *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*, Praha ²1985.
- HREJSA, František, *Dějiny křesťanství v Československu IV. Za krále Vladislava a Ludvíka. Před světovou reformací a za reformace*, Praha 1948.
- JÁNSKÝ, Jiří, *Kronika česko-bavorské hranice – Chronik der böhmisch-bayerischen Grenze V*, Domažlice 2005.
- KALOUS, Antonín, *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*, Brno 2010.
- KALOUS, ANTONÍN, *The Politics of Church Unification. Efforts to Reunite the Utraquists and Rome in the 1520s*, in: Friars, Nobles and Burghers – Sermons, Images nad Prints. Studies of Culture and Society in Early-Modern Europe. In Memoriam Istvan György Tóth, edd. Jaroslav Miller – László Kontler, Budapest – New York, s. 179–197.
- KALOUSEK, Josef, *České státní právo*, Praha ²1892.
- KAMENÍČEK, František, *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam. Od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526–1628) I*, Brno 1900.
- KAPRAS, Jan, *Právní dějiny zemí Koruny české I–II/1*, Praha 1913.
- KAPRAS, Jan, *Přehled právních dějin zemí České koruny I–II*, Praha ⁵1935.
- KEJŘ, Jiří, *České sněmy husitské doby*, in: Česká národní rada, sněm českého lidu, ed. Václav Vaněček, Praha 1970, s. 92–102.
- KEJŘ, Jiří, *Studie o husitských sněmech*, Právněhistorické studie 4, 1958, s. 269–274.
- KLIER, Čeněk, *Bernictví král. Českého po válkách husitských do konce věku Jagellonského*, Časopis Musea Království českého 79, 1905, s. 1–16, 230–242, 365–370; 80, 1906, s. 20–31, 305–322.
- KLIER, Čeněk, *Úprava berní Království českého po válkách husitských do konce věku jagellonského*, Časopis Musea Království českého 81, 1907, s. 47–64, 236–255.
- KLIMENT, Josef, *Glejty v českém státě*, Praha 1928 (= Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze 12).
- KLIMENT, Josef, *Orgány zahraničních styků v českém státě před Bílou horou*, Praha 1929 (= Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze 14).
- KNOTHE, Hermann, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879.

- KOSTLÁN, Antonín – ZILYNSKÁ, Blanka, *Geografický horizont venkovského města ve druhé polovině 15. století (K možností využití edice lounské knihy počtů)*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 427–471.
- KREUZ, Petr, *Edice zemských zřízení a ústavně historických pramenů k dějinám českých zemí v raném novověku (1500–1619)*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), edd. Karel Malý – Jaroslav Pánek – Dalibor Janiš, Praha 2001, s. 267–289.
- KUBÍKOVÁ, Anna, „Výpověď krále Jana“ z jiného úhlu pohledu, in: Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka, Brno 2000, s. 129–136.
- KUTHAN, Jiří, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Praha 2010.
- KUTHAN, Jiří, *Královský mecenát doby jagellonské v českých zemích – jeho charakter a středoevropský koncept*, in: Doba Jagellonská v zemích České koruny (1471–1526), ed. Viktor Kubík, Praha 2005 (= Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – kulturní historie 1), s. 85–132.
- LORD, Robert Howard, *The Parliaments of the Middle Ages and the Early Modern Period*, The Catholic Historical Review 16, 1930, s. 125–144.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích I–IV*, Praha 2001–2002.
- MACEK, Josef, *K pojmu města a městečka v jagellonském věku*, in: Historia docet. Sborník prací k počtům šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., edd. M. Polívka – Michal Svatoš, Praha 1992, s. 247–260.
- MACEK, Josef, *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*, Sborník archivních prací, 1952, s. 45–118.
- MACEK, Josef, *Věra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MALÝ, Karel – SIVÁK, Florian, *Dějiny státu a práva v Československu I*, Praha 1988.
- MALÝ, Karel et al., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010.
- MALÝ, Karel, *K trestněprávní ochraně mince v právu české stavovské monarchie*, Právněhistorické studie 8, 1962, s. 227–236.
- MALÝ, Karel, *Studie o zemských sněmech*, Právněhistorické studie 26, 1984, s. 247–248.
- MALÝ, Karel, *Svatováclavská smlouva, třídní kompromis mezi šlechtou a městy z r. 1517*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophia et historica 1, 1955, s. 195–222.
- MALÝ, Karel, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979.
- MARONGIU, Antonio, *Medieval Parliaments. A Comparative Study*, London 1968.
- MARTINOVSKÝ, Ivan, *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, Ústecký sborník historický 1979, s. 107–132.

- MARTINOVSKÝ, Ivan, *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), edd. Karel Malý – Jaroslav Pánek – Dalibor Janiš, Praha 2001, s. 85–100
- MARTINOVSKÝ, Ivan, *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, Ústecký sborník historický 1983, s. 133–171.
- MEZNÍK, Jaroslav, *Český sněm za Václava IV.*, in: Tvář stárnoucího středověku. Výbor článků a studií, edd. Tomáš Borovský – Martin Wihoda, Brno 2008, s. 68–77.
- MEZNÍK, Jaroslav, *Vývoj a systém stavovské reprezentace v českých zemích v pozdním středověku*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, C – řada historická 46, 1997, č. 44, s. 71–81.
- MÜLLER, Josef Theodor, *Dějiny Jednoty bratrské I*, Praha 1923.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí XXIII*, Praha 1905.
- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V/2*, Praha ²1878.
- PÁNEK, Jaroslav, *Český a moravský zemský sněm v politickém systému České koruny doby předbělohorské (1526–1620)*, in: Sejm czeski od czasów najdawniejszych do 1913 roku, ed. Marian Ptak, Opole 2000, s. 31–47.
- PÁNEK, Jaroslav, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v 1. polovině 16. století*, Folia Historica Bohemica 4, 1982, s. 179–217.
- PÁNEK, Jaroslav, *Sněmy české (Naděje a ztroskotání edice k dějinám raného novověku)*, in: 130 let Zemského archivu. Sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 130. výročí založení Zemského archivu a 100. výročí úmrtí jeho zakladatele a 1. ředitele prof. A. Gindelyho, ed. Alena Pazderová, Praha 1993, s. 23–33.
- PEČÍRKOVÁ, Jaroslava [MACEK, Josef], *Sémantická analýza staročeského slova obec*, Listy filologické 97, 1974, s. 89–100.
- PELANT, Jan, *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, Diplomová práce na Katedře československých dějin a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1960.
- PELANT, Jan, *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, Sborník archivních prací 31, 1981, s. 340–417.
- PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan, *Vztah k městům a problematika pražských dějin doby jagellonské v Kronice české Václava Hájka z Libočan*, Pražský sborník historický 16, 1983, s. 53–76.
- POLÍVKA, Miloslav, *České sněmy od jejich počátků do nástupu Habsburků na český trůn (1526) – nárys*, in: Sejm czeski od czasów najdawniejszych do 1913 roku, ed. Marian Ptak, Opole 2000, s. 19–30.

- POLÍVKA, Miloslav, *Některé aspekty vývoje stavovství v české společnosti předhusitské a husitské doby*, Folia Historica Bohemica 6, 1984, s. 17–56.
- REZEK, Antonín, *O sněmu kladském r. 1512*, in: Sborník historický vydaný na oslavu desetiletého trvání Klubu historického v Praze, Praha 1883, s. 5–8.
- RIEGER, Bohuslav, *Zřízení krajské v Čechách I*, Praha 1889.
- RIEGER, Bohuslav, *Zřízení zemská*, in: Drobné spisy Bohuše svob. pána Riegra I, ed. Karel Kadlec, Praha 1914, s. 375–400.
- ROUČKA, Bohuslav – RŮŽIČKA, Vladimír, *Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku*, Praha 1975.
- RUSSOCKI, Stanisław, *The Parliamentary Systems in 15th-Century Central Europe*, in: Poland at the 14th International Congress of Historical Sciences in San Francisco. Studies in Comparative History, edd. Bronisław Geremek – Antoni Mączak, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdansk 1975, s. 7–21.
- ŘÍČAN, Rudolf, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957
- SEIBT, Ferdinand, *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*, Köln – Graz 1965.
- SEITL, Ladislav, *Sněmy české v XVI. století*, in: Osmá výroční zpráva zemské vyšší reálky císaře a krále Františka Josefa I. v Uh. Brodě za školní rok 1903–1904, Uherský Brod 1904, s. 3–48.
- SKÝBOVÁ, Anna, *Česká šlechta a jednání o povolení kompaktát r. 1525*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1, 1976, s. 81–108.
- ŠMAHEL, František, *Epilog jedné kauzy. Osudy listin basilejských kompaktát*, in: Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy, edd. Robert Novotný – Petr Šámal, Praha – Litomyšl 2011, s. 121–139.
- ŠMAHEL, František, *Korunovační rituály, ceremonie a festivity české stavovské monarchie 1471–1526*, in: Rituály, ceremonie a festivity ve Střední Evropě 14. a 15. století, edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2009 (= Colloquia mediaevalia Pragensia 12), s. 147–170.
- ŠMAHEL, František, *Nástin proměn stavovské skladby Českého království od konce 14. do počátku 16. století*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), edd. Karel Malý – Jaroslav Pánek – Dalibor Janiš, Praha 2001, s. 71–84.
- TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy X*, Praha 1894.
- TRUHLÁŘ, Antonín et al., *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě – Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia Cultuae II*, Praha 1966.
- URBÁNKOVÁ, Emma, *Prvotisky českých sněmovních artikulů*, in: Ročenka Státní knihovny ČSSR 1966, ed. Vladimír Černý, Praha 1967, s. 136–153.

- VÁLKA, Josef, „*Politická závěť*“ Viléma z Pernštejna (1520–1521). *Příspěvek k dějinám českého politického myšlení v době jagellonské*, Časopis Matice moravské, 1971, s. 63–82.
- VÁLKA, JOSEF, „*Státní a zemské*“ v českých dějinách, Časopis Matice moravské 109, 1990, s. 320–336.
- VÁLKA, Josef, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 159–164.
- VÁLKA, Josef, *Morava a Česká koruna na přelomu 15. a 16. století*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, C – řada historická 35, 1988, s. 143–155.
- VÁLKA, Josef, *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, Folia Historica Bohemica 6, 1984, s. 65–98.
- VANĚČEK, Václav, *České sněmy za stavovské monarchie (od poloviny 15. století do počátku třicetileté války)*, in: Česká národní rada, sněm českého lidu, ed. Václav Vaněček, Praha 1970, s. 103–116.
- VANĚČEK, Václav, *Dějiny státu a práva v Československu*, Praha 1964.
- VANĚČEK, Václav, *Trois catégories d'Assemblées d'états dans la Couronne de Bohême du XVIe siècle*, in: Album Helen Maud Cam I, Louvain – Paris 1960, s. 203–218.
- VANĚČEK, Václav, *Tři druhy stavovských shromáždění v českém státě 16. století*, Právněhistorické studie 4, 1958, s. 244–249.
- VESELÝ, Jiří, *Příspěvky ke kritice textu právních pramenů šestnáctého století II. Zůstání prešpurské*, Praha 1935 (= Práce ze Semináře československých právních dějin na Právnické fakultě Karlovy University v Praze 21).
- VOLF, Miloslav, *Nástin správy české berně v době předbělohorské*, in: Sněmy české XI/2, Praha 1941.
- VYBÍRAL, Zdeněk, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008.
- VYBÍRAL, Zdeněk, *Politická komonikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005 (= Monografia historica 6).
- ZILYNSKÁ, Blanka, *Synoda nebo sněm? Ke vztahu světské moci a utrakvistických struktur v době jagellonské*, in: Doba Jagellonská v zemích České koruny (1471–1526), ed. Viktor Kubík, Praha 2005 (= Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – kulturní historie 1), s. 29–41.
- ZILYNSKÁ, Blanka, *Synody v Čechách 1440–1540, Proměny synodální praxe v Čechách v kontextu vývoje synodality v Evropě*, Disertační práce na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2008.
- Zilynskyj, Bohdan, *Novoměstské letopisné záznamy z počátku vlády Ferdinanda I.*, Folia Historica Bohemica 5, 1983, s. 151–171.

Přílohy

Seznam českých zemských sněmů v letech 1500–1526

Následující seznam přináší chronologický přehled všech sněmů, které se mi povedlo v pramenech a literatuře dohledat pro období, jímž se zabývá tato práce. Zahrnuti jsou v něm i sněmy, které se vůbec nesešly nebo byly odloženy. Tam kde to bylo možné, vychází pojmenování sněmů ze dnů a svátků, na které byly položeny, a to i u sněmů, jejichž začátek se opozdil. Skutečné datum zahájení takovýchto sněmů je pak uvedeno v závorce. Datum ukončení je zmíněno pouze u sněmů, u kterých je přesně známo. Jako místo konání sněmů je uváděn pouze prostor, v němž probíhala hlavní část sněmovních jednání. Ke každému sněmu je také připojen přehled pramenů a základní literatury, které se ho týkají.

1. Sněm o suchých dnech letničních 1500, 10.–13. července, Pražský hrad

Prameny: AČ VI, 221; *Codex I*, ed. J. ČELAKOVSKÝ, s. 318.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 151–152.

2. Sněm svatojeronýmský 1500, 30. 9., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 221–222, 222, 223–226, 228; *Listář II*, ed. J. STRNAD, s. 412.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 11–14, 16; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 151, 155; J. JÁNSKÝ, *Kronika V*, s. 105.

3. Sněm na pátek o suchých dnech postních 1501, 5. 3., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 227, 228, 229, 230–231; LD II, s. 193.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 157–159; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 17–19; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 79, s. 365–366.

4. Sněm na úterý po neděli provodní 1501, 20. 4., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 229–230, 232; *Codex I*, ed. J. ČELAKOVSKÝ, s. 315–318; LD II, s. 193.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 157–159; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 18–19, 21; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 79, s. 366; J. JÁNSKÝ, *Kronika V*, s. 107.

5. Sněm svatojakubský 1501, 25. 7., Praha – odložený

Prameny: AČ I, s. 332–333; AČ VI, s. 232.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 159–160.

6. Sněm svatoondřejský 1501, 30. 11., Pražský hrad

Prameny: AČ I, s. 233–234; AČ VI, s. 232–233.

Literatura: V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 160–161.

7. Sněm na druhé pondělí v postě 1502; 21. 2.–22. 3., Pražský hrad

Prameny: AČ X, s. 102; AČ VII, s. 423; AČ VI, s. 237–238, 238–248, 249–264, 268, 269; AČ V, s. 262–263; SLČ, s. 218–221; LD II, s. 195; *Vladislavské zřízení*, edd. P. Kreuz – I. Martinovský, s. 367–368.

Literatura: V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 161–181; F. Palacký, *Dějiny V/2 V/2*, s. 33–35, 39–43; Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 79, s. 242, 366–367; *Vladislavské zřízení*, edd. P. Kreuz – I. Martinovský, s. 53–54; W. Eberhard, *Konfessionsbildung*, s. 80.

8. Sněm svatomartinský 1502, 11. 11., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 273, 274, 267–277; AČ V, s. 263–264; SLČ, s. 222–223; SLČ G, s. 317; V. Hájek z Libočan, *Kronika*, s. 943; AČ XVII, s. 23 (regist).

Literatura: V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 186–189; F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 48–49; *Vladislavské zřízení*, edd. P. Kreuz – I. Martinovský, s. 56.

9. Sněm na první neděli v postě 1503, 5. 3., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 280.

Literatura: F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 59.

10. Sněm svolaný na 5. 6. 1503, Pražský hrad

Prameny: AČ XVII, s. 38–39.

Literatura: F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 59; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 193.

11. Sněm svatojeronýmský 1503, 30. 9., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 284–288.

Literatura: F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 63–67; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 196–199, 207–208.

12. Sněm na sv. Filipa a Jakuba 1504, 1. 5., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 227; V. Hájek z Libočan, *Kronika*, s. 945.

Literatura: F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 82; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 210.

13. Sněm na sv. Petra a Pavla 1504, 29. 6., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 297, 298–299, 299–300, 301–305, 307, 308–309.

Literatura: F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 77, 83–84; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 210–214.

14. Sněm svatováclavský 1504, 28. 9., Pražský hrad

Prameny: AČ XXI, s. 251–252; AČ VI, s. 308–309, 309–310, 310–311, 311–312, 312–313, 313–314.

Literatura: F. Palacký, *Dějiny V/2*, s. 77, 84–85; V. V. Tomek, *Dějepis X*, s. 214–216.

15. Sněm na den Svátostí 1505, 4. 4., Pražský hrad

Prameny: NA Praha, AČK, inv. č. 1844; AČ XXI, s. 252; AČ X, s. 111–112; AČ VI, s. 316–321, *Listář II*, ed. J. STRNAD, s., s. 491–2, 493.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 88–90; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 218–219.

16. Sněm svatováclavský 1505, 28. 9., Pražský hrad

Prameny: AČ XXI, s. 252–253; AČ VI, s. 321–325, 327, 328, 329–330.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 91–93; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 220.

17. Sněm na pondělí po sv. Martinu 1505, 17. 11., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 327, 329–330; AČ X, s. 114.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 92; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 227–228.

18. Sněm na pondělí po neděli postní 1506, 16. 3., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 330, 332–337.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 94–95; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 227–228.

19. Sněm na úterý před suchými dny letničními 1506, 2. 6., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 339–340; AČ XXI, s. 254–255; SLČ, s. 233.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 228–229.

20. Sněm na pondělí po Narození Matky Boží 1506, 14. 9., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 341.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 114.

21. Sněm o suchých dnech postních 1507, 24. 2., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 345–346, 346–347; SLČ, s. 236

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 110–111, 117–118; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 232–233.

22. Sněm o suchých dnech postních 1508, 15. 3., Pražský hrad

Prameny: AČ VI, s. 354–355, 361–362, 363, 364–369, 370, 371–372, 372–373; SLČ, s. 241.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 129–134; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 243–247; *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 61.

23. Sněm svatojakubský 1508, 25. 7., Pražský hrad

Prameny: NA Praha, AČK, inv. č. 1859, 1860; AČ VI, s. 376–377, 377–378, 379–384, 386–391; SLČ, s. 242–244; SLČ G, s. 331, 334; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 948.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 135–142; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 247–253; *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 61–63; J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 35–36.

24. Sněm na úterý před přenesením sv. Václava 1509, 27. 2., Pražský hrad

Prameny: AČ VII, s. 11; SLČ, s. 252, 254; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 949.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 143; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 266, J. KALOUSEK, *České státní právo*, s. 192.

25. Sněm svolaný na 30. 4. 1509, Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 264–265; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3537; AČ XVIII, s. 483–483.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 158–159.

26. Sněm o suchých dnech letničních 1509, 30. 5., Pražský hrad

Prameny: –

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 158–160; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 280–281, 283.

27. Sněm svatoalžbětinský 1509, 19. 11., Pražský hrad

Prameny: AČ XVIII, s. 488–489; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3542; NA Praha, DZV 6, fol. F 20' – F 21; *Die Selbstbiographie*, ed. A. WOLF, s. 119; LD II, s. 231–2.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 158–159, 170, 195–196; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 289–291; M. BLÁHOVÁ, *Obnovení*, s. 134.

28. Sněm na první středu v postě 1510, 13. 2. (18. 2.), Kutná Hora

Prameny: SLČ, s. 271, 272–273; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 951.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 174–175, 178–179; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 294–295.

29. Sněm svatopavelský 1510, 30. 6., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 274–275

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 182; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 297–298, 301, 307.

30. Sněm svatohavelský 1510, 16. 10., Pražský hrad

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3550, 3551; KNM, sign. II E 17; *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 369–373.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 182–184; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 298, 300–301; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 21

31. Sněm na den Svátostí 1511, 2. 5., Pražský hrad

Prameny: NA Praha, DZV 45, fol. E 7'; KNM, sign. II E 17.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 307.

31. Sněm první pondělí v postě 1512, 1. 3., Pražský hrad

Prameny: AČ VII, s. 14–15.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 199.

32. Sněm na den Svátostí 1512, 23. 4., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 279–280; AČ XVIII, s. 538–540; KNM, sign. 25 E 25, s. 103–106; NK ČR, sign. XVII A 16, fol. 116r–118r; *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 364–365.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 199–201, 206, 208; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 308–312; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 21; W. EBERHARD, *Konfessionsbildung*, s. 100–101; F. ŠMAHEL, *Epilog*, s. 121–139.

33. Sněm svatokateřinský 1512, 25. 11.–2. 12., Pražský hrad

Prameny: AČ XVIII, s. 541–542, 543–544; SLČ, s. 283–284

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 208–210; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 314–317, 319; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 21–22.

34. Sněm na úterý před sv. Jiřím 1513, 19. 4., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 286; NA Praha, Sněmovní artikule, inv. č. 2, kart. 1.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 217; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 321.

35. Sněm v pátek po Obrácení sv. Pavla 1514, 27. 1. (30.1.), Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 298–300; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 954; NA Praha, DZV 3, fol. G 9'–11; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3599a, 3605; AČ VII, s. 32–36, 37–38.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 250, 254–257, 262; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 355–356, 359–362; Č. Klier, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 23.

36. Sněm v pondělí po středopostí 1514, 27. 3., Pražský hrad – odložený

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3605, 3607.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 266; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 363–364.

37. Sněm na středu o suchých dnech letničních 1514, 7. 6., Pražský hrad

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3605; SLČ, s. 301

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 266; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 364, 366–367, 375; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 24.

38. Sněm na sv. Máří Magdalenu 1514, 22. 7., Pražský hrad

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3611; SLČ, s. 306–307; 308–309, AČ XI, s. 180–182; AČ XXI, s. 33–34.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 266, 273–274, 278, 280; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 367, 369, 373–376; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 24; J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 42

39. Sněm na pátek po Velikonocích 1515, 13. 4., Pražský hrad – nekonal se

Prameny: SLČ, s. 319

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 291; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 401, 406.

40. Sněm na středu před svatodušními svátky 1515, 23. 5.–15. 6., Pražský hrad

Prameny: NA Praha, AČK, inv. č. 1904; ÖNB, sign. 168957-B; RLK, sign. VI Bh 1; SLČ, s. 322–324; NA Praha, Stará manipulace, sign. L 34, kart. 1293.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 291–295; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 406–410; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 25; J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 43–44.

41. Sněm na den Povýšení svatého Kříže 1515, 14. 9.–16. 10., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 325–326, 328.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 299–300; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 411; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 25.

42. Sněm na první pondělí v postě 1516, 11. 2., Pražský hrad

Prameny: AČ XXI, s. 49–50, AČ VII, s. 128; SLČ, s. 328–331

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 300–301; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 414–417; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 26–27.

43. Sněm na pondělí po sv. Jiří 1516, 28. 4., Pražský hrad

Prameny: AČ XXI, s. 55–56; AČ XI, s. 192, 195–196; SLČ, s. 333–334.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 302–303, 309–312; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 417–422; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 27–28.

44. Sněm svatomartinský 1516, 11. 11.–9. 12., Pražský hrad

Prameny: NA Praha, AČK, inv. č. 1911; SLČ, s. 336–338; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 958; AČ XI, s. 199–200, NA Praha, DZV 45 B 29'–30'.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 317–319; 319–322; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 428–432; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 29–30; J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 46; B. RIEGER, *Zřízení*, s. 105–106.

45. Sněm na křížové dny 1517, 18. 5.–20. 5, Pražský hrad – nekonal se

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3693a; SLČ, s. 340; AČ VII, s. 176.

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 432–435; F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 323, 338.

46. Sněm na úterý po sv. Václavu 1517, 29. 9.–25. 10., Pražský hrad

Prameny: *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 269–284; SLČ, s. 342–343; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 961.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 330–334, 336, 366; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 438–442; *Vladislavské zřízení*, edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, s. 79–83; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 30–31; J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 46–47; J. MACEK, *Jagellonský věk III–IV*, s. 359–360, 365–367.

47. Sněm svatokateřinský 1517, 25. 11., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 343–344.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 334–335; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 442–443, Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 31; J. ČELAKOVSKÝ, *Hrad*, s. 47.

48. Sněm na středopostí 1518, 11. 3. (15. 3.), Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 344–345; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3712.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 335–337; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 443–444, 446.

49. Sněm na sobotu po sv. Trojici 1518, 5. 6.–23. 6., Pražský hrad

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3712; AČ XXI, s. 94.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 338; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 448–449; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 31.

50. Sněm na čtvrtek po Narození Matky Boží 1518, 9. 9., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 351–352; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 961–962; AČ XXI, s. 94–95, 267.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 347–349; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 454–455; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 305–307.

51. Sněm svatolucijský 1518, 13. 12., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 355; AČ XXI, s. 102–103.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 350; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 456–458; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 307, 310.

52. Sněm na středopostí 1519, 31. 3., Pražský hrad

Prameny: NA Praha AČK, inv. č. 1926; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3730.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 353, 356; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 461.

53. Sněm v červnu 1519, Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 361.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 355; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 461–462.

54. Sněm svolaný na 29. 6. 1519, Pražský hrad

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 462.

55. Sněm v září 1519, Pražský hrad

Prameny: AČ XII, s. 185–187.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 358–360; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 462; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 308–309.

56. Sněm na pondělí po třech králích 1520, 9. 1., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 364–365; AČ XII, s. 185; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 964; FRB VI, s. 356.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 359, 364–368; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 462–463; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 309–310; Z. VYBÍRAL, *Bitva*, s. 141.

57. Sněm svatobartolomějský 1520, 24. 8., Benešov

Prameny: AČ VIII, s. 178; AČ VII, s. 198; SLČ, s. 367–368.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 372–373; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 472–474, 476; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 311.

58. Sněm v dubnu 1521

Prameny: FRB VI, s. 357

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 394–395; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 487.

59. Sněm svolaná na 12. 9. 1521, Pražský hrad

Prameny: –

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 391–392; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 490–491; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 312; Z. VYBÍRAL, *Bitva*, s. 143.

60. Sněm na pondělí po sv. Ondřeji 1521, 2. 12.–18. 2., Pražský hrad

Prameny: AČ VIII, s. 200, 202; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3797; SLČ, s. 374; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 965.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 399–400, 403; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 496.

61. Sněm na druhou neděli postní 1522, 16. 3. (31. 12.), Pražský hrad

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3814; AČ VIII, s. 204–205.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 404, 408–409; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 497, 499–500.

62. Sněm na den Svátostí 1522, 2. 5., Pražský hrad

Prameny: NK ČR, sign. 65 E 815, RLK VI Bh 1, s. 67–99; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3822; FRB VI, s. 12.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 409–414; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 500–501; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 314–314.

63. Sněm o suchých dnech letničních 1522, 18. 6., Pražský hrad

Prameny: –

Literatura: V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 504.

64. Sněm svatokateřinský 1522, 25. 11., Pražský hrad

Prameny: AČ XII, s. 65; SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3834; AT VI, s. 239, 278.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 422; V. V. TOMEK, *Dějepis X X*, s. 505, 508–509; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 317–318.

65. Sněm svatovincentský 1523, 22. 1.–7. 2., Pražský hrad

Prameny: AT VI, s. 278, 280; FRB VI, s. 14–15, 195.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 424–431; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 510–516; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 318, 320.

66. Sněm svatomatějský 1523, 24. 2., Pražský hrad

Prameny: SLČ, s. 378; FRB VI, s. 15; AT VI, s. 282; NA Praha, Česká dvorská kancelář, sign. IV H 3, kart. 698; NA Praha AČK, inv. č. 1949.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 431–437; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 516–519; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ80, s. 318, 320–321.

67. Sněm svatomarkétský 1524, 13. 7., Pražský hrad

Prameny: FRB VI, s. 27–29, 306–307, 330.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 463–464; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 544–547.

68. Sněm svatoondřejský 1524, 30. 11., Pražský hrad

Prameny: SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 3865.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 470, 473–474; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 566–567; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 319.

69. Sněm na Obrácení sv. Pavla 1525, 25. 1., Pražský hrad

Prameny: NK ČR, sign. 65 E 2375; ÖNB, sign. 168957-B; V. HÁJEK z Libočan, *Kronika*, s. 969; FRB VI, s. 112–115, 122, 152, 323.

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 474–475, 479; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 567–570, 572; Č. KLIER, *Bernictví*, ČMKČ 80, s. 321.

70. Sněm svolaný na 23. 5. 1525, Pražský hrad

Prameny: –

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 480; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 572–573.

71. Sněm svatojiřský 1525, 23. 4., Pražský hrad

Prameny: –

Literatura: F. PALACKÝ, *Dějiny V/2*, s. 480; V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 573, 575–576.

Obrazová příloha

1. Věřící list a plná moc k jednání se stavy k svatojakubskému sněmu 1508 pro varadinského biskupa Jana Filipce a olomouckého biskupa Stanislava Thurza. NA Praha, AČK, inv. č. 1859.

2. Propozice krále Vladislava k svatojakubskému sněmu 1509. NA Praha, AČK, inv. č. 1860.

1522. Am Brilighfünf

I Sniem Obecnij Kraleu gehomilo
stij položeny w Pátek o Swatosti. Zetha
božeho ič Pietisteho. XXij^o

3. Titulní strana tisku sněmovního usnesení z roku 1522. NA ČR, sign. 65 E 8152.

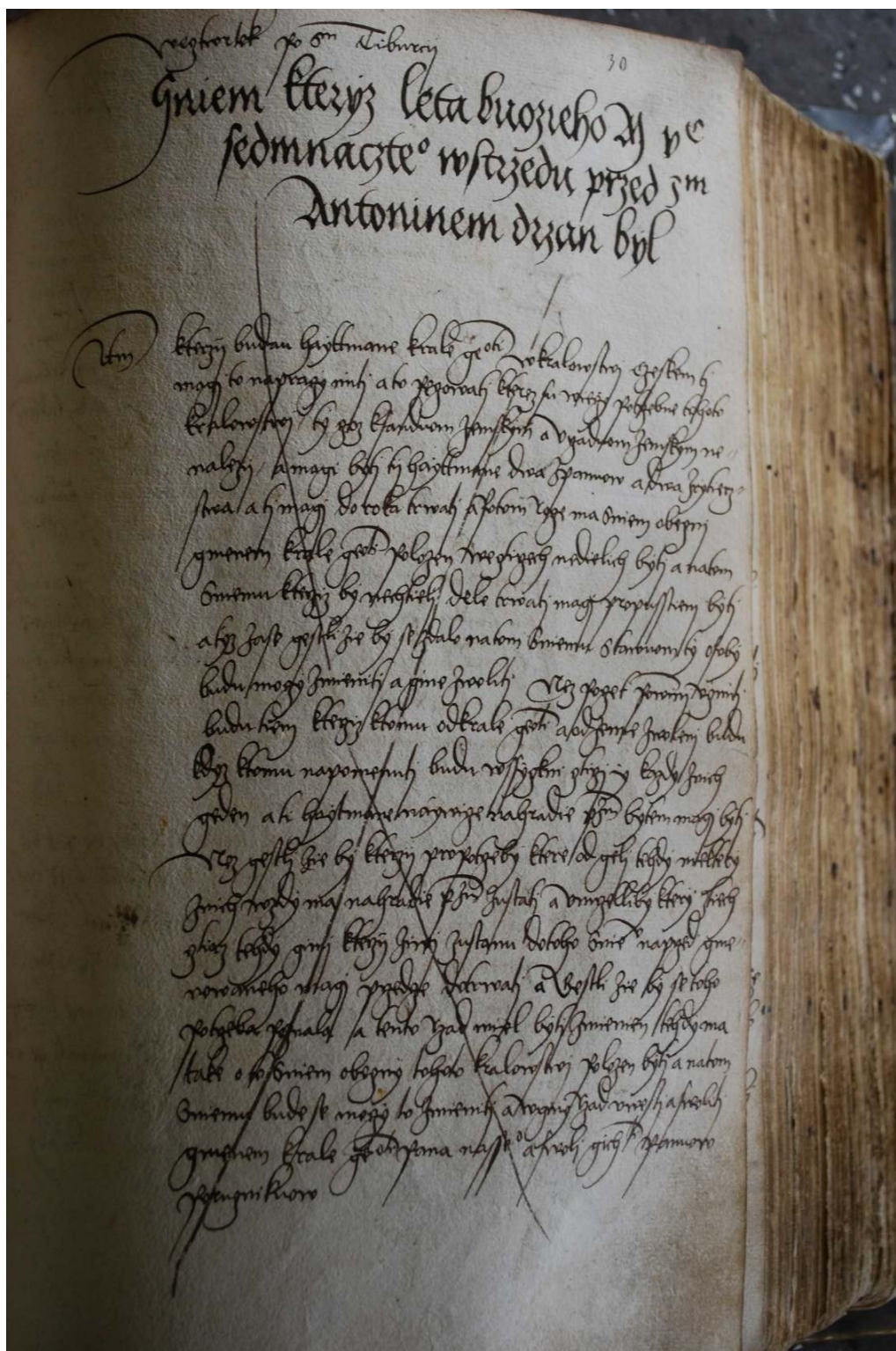

Eoz se Artykule toho dotyce **R**dez
Kral gehomilost račil nas duchownij y swietste
a tať wsecky stawy tohoto kralowstwije Czeske
ho napomenuti. pro zachowanij swate wjery kře-
stianske abychom w dobri swornost lásky milost
a gednotu podle Compactat wstoupili. Y takto
sine se oto Páni Rytierstwo Prelati a niesta stra-
ny pod gednu zpuosobu. se Pány Rytierstwe mi-
stry prazskými sprazany a ginými niesty podob-
gim zpuosobem srownali a snesli

Náprwe Compactata aby w swem zdrowem ro-
zumu w swe celosti a dokonalosti bezdalssich w-
ssech hádek zúostala. a abychom obo gie strana so-
bie w swých rzadiých powahách a starobylych z-
wyklostech pripripigimani wlebbe swatosti Tie-
la a křwe pána křista nepřekáželi. ale radegý aby-
chom sobie radili a pomáhali křozby nam w tom
něyakti překážku činiti chtieli Y obo gi abychom
přitom byli tať zachowaani y ať g sine nyní za-
stizeni od sebe y odkrale gehomilosti pána našeho
milostiwého bezpřerušsni Compactat

Y poslewadž Compactata sū včiněna a přigíata
prowedenij wzemi pokoge a obranu y pro zach-
owanij swate wjery křestianske. Ze my wssyckui
duchownej y swietssij gedne y druhé strany máme
mezy sebou míti a zachowati dobru gedno swor

5. Ukázka obnoveného zápisu sněmovního usnesení z roku 1517 do desek zemských. NA Praha, DZV 45, fol. B 29'.

